

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DEKİ MESLEKİ DEĞİŞİMİN BBY LİSANS
PROGRAMLARINA YANSIMASI

Yüksek Lisans Tezi

Betül ALTUN

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DEKİ MESLEKİ DEĞİŞİMİN BBY LİSANS
PROGRAMLARINA YANSIMASI

Yüksek Lisans Tezi

Betül ALTUN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatih RUKANCI
Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DEKİ MESLEKİ DEĞİŞİMİN BBY LİSANS
PROGRAMLARINA YANSIMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatih RUKANCI

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Fatih RUKANCI**
- 2- Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ**
- 3- Doç. Dr. Şahika EROĞLU**

Tez Savunma Tarihi

14/04/2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Prof. Dr. Fatih RUKANCI danışmanlığında hazırladığım “**Türkiye’deki Mesleki Değişimin BBY Lisans Programlarına Yansıması (Ankara, 2023)**” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 14/04/2023

Adı-Soyadı ve İmza:

BETÜL ALTUN

ÖNSÖZ

Bilginin günümüzde ekonomik bir değer olarak algılanmasına ve teknolojinin gelişimine paralel olarak meslekler değişime uğramaktadır. Çoğu meslekte olduğu gibi Bilgi ve Belge Yönetimi mesleği de bu değişimin ön saflarında yer almaktadır. Bilgi iletişim teknolojilerin her alanda sıklıkla kullanıldığı günümüz bilgi toplumu sürecinde bilgi uzmanı / bilgi profesyoneli olarak adlandırılan Bilgi ve Belge Yönetimi mezunlarının sorumluluğu gitgide artmaktadır.

Bu çalışma, BBY lisans eğitim programlarının, çağımızdaki mesleki değişim gereksinimleri göz önünde bulundurularak mevcut durumlarını ortaya koymak ve mesleki gereksinimler temelinde birtakım öneriler sunarak değerlendirmeler yapmak için hazırlanmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bir BBY lisans program önerisi ortaya konmuştur.

Çalışmamın gerçekleşmesi için bana yol gösteren, beni her daim yüreklendiren, öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyduğum tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Fatih RUKANCI'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Fikir ve görüşleriyle çalışmama destek olan hocam Sayın Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ' e teşekkürlerimi sunarım.

Bilgi ve Belge Yönetimi alanında yayın hayatına katkıda bulunan tüm meslektaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın her aşamasında beni destekleyen ve bu yoğun süreçte oğullarım Uras ve Utku ALTUN'nun bakımlarını üstlenen kıymetli annem Şevkiye ATMACA'ya, sevgili eşim Özgür ALTUN'a ve ablalarım İlknur TOSUNDUR ve Handan ATEŞ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Betül ALTUN, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ŞEKİLLER.....	vi

I. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
I.1. Amaç ve Kapsam.....	1
I.2. Yöntem.....	4
I.3. Hipotezler.....	4
I.4. Düzen.....	5
I.5. Kaynaklar.....	5

II. BÖLÜM.....	7
MESLEKİ DEĞİŞİM VE BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ	7
II.1. Meslek	7
II.1.1. Meslek Tanımı.....	7
II.1.2. Mesleklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi.....	8
II.2. Mesleki Değişim	9
II.2.1. Mesleki Değişimi Etkileyen Faktörler.....	11
II.2.1.1. Teknoloji.....	11
II.2.1.1.1. Endüstri 4.0.....	12
II.2.1.1.2. Toplum 5.0.....	13
II.2.1.2. Toplumsal Yapı.....	14
II.2.1.3. Küresel Eğilimler.....	14
II.3. Bilgi ve Belge Yönetimi.....	16
II.3.1. Bilgi ve Belge Yönetimi'nin Değişimini Etkileyen Unsurlar.....	17
II.3.1.1. Bilgi İletişim Teknolojileri.....	18
II.3.1.2. Kullanıcı Profilleri.....	19
II.3.1.3. Beklentiler.....	20
II.4. Eğitim.....	22

II.4.1. Tanımı ve Önemi.....	22
II.4.2. Lisans Düzeyi Eğitim.....	23
II.5. Bilgi ve Belge Yönetimi Eğitimi.....	23
III. BÖLÜM.....	30
YABANCI ÜLKELERDEN ÖRNEKLERLE KÜTÜPHANECİLİK / BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ (LIBRARY SCIENCE) EĞİTİMİ	30
III.1. Tarihsel Bakış.....	30
III.2. Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’den Örneklerle Kütüphanecilik Eğitimi.....	33
III.2.1. Humboldt-Universität zu Berlin / Bibliotheks- und Informationswissenschaft (Kütüphane ve Bilgi Bilimi).....	33
III.2.2. Southern Connecticut State University / Information Management and Services (Bilgi Yönetimi ve Hizmetleri).....	37
III.2.3. Aberystwyth University Information and Library Studies (Bilgi ve Kütüphane Çalışmaları).....	39
IV. BÖLÜM.....	44
ÜLKEMİZDE BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ EĞİTİMİ VEREN LİSANS PROGRAMLARI.....	44
IV.1. Ankara Üniversitesi / Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	44
IV.1.1. Bölüm Hakkında.....	44
IV.1.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	45
IV.2. İstanbul Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	48
IV.2.1. Bölüm Hakkında.....	48
IV.2.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	49
IV.3. Hacettepe Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	52
IV.3.1. Bölüm Hakkında.....	52
IV.3.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	53
IV.4. Marmara Üniversitesi / Fen- Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	56
IV.4.1. Bölüm Hakkında.....	56

IV.4.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	56
IV.5. Atatürk Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	59
IV.5.1. Bölüm Hakkında.....	59
IV.5.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	59
IV.6. Kastamonu Üniversitesi / Fen -Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	62
IV.6.1. Bölüm Hakkında.....	62
IV.6.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	63
IV.7. Çankırı Karatekin Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	66
IV.7.1. Bölüm Hakkında.....	66
IV.7.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	66
IV.8. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	69
IV.8.1. Bölüm Hakkında.....	69
IV.8.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	69
IV.9. İstanbul Medeniyet Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	72
IV.9.1. Bölüm Hakkında.....	72
IV.9.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	72
IV.10. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi / Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü	75
IV.10.1. Bölüm Hakkında.....	75
IV.10.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	75
IV.11. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi / Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	78
IV.11.1. Bölüm Hakkında.....	78
IV.11.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	79
IV.12. Bartın Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.....	82
IV.12.1. Bölüm Hakkında.....	82
IV.12.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	82
IV.13. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi	

Bölümü.....	84
IV.13.1. Bölüm Hakkında.....	84
IV.13.2. Lisans Ders Programı (2021-2022).....	84
V. BÖLÜM.....	89
MODEL ÖNERİSİ VE SONUÇ.....	89
V.1. BBY Lisans Programı Model Önerisi.....	89
V.2. Sonuç.....	92
KAYNAKÇA.....	102
ÖZET.....	110
ABSTRACT.....	111

ŞEKİLLER

<u>Sekil No</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.	BBY mesleğine yönelik belli başlı istihdam alanları.....	21
Şekil 2.	Mesleki değişime eşlik eden başlıca dersler.....	88

I. BÖLÜM

GİRİŞ

I.1. Amaç ve Kapsam

Günümüzde bilgi teknolojilerinin kullanımı artık her alanda olduğu gibi Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) eğitiminde de köklü değişimlere yol açtığı gerçeği yadsınamaz. Bilgi ve belgelerin artık basılıdan ziyade elektronik ortamlarda depolanması ve erişime sunulması beraberinde birtakım becerilerin edinilmesini ve gerekli değişimin gerçekleşmesini zorunlu hale getirmiştir. “Kütüphanecilik eğitiminin çevresindeki bu değişimlerden söz ederken ‘bilgi çevresi’ nin değiştiğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir” (Tonta, 2000, s. 6). Bilimin tüm türleri gibi BBY bilimi de değişimin ilerisinde olmak zorundadır. Ülkemizdeki meslek anlayışına yönelik uygulanan en büyük reform olan bölüm ismi değişikliği aslında bu değişim ve dönüşümün en önemli adımıdır. Artık “Bilgi ve Belge Yönetimi” adı ile akademik alanda yerini alan bölüm, mesleki değişimin gerekliliği bilinciyle eğitim alanında sürekli kendini revize etmektedir. Çakın (1989), hiçbir bilim dalı kendi alanındaki tüm bilgilere sahip olmadığından ve mevcut bilgiler bilimsel ve uygulamalı alanlardaki sorunları çözmede yetersiz kaldığından, kütüphane bilimi de çözülmemiş veya ortaya çıkan tüm sorunlara çözüm bulmak için sürekli yeni bilgiler edinmeli olduğunu vurgulamaktadır.

Bilim zincirinin halkalarını oluşturan bilim dalları sürekli etkileşim içindedir. Her anlamda küreselleşen dünya meslek ve mesleki eğitimlerde de etkileşimi zorunlu kılmaktadır. “Bu durum kütüphanecilik bilimi kavram ve anlayışında dünyada ve ülkemizdeki değişim ve gelişmeleri, eğitim programlarını günün koşullarına uydurma çalışmalarını gerekli kılmıştır” (Atılgan, 1999, s.6). Rotasını yeni gelişmelere yönelten ve bu doğrultuda mesleki eğitim süreçlerini revize eden meslekler kendilerini ileri taşımaktadırlar.

Kütüphane biliminin değişen olgusu müfredatların dinamik olmasını zorunlu kılmaktadır. Bilgi ve kullanıcının kütüphane binasında fiziksel olarak karşı karşıya gelmesi durumunda mesleki derslerin uygulama alanları yadsınamayacağı gibi çağımız bilgi arama davranışlarındaki değişiklikler göz önüne alındığında bilgisayar ve dil becerisi, bilgi

yönetiminde yeni yaklaşımlar ve disiplinler arası destekleyici derslerin de bu çerçevede şekillenmesini gerektirmektedir.

Eğitim, bireylerin ve toplumların kalkınmasında önemli rol oynar ve çağın gereği olarak eğitimde dönüşüm kaçınılmazdır. “Yeni teknolojiler bilginin kaydedildiği ortamları, bilginin depolanma ve erişim biçimlerini ve bilginin paylaşım ve iletim yollarını değiştirmiştir” (Fenerci, 2003, s. 292). Bu dönüşüme paralel olarak BBY bölümünün temel taşlarını oluşturan kütüphanecilik, arşivcilik ve dokümantasyon-enformasyon ile ilgili mesleki derslerin yanı sıra bilgi biliminin güncel literatürü ve çalışma alanlarına, bilgi iletişim teknolojileri hakimiyetine yönelik ve disiplinlerarası geçerliliği olan destekleyici dersler ile bilgi profesyonellerinin önündeki engeller kalkmıştır. Söz konusu dersler ile BBY mezunlarının bilgi ve belge merkezleri dışına taşan istihdam alanlarında yer almaya yönelik yeterli donanımına sahip olmalarını desteklemek bu tezin amacını ortaya koymaktadır. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde farklı ülkelerden örneklerle kütüphane bilimi eğitimi veren üniversiteler ile ülkemizdeki BBY eğitimi veren tüm üniversitelerin müfredatları kapsamındaki dersleri ortaya koyan bir çalışma daha önce yapılmamıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan konulara yönelik katkı sağlaması beklenmektedir:

- Bilgi uzmanı / bilgi profesyonellerine ilişkin yeterlilik ve yetkinliklerin BBY eğitimi ile uyumu ve intibakını belirlemede rehberlik etmek.
- BBY lisans programlarını güncelleştirme ve modernize etme çalışmalarına katkı sağlamak.
- Bilgi uzmanlarının kariyer planlama süreçlerinde yol gösteren bir kaynak oluşturmak.
- Bilgi uzmanı profilinin irdelenmesinde eğitimcilerin ve sektör elemanlarının BBY eğitimlerini bütüncül ve ilişkisel olarak değerlendirmelerinde kaynak teşkil etmek.

Yukarıda belirtilen amaçlara yönelik olarak çalışma kapsamında; Türkiye’de BBY eğitimi veren 13 üniversite ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya ve İngiltere’de eğitim veren 1’er üniversite olmak üzere toplam 16 üniversitenin lisans düzeyi eğitim programları incelenmiştir. Bu inceleme; programlara ilişkin değerlendirmeleri kendi özelinde ve bir arada sentezleyerek bir bakış açısı yaratmak, programlarda öne çıkan ve ve/veya geride kalan yönleri dair bakış açısı geliştirmeyi hedeflemektedir. ABD, İngiltere ve Almanya’dan örneklerin seçilmesinde ki temel faktör; söz konusu ülkelerin Türkiye’deki kütüphanecilik eğitimine ekol teşkil etmeleri ve kuruluş tarihlerinin 1800’lü yıllara dayanan köklü üniversiteler olmalarıdır. Özellikle Ankara Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi

kütüphanecilik bölümlerinin kuruluş yıllarında söz konusu ülkelerden gelen uzmanların katkıları mesleğin tarihçesinde bahsedilmiştir.

I.2. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik izlenen bir süreçtir” (Karataş, 2015, s. 63). Nitel yöntemle hazırlanan bu araştırmanın ilk aşamasında Türkiye’de ve dünyada mesleğin üniversite eğitimi ayağında katkıları olan kurslarla başlayan BBY eğitiminin tarihsel gelişimi ilgili literatür taraması yapılmıştır. Ülkemizde fiilen BBY lisans eğitimi veren 13 üniversitenin 4 yıllık lisans programları ile Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İngiltere’de kütüphanecilik bilimi eğitimi veren üniversitelerin lisans programları bir arada tümevarımcı karşılaştırmalı analizler yapılarak nitel olarak değerlendirilmiştir. Sıklıkla değişen müfredatların güncelliği belirli periyotlarda teyit edilmiş ve bu güncellemeler dahilinde analizler de güncellenmiştir. Kapsama alınacak dersler 2021-2022 güncel programlarına ait BBY kodlu derslerle sınırlandırılmıştır. “Nitel araştırmalarda yaygın olarak gözlem, görüşme, odak grup görüşmesi ve doküman inceleme yöntemleri kullanılmaktadır” (Karataş, 2015, s. 69). Bu çalışmada veri toplama tekniklerinden doküman inceleme, yazışma ve görüşme uygulanmıştır.

Dipnot gösterme biçimi ve kaynakça düzenlenmesi American Psychological Association (APA) stiline uygun olarak yapılmıştır.

I.3. Hipotezler

Türkiye’de tek bir çatı altında isimlendirilen BBY eğitiminin; istihdam alanlarındaki ortak beklentileri sağlaması amacıyla çalışmanın temel hipotezi,

Ülkemizde, ancak yeterli işbirliği ve koordinasyon ile gerçekleşmesi mümkün BBY eğitime ilişkin temel becerilerin oluşturulması açısından ortak bir müfredat belirlenmemiştir. Bu da farklı becerilere sahip mezun profillerinin oluşmasına sebep olmaktadır. BBY eğitiminin, mesleğin alt bileşenlerini oluşturan kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon ve enformasyon alanlarına ilişkin becerileri karşılayabilmesine ek olarak mesleki değişim noktasında yer alan bilgi iletişim teknolojileri, bilgisayar okuryazarlığı, bilgi yönetiminde yeni yaklaşımlara yönelik dersler bazında desteklenmesi gereklidir.

I.4. Düzen

Çalışma 5 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, amaç ve kapsamı, yöntemi, hipotezi, kaynakları ve düzeni hakkında bilgiler vermektedir.

İkinci bölüm, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Meslek olgusu, mesleklerin toplumdaki yeri ve önemi, mesleki değişim, mesleki değişimi etkileyen faktörler temelinde bugünkü BBY mesleğinin değişimini etkileyen unsurlar ele alınmıştır. Daha sonra eğitim olgusunun tanımı ve önemine değinilerek lisans düzeyi eğitimden bahsedilmiş ve BBY eğitiminde ülkemizdeki tarihsel süreç ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, kütüphanecilik eğitiminde Amerika ve Avrupa'daki tarihsel süreçten bahsedilmiş ve söz konusu ülkelerden 3 farklı üniversitenin kütüphanecilik eğitiminin güncel programları ve ders içerikleri ile içeriklere dair değerlendirmeler sunulmuştur.

Dördüncü bölümde, ülkemizde fiilen eğitim ve öğretim hayatına devam 13 üniversitenin güncel programları sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde ise, BBY lisans programı model önerisi ve sonuç kısmı yer almaktadır.

I.5. Kaynaklar

Tez kapsamında yararlanılan danışma kaynakları ve veri tabanları aşağıda sunulmuştur:

- Bilgi Dünyası
- Bilgi Yönetim Dergisi
- Collage & Research Libraries
- Dergipark
- Elsevier
- Emerald Insight
- Google Scholar
- Jstor
- Science Direct
- TO-KAT Ulusal Toplu Kataloğu

- Türk Dil Kurumu
- Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni
- Türk Kütüphaneciliği
- Türkiye Bibliyografyası
- Türkiye Makaleler Bibliyografyası
- YÖK Dokümantasyon Merkezi Tezler Kataloğu

II. BÖLÜM

MESLEKİ DEĞİŞİM VE BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ

Bu bölümde mesleğin genel tanımı yapılarak, mesleklerin toplumsal düzeyde yeri ve öneminden bahsedilmiştir. Mesleki değişim olgusu ve mesleki değişimi etkileyen unsurlar, teknoloji (Endüstri 4.0, Toplum 5.0), toplumsal yapı ve küresel eğilimler çerçevesinde değerlendirilmiştir. BBY’de değişim; bilgi iletişim teknolojileri, kullanıcı profilleri ve beklentiler bağlamında ele alınmıştır. Daha sonra “eğitim” olgusunun tanımı ve öneminden bahsedilerek lisans düzeyi eğitimin önemine değinilmiştir. Son olarak Bilgi ve Belge Yönetimi mesleği ve mesleğin üniversite ayağını oluşturan kurslarla başlayarak günümüze kadar olan süreç tarihsel olarak ele alınarak sunulmuştur.

II.1. Meslek

Sosyolojinin önemli çalışma alanlarından biri olan meslek olgusu, birçok farklı bilim dalında ele alınmaktadır. Bu da meslek ile ilgili farklı tanımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bölümde mesleğin genel tanımı yapılarak mesleklerin toplumların sosyo-ekonomik anlamda kalkınmasına olan katkılarından ve öneminden bahsedilmiştir.

II.1.1. Meslek Tanımı

Meslek kelimesinin kökü Arapça ‘Süluk’ kelimesinden gelmekte olup; yol, gidiş, usul, geçinmek için yapılan iş, herkesin kendince hareket tarzı anlamlarına gelmektedir (Şemseddin Sami, 2016, s. 1345). Mesleğin tanımı ise farklı meslek grupları arasında değişiklik gösterse bile, meslek tanımı genel anlamıyla Eke’nin ve Eryetiş’in ifade ettiği gibidir. Örneğin Eke (1987) mesleği, bir geçim kaynağı, sosyal statü belirteci ve kendine göre kanun ve ahlak kuralları içeren faaliyetler bütünü olarak ifade eder. Diğer yandan Eryetiş (2016), mesleği eğitimle özdeşleştirilerek edinilen bilgilerin kişilerin hayatını idame ettirmelerinde kullanılacak beceriler bütünlüğü olarak tanımlamıştır. Her iki tanım da mesleğin; geçim sağlama ve statü belirleme özelliği ön plana çıkarılmış ve mesleki etik vurgusu yapılmıştır. Ayrıca mesleğin bireysel ve toplumsal algı ve getirilerinden bahsedilmiştir.

Meslek bireyleri yaşamının çok büyük bir bölümünü iş ortamında geçirir ve mesleki doyum sağlamak, mesleğinde mutlu olmak bireyler için oldukça önemlidir. “Profesyonel meslek, bireylerin kişiliğini ve uyanık oldukları çoğu zamanı kaplarken yaşam hedeflerini sağlayan davranışlarını belirleyen ve şekillendiren yaşam kalıplarında baskın rol oynar” (Greenwood, 1957, s. 45). Bireylerin meslek seçimini etkileyen; eğitimi, toplumsal çevresi, cinsiyeti, kişilik özellikleri vb. birçok unsur vardır. Bu unsurlar bireyin meslek seçimindeki önceliklerini belirler.

Kişinin meslekle ilgili kararını oluşturma sürecinde;

- Mesleğin tanımı
- Eğitim süresi ve okutulan belli başlı dersler
- Kişide olması gereken nitelikler
- Mezun olunca kazanılacak ünvan ve yaptıkları işler
- Çalışma ortamı / olanakları, çalışma koşulları
- Mesleki ilerleme
- Kazanç (Erpolat ve Cinemre, 2006, s. 231) önemli rol oynamaktadır.

Yukarıda bahsedilen ve karar verme sürecinde meslek olgusuna doğrudan etki eden unsurlar birbirini tamamlar ve besler niteliktedir. Mesleki doyum ve yeterlilik kapsamında ele alındığında bu unsurlardan birinin veya birkaçının eksik olması, bireylerde ve mesleğin statüsünde olumsuz etkiler yaratabilir. Tüm bu unsurların yerinde ve yeterli olması durumu mesleki profesyonellik algısının oluşmasında önemlidir.

II.1.2. Mesleklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi

Birtakım faaliyetlerden oluşan üretim, toplumların ve bireylerin kalkınmasında önemli rol oynar. Bireyin ve toplumun statüleşmesinde mesleğin ve mesleki değerlerin yeri oldukça önemlidir. “Toplumsal formasyonun özsel bileşeni olan meslek; iş bölümü, toplumsal istikrar, bütünleşme, toplumsallaşma, ekonomik, kültürel vs. açılardan da hayati fonksiyonlara sahiptir” (İlhan, 2015, s. 315). Bu fonksiyonlar bireyleri ve toplumları ya yüceltir ya da çağın gerisinde kalmaya mahkum eder. Meslekler toplumda bağlayıcı ve bütünleştirici rol oynarlar ve bireylerin fiziksel ve zihinsel gelişimine katkı sağlar. “Öyle ki meslek, özellikleri ve taleplerine göre üyelerinin ahlaki, sosyal ve psikolojik özelliklerini şekillendirmenin ötesinde, belli bir dünya görüşü ve zihniyet aşılar” (İlhan, 2015, s. 316). Mesleki açıdan bireylerin özelinde oluşan belirli görüş ve zihniyetler, zamanla toplumların genelinde algısal bir alan oluşturur ve bu algı o toplumu mesleki icraatlar alanında ileriye taşımaya zemin oluşturur.

Meslek bir iş ve uğraşın dışında profesyonel anlamda toplumun statüsünü etkileyen evrensel düzeyde bahsedilmesi gereken bir olgudur. Sadece ekonomik açıdan değil kültürel açıdan da meslek toplumların kimliğini belirlemektedir. “Dolayısıyla mesleklerin çıkarı ücret değil, bilimin geliştirilmesi ve toplumdaki ihtiyaçlara uygulanması noktasında sundukları faydanın değerler sisteminde karşılığı olan yüksek statü, itibar ve sosyal onurdur” (Koytak, 2020, s. 6). Eğitim gibi meslek de bireyin statüsünde belirleyici özellik taşır. Meslekler bireysel olarak belirli bir kazanç edinme öncülüğünde anılsa da toplumların çıkarlarını da göz etmek zorundadırlar. Bu noktada İlhan (2015) mesleklerin toplumsal itibar algısına değinerek, kişilerin bu referansla statülendirildiğini ifade eder. Bu statü, toplumda hiyerarşiyi oluşturur ve hiyerarşi sosyal toplumlarda iş akış ve düzenini sağlayan en önemli unsurlardan biridir.

Her toplumun mesleki itibarlarını belirleyen sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda birikimleri ve farklılıkları vardır. “Mesleki itibar; bir mesleğin sosyal konumunun toplum tarafından algılanması ve değerlendirilmesi neticesinde ortaya çıkan ve arka planda sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak sürekli değişim içerisinde olan bir göstergedir” (Sunar, 2020, s. 32). Türkiye tarım hayatından sanayileşmeye ve sanayileşmeden hizmet sektörüne ve günümüz bilişim ve teknoloji çağına evrilen dönemlerde mesleki itibar algılarında farklılıklar göstermiştir diyebiliriz. Bu süreçte bazı meslekler halen itibarını korurken yeni meslek alanları da eklenmeye başlamıştır. Söz konusu geçerlilik sürecini yakından ilgilendiren bir diğer konu ise mesleki değişimdir.

II.2. Mesleki Değişim

Gelişen teknoloji insan hayatının her alanında etkili olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Bu etki, insanı ve toplumu besleyen en önemli unsur olan meslekleri de değişim ve gelişime zorlamıştır. Günümüzde bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler yeni mesleklerin oluşmasına yol açmış, bu gelişim ve değişim nasıl yeni mesleklerin ortaya çıkmasına neden olmuş ise aynı zamanda bazı mesleklerin de yok olmasına sebebiyet vermiştir. Kimi meslekleri çağın istek ve gerekliliklerine göre entegre ederek dönüştürmek bu yok oluşu azami sınırdan tutmuştur.

Günümüzde meslek çeşitliliği oldukça artmıştır. Bir yandan yeni meslekler doğarken diğer yandan kimileri yok olmakta, kimileri ise kendi içinde dönüşüme uğramaktadır.

Zamanla değişen toplumsal hayatın gereklilikleri doğrultusunda mesleklerin tiplerinde, çeşitlerinde, özelliklerinde, fonksiyonlarında,

sosyal değerlerinde ve itibarlarında, ilişkiler düzeninde ve örgütlenme biçimlerinde, gerekli kıldıkları bilgi ve becerilerde, uyguladıkları yöntemlerde ve tekniklerde, gördükleri maddi karşılıklarda, hak ve sorumluluklarında, icra ve faaliyet biçimlerini belirleyen ve aralarındaki ilişkileri düzenleyen normlarında değişimler ve gelişmeler olur(İlhan, 2015, s. 317).

Bu değişim süreklidir ve bu süreklilik sağlanamadığı takdirde mesleklerin toplumsal itibarında gerileme meydana gelir. Mesleki değişim, dönüşüm ve yeni yönelimler mesleklerin içinde var olması gereken bir süreç ve kazanımdır.

Çeşitli mesleklerin ortaya çıkmasında önemli bir geçiş dönemi olan Sanayi Devrimi ve sonrasında ortaya çıkan bilgi toplumuna geçiş dönemi, toplumların meslek algısında değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişikliklerin temelinde üretilen ve tüketilene ait değişiklikler ve çeşitlilikler bulunmaktadır. Hizmet sektöründeki bu çeşitliliğin artması, ülkelerdeki sektörel eğilimler ve her alanda gelişen bilgi teknolojileri, mesleklerde yeni yönelimleri elzem kılmıştır. “Artan veya azalan talepler, değişen iş ortamları ve araçları ve dönüşen sosyal beklentiler, mesleklerin niteliğinde de farklılaşma meydana getirmektedir” (Sunar, 2020, s. 39). Bu farklılaşma mesleki rekabetleri de doğrudan etkileyen önemli unsurlardandır. Rekabet yeniliklerin önündeki engelleri kaldıran en önemli etkenlerden biridir.

Toplumların yapılarını değiştiren göç alma ve evrensel teknolojinin her alanda var olması gibi etkenler de mesleki değişimlere sebep olan önemli unsurlardandır. Beyin göçleri ve gelişen iletişim teknolojileri, mesleklerin etkileşim içinde olmasına zemin hazırlamış ve bu da evrensel anlamda yeni meslek türlerinin oluşmasına sebep olmuştur. Meslek algılarının değişmesi, mesleğin statüsünde ve maddi getirisinde de değişimlere yol açmıştır. Bu konuda Rukancı, Anameriç ve Başar’a göre (2021) meslekler gereksinimlere cevap vermek adına hizmet kalitelerini yükseltmeli ve bu doğrultuda rekabet ve saygınlık kriterlerini sürekli yenilemeli ve kendilerini geliştirmelilerdir. Hizmet kalitesindeki bu artış nitelikli insan gücü ve gelişen teknolojiyle atılan paralel adımlar sayesinde istenen seviyelere ulaşabilmektedir. “Teknolojik olanın yeni, yaratıcı, çeşitli olanı içinde barındırması insanları da yeni, yaratıcı, çeşitli olmaya itmektedir” (Cırdı ve Bulu, 2021, s. 362). Yani teknoloji sadece hizmeti değil hizmeti veren insan faktörünü de bu değişim ve gelişime ortak etmektedir. Kuşkusuz ki insan faktörünün yeni hizmet anlayışlarının gerisinde kalmaması için değişen mesleki eğitim süreçlerine dahil olması gerekmektedir. Bu anlamda son yıllarda üzerinde durulan ve hala tartışılan konular arasında olan Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 konularının gelecekteki mesleki

değişim algısı üzerine ipuçları verdiği söylenebilir ve mesleki değişimi etkileyen faktörlerin başında gelen teknoloji olgusu içinde ayrıca bahsedilecektir.

II.2.1. Mesleki Değişimi Etkileyen Faktörler

Toplumsal, ekonomik, kültürel, teknolojik, bilimsel vb. gelişmelerin meslekler üzerinde etkisi oldukça fazladır. Meslekleri değişime sürükleyen her bir gelişme birbiriyle ilişki halinde ve birbirini tamamlar niteliktedir. Bu anlamda mesleki değişimi etkileyen faktörler; teknoloji (Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0), toplumsal yapı ve küresel eğilimler temelinde incelenmiştir. Değişimin merkezinde hiç kuşkusuz ki teknoloji bulunur ve bu teknolojiyi kullanan toplumlar ile bu toplumlarda kapitalizmin etkisinde küreselleşen dünyada eğilim gösteren bireyler bulunmaktadır.

II.2.1.1. Teknoloji

Teknoloji hem bir ürün hem de bir üreticidir ve aynı zamanda hem bir ihtiyaç hem de bir zorunluluktur. Teknolojiden bağımsız bir gelişim ve değişimden bahsetmek neredeyse imkansızdır. Artık her alanda sahnede başrol oynayan teknoloji, küresel anlamda bir rekabet unsuru olmuştur. Bu rekabetin peşinden gelen meslekler, kendi özelindeki teknolojik değişim ve gelişimlerin sürekli takipçisi olmak zorundadırlar. Teknolojik gelişmelerin meslekler açısından insan faktörünün yerine geçme kaygısı ve yeni iş alanları doğurma heyecanı, aslında teknolojinin iki yüzünü ortaya koymaktadır. Öyle ki her iki durumda da kaçınılmaz olan alanındaki teknoloji kullanımına hâkim ve teknolojik gelişmeleri takip eden meslek insanlarının daha avantajlı olacağıdır. Çark (2020) bu anlamda değişime uğrayarak ortaya çıkan bu yeni teknolojileri geliştirmek, kullanabilmek, sürdürebilmek, nitelikli ve yetenekli iş gücünü geliştirmek ve bu teknolojilerin gerektirdiği meslekleri sürdürmek toplumun tüm sektörlerinin sorumluluğunda olduğunu vurgulamıştır.

Teknolojik gereksinimleri zorunlu kılan bir diğer unsur ise zamandır. Her alanda ihtiyaç duyulan bilginin hızla artışı insan gücünün yerini teknolojinin almasını zorunlu hale getirmiştir. Teknoloji çağında bilginin depolanmasında ve erişiminde zamanla yarış rekabetin en önemli hususu haline gelmiştir. “Bireylerin yanı sıra işletmelerin de bulut bilişim, büyük veri, nesnelerin interneti ve yapay zekâ gibi teknolojik imkanları kullanmak ve örgütlerine adapte etmek suretiyle dijitalleştikleri ve rakipleri ile mücadele edebilmek için bu yarışta geri kalmamak uğruna yoğun çaba harcadıkları da bilinen bir gerçektir” (Çark,

2020, s. 37). Söz konusu teknolojik alanların meslekler üzerindeki olumlu değişim etkileri şüphesiz ki bu teknolojiyi kullanabilme becerisini eğitim sistemine entegre eden toplumlarda daha çok ön plana çıkacaktır.

Son yıllarda gelecek, geleceğin meslekleri, mesleki dönüşüm, çağımız teknoloji kavramları gibi konularda yapılan literatür çalışmalarına göz atıldığında karşımıza 2 kavram sıklıkla çıkmaktadır. Bunlar; Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0'dır.

II.2.1.1.1. Endüstri 4.0

2011 yılında Alman hükümeti tarafından ortaya atılan ve 4. Sanayi devrimi olarak da adlandırılan Endüstri 4.0; en basit anlamıyla üretim ve teknolojinin bir arada olması durumudur. Son yıllarda sıklıkla duyduğumuz; büyük veri, yapay zeka, robotlar, bulut teknolojisi gibi kavramları hayatımıza katan genel bir terimdir. Önceleri teknoloji kullanımı insana bağımlı iken Endüstri 4.0 ile teknoloji; yapay zeka ve robotik uygulamalara büyük veri ile bağlanmayı hedeflemektedir.

Endüstri 4.0'ın önemli unsurları üç başlık altında toplanabilir;

- *Hız*: Yeni dönemdeki endüstriyel gelişmeler çok büyük hızla gelişmektedir. Her gün yeni bir teknolojik gelişmeye şahit olunmakta, yeni teknolojik gelişmeler, daha yenilerinin önünü açmaktadır.
- *Genişlik ve Derinlik*: Yeni dönemdeki gelişmeler dijital devrim üzerine gelişmektedir. Ancak bu hızlı gelişme sadece üretim yapısını değil iş dünyasında, toplumda ve bireyin yaşam koşullarında derin değişikliklere yol açmaktadır.
- *Sistem Etkisi*: Yeni dönem, şirketlerin, sektörlerin ama aynı zamanda ülkelerin yapısını (sistemlerini) değiştirmekte ve sistemlerin bütünsel dönüşümünü içermektedir (Özsoylu, 2017, s. 46).

Bu ve benzeri durumların toplumsal üretim ve hizmet anlayışlarında değişikliğe gidilmesini zorunlu hale getireceği düşünülmektedir. Çünkü kullanıcı talepleri değişmekte ve hız en önemli rekabet unsuru haline gelmektedir. İnsan gücünün yerini daha hızlı hizmet veren ve üretim yapan makinelerin alması istihdam açısından ne kadar ürkütücü gözükse de bu gibi devrimlerin yeni meslek alanlarının önünü açacağı da göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple mesleki değişim ve gelişmelere adaptasyon sağlayabilecek nitelikli insan gücü yetiştirmek son derece önemlidir.

Az maliyetle hızı hedefleyen Endüstri 4.0'ün sunduğu olanaklardan faydalanmak adına gerekli inovasyonu sağlayanlar ön plana geçerken, aynı Sanayi Devrimi'nin ilk

yıllarında yaşandığı gibi, bu değişime ayak uyduramayanlar geri planda kalacaktır. Tarihte birçok olay ve olgu isim değiştirse de aslında her şey birbirini tekrar eden niteliktedir.

II.2.1.1.2. Toplum 5.0

Endüstri 4.0 olgusundaki işsiz kalma kaygısı üzerine, devrim sürecine insanı dahil edip bu gibi endişelerden uzak tutmayı hedefleyen “Süper Akıllı Toplum: Toplum 5.0” dan, ilk defa Japonya’da 2017 yılında bahsedilmiştir. “Endüstri 4.0, teknolojiye üretime odaklanırken, Toplum 5.0, yaşam kalitesini, sosyal sorumluluğu ve sürdürülebilirliği iyileştirmede Endüstri 4.0’ın yarattığı sonuçlardan ve teknolojiden daha fazla yarar sağlayarak insanların refah düzeyinin artmasına odaklanmaktadır” (Saracel ve Aksoy, 2020, s. 29). Endüstri 4.0 ağırlıklı olarak insan gücü yerine makine gücünü ön plana çıkarırken; bilgi toplumunun bir sonraki aşamasını işaretleyen Toplum 5.0, üretim insan ve teknoloji bütünleşmesinde insan faktörünü merkeze koymaktadır. Bu yönüyle Toplum 5.0’ın insan merkezli yapısı gereği eğitimi teşvik eder nitelikte olup mesleki değişimlerde insan unsurunu motive eden bir kavram olduğu izlenimi vermektedir.

Toplum 5.0’ın üzerinde üretim ve hizmet anlayışının dışında üzerinde durduğu diğer önemli hususlardan bazıları ise sağlık, ekosistem ve doğal afet konularıdır.

Keidanren (Japonya İş Federasyonu) Toplum 5.0’ın hedeflerini aşağıdaki şekilde belirtmektedir:

- *Bireysel Reformun Gerçekleştirilerek Bireylerin Gücünü Arttırmak*: Yaşlı insanlar ve kadınlar da dahil olmak üzere her bireyin güvenli bir şekilde rahat ve sağlıklı bir hayat yaşayabilmesi ve kendi yaşam tarzını gerçekleştirebilmesi.
- *Şirketlerin Reformu ile Yeni Değerlerin Sağlanması*: Sayısallaştırma ve iş modellerinin reformu yoluyla verimliliğin artırılmasının teşvik edilmesi, yenilik ve küreselleşmenin desteklenmesi ile yeni ekonominin ve toplumun gerçekleştirilmesi.
- *Sosyal Sorunların Çözülerek Daha İyi Bir Geleceğin Oluşturulması*: Ülkelerdeki düşen nüfus, hızla yaşlanan toplum ve doğal afetler gibi birçok sorunun çözülmesi için zengin ve güçlü bir geleceğin hayata geçirilmesi yönünde çaba sarf edilmesi. Yeni işletmelerin ve hizmetlerin denizaşırı genişlemesi yoluyla küresel ölçekte sorunların çözülmesine katkıda bulunulması (Saracel ve Aksoy, 2020, s. 29).

Yukarıda bahsedilen hususlar bağlamında; teknoloji tabanlı bir sosyal sorumluluk projesi izlenimi veren Toplum 5.0, toplumları tehdit eden her türlü olumsuzluğa karşı

teknolojiyi üst seviyede kullanarak acil ve hızlı müdahaleler geliştirerek yaşam kalitesini artırmaya yönelik girişimlerde bulunmayı hedeflemektedir.

II.2.1.2. Toplumsal Yapı

Sosyoloji alanının konularından biri olan toplum ve toplumu oluşturan unsurlar; genel hatlarıyla ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan ele alınmaktadır. Toplumsal yapıyı oluşturan taşlar, o topluma ait değerlerin çıktısıdır. Her toplumun kendine özgü sosyokültürel ve ekonomik değerleri vardır. Bulunduğu coğrafya, nüfusu, tarihi geçmişi, geçim kaynakları, gelenek ve göreneklere o toplumu kendine özgü kılan niteliklerdir. Bu nitelikler doğrudan üretimi etkilemektedir. Ancak günümüzde hızla değişen ve küreselleşen dünya, toplumlar arası iletişim ve etkileşim süreçlerini zorunlu hale getirmiştir. Gelişen haberleşme ve iletişim teknolojileri toplumsal yapılarda etkileşim kökenli değişimlerin öncüsü olmuştur. Değişimin çıkış noktası ise hiç kuşkusuz mesleklerdir.

“Meslek; ekonomik ve sosyo kültürel süreçlerin değişimiyle birlikte toplumsal hayatta çeşitlilik kazanan ihtiyaçlardan meydana gelen, kişinin yaşamını sürdürebilmek ve geçimini sağlamak amacıyla seçtiği, genellikle yoğun bir eğitim ve çalışmayı gerektiren sürecin sonucunda kişilerin kazandığı rol bütününe işaret etmektedir” (Cırdı ve Bulu, 2021, s. 348). Buradan yola çıkarak edinilen mesleki becerilerin yalnız eğitim düzeyi ile sınırlı kalmaması, toplumların meslekler üzerindeki değişime ayak uydurabilmesi için gerekli teknolojik ve küresel eğilimlerin yakın takipçisi olması gerekmektedir.

Toplumsal yapının meslekler üzerindeki etkisi arz - talep ilişkisi doğrultusunda ilerlerken küresel değişimler bu aşamada bir dengesizlik durumu yaratabilmektedir. Salt toplumun isteklerine karşılık veren mesleki yeterliliklerin, evrensel meslek anlayışının gerisinde kalması birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Toplumsal yapının mesleki gerekliliklerinden bağımsız olmadan benzer küresel gelişmelerin de yakından takipçisi olmak ve bu doğrultuda gerekli donanımsal değişimi entegre etmek toplumların mesleki gelişimi için oldukça önemlidir. Bu sebeple topluma ve evrensel meslek anlayışına paralel planlanmış bir eğitim - öğretim süreci toplumsal gelişimin en büyük destekleyicisidir.

II.2.1.3. Küresel Eğilimler

Mesleki değişimi etkileyen bir diğer önemli etken de küresel eğilimlerdir. Dünyada bir mesleğin eğilim gösterdiği yön veya dünyaca popülerleşen meslek türlerinin ortaya çıkışı,

var olanı değişime itmektedir. Dijital dönüşüm, internet kullanımının yaygınlığı, sosyal medya gibi unsurlar bu değişim ve etkileşimin en önemli etkenlerindendir. İnsanların mobil cihazlar sayesinde dünyadaki her gelişim ve değişimden haberdar olmaları ister istemez küresel eğilimlerin akışında kendilerine yön vermelerine sebep olmaktadır. Özer (2020), küresel değişim ve dönüşümler bazında yapay zekâ teknolojilerinin bu dönüşümde farklı açılımlara neden olması, mesleki eğitimden beklentileri ve yetiştirmesi beklenen insan kaynağının bilgi, beceri ve yetkinliklerinde de ciddi dönüşümler talep ettiğini vurgulamaktadır.

Mesleki istikrarı ve kişinin mesleğini benimsemesini olumlu ya da olumsuz etkileyen sebeplerin başında teknolojinin insan faktörünün önüne geçmesi almıştır. Teknolojik gelişmeler dışında yaşanan küresel olaylar da mesleki eğilimlerde değişikliklere sebep olmaktadır. Bunun bir örneği olarak, meslek sahiplerini evden çalışmaya zorunlu bırakan salgın hastalıkla mücadele yani pandemi döneminde, tüm dünya aslında hazırlıklı olmadığı bir iş yürütme tarzı ile karşı karşıya kalmış ve bu da çalışma koşullarında birtakım değişiklikler yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Toplumlar bu zorunlu değişim ile belki de ileriki zamanlarda benimsenecek evden çalışma kavramına da yeni bir eğilim olarak hayatlarına entegre edeceklerdir.

“Bugün sürekli ve hızlı değişim, kısa vadeli, geçicilik, mevcut ana odaklılık yüzergezerlik, yersiz-yurtsuzluk gibi özelliklerle somutlanan yeni/geç ya da esnek kapitalizm, her alanda “uzun vadeli zihniyet”in yerine “kısa vadeli zihniyet”i ikame etmektedir” (İlhan, 2015). Eskiden mesleki istikrar ön planda iken ve kişi hayatını tek bir mesleğe endeksli yaşarken artık kısa vadeli ve esnekliğin ön planda olduğu, bireyin birden fazla işte çalışmayı hedeflediği bir süreç baş göstermektedir. Günümüzde sürekli değişen iş alanları, hızla yeni mesleklerin ortaya çıkması, kısa vadede maddi kazanç sağlamayı hedefleyen bireyler, sürekli kendilerini farklı alanlarda deneyimlemeyi tercih etmeye yönelim göstermektedir. Bu yönelime zemin hazırlayan sosyal medya vb. sanal ortamlar özellikle genç nüfusun bu gibi ortamlarda maddi kazanç sağlama ve popüler olma isteklerini artırmıştır. Blogger, youtuber, influencer, yaşam koçluğu gibi yeni kavramların hayatımıza girmesiyle eğilimler bu yönde de artmış ve bu alanlara yoğun bir talep başlamıştır. Söz konusu iş alanları birçok kişinin mesleğinin yanında tercih ettiği 2. bir meslek olarak da tercih edilmeye başlamıştır.

Günümüzde artan bilgi ve bilginin paylaşım hızı birçok karmaşayı da beraberinde getirmektedir. gelişen teknoloji ile bilgi yayımı denetlenmesi zor bir durum haline gelmiştir.

Küresel eğilimleri, kitlesel algıları yanışa sürükleyen bilgi ve paylaşımı, dezenformasyon ve misenformasyona sebebiyet vermektedir. Doğru ve güvenilir bilginin önemini kavrayanların ve bunun peşinde olanların, bilgi profesyonellerine ihtiyacı gitgide artmaktadır. Bunun farkına varan profesyonel anlamda var olan her sektör, bir bilgi danışmanına ihtiyaç duymaktadır. Çünkü bilgi kirliliğine maruz kalmak geri dönüşü olmayan ya da ağır bedeller ödenen süreçlere sebebiyet vermektedir.

II.3. Bilgi ve Belge Yönetimi

Kökleri 19. yüzyıla dayanan kütüphanecilik mesleği, mesleki eğitimin üniversite düzeyinde verilmeye başlamasıyla akademik alanda bir bilim dalı olarak anılmaya başlamış ve kütüphanecilik mesleği profesyonel anlamda bir iş, bir meslek olarak toplumda yerini almıştır. Kütüphaneci; kullanıcılara gereksinim duyduğu bilgiyi doğru ve hızlı bir şekilde ulaştıran, bilgi kaynaklarına hâkim, bilgi ile kullanıcı arasında köprü işlevi gören, alanındaki gelişmeleri takip ederek bilgi erişim sistemleri konusunda kendini sürekli geliştirmeyi hedef edinen eğitimli meslek insanıdır.

Ülkemizde kütüphanecilik mesleği doğduğu yıllarda tasnif, kataloglama, Osmanlıca dil bilgisi, arşivleme gibi yeterlilikler çevresinde değerdendirilirken bilgi teknolojilerinin yıllar içinde gelişmesi ve gerek bilgi ortamlarının gerekse kullanıcıların bilgi gereksinimlerindeki değışikliklerin yaşanması mesleğin sürekli kendini revize etmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Öztürk ve Özel (2021) geleneksel kütüphane türleri anlayışının bazı değışikliklere uğrayarak farklı kütüphane türlerinin ortaya çıkmasına neden olduğunu ve bu kütüphanelerin sanal, dijital ve elektronik olarak adlandırıldığını vurgulamışlardır. Bu değışim meslek sahiplerinin “kütüphaneci” ve “arşivci” tanımlamaları dışında “bilgi uzmanı” “bilgi profesyoneli” gibi isimlerle anılmaya başlamasına neden olmuştur. Bilgi uzmanı / profesyoneli tanımına ise, geleneksel kütüphaneci tanımına ek olarak, bilgi iletişim teknolojilerini etkin kullanan ve üreten olma özelliği de eklenmiş ve yeni sorumluluklar yüklenmiştir.

Bilgi profesyonellerinin sahip olması gereken özellikler şöyle sıralanmaktadır:

- İnisiyatif almak
- Bağlantılar kurmak
- Kendini yönetmek
- Takım çalışması
- Liderlik, izleyicilik, bakış açısı
- Söylemek ve göstermek

- Organizasyonel duyarlılık (Atılğan, 2009, s. 208).

Kütüphanecilik mesleğinin temel taşı oluşturan “bilgi”, disiplinlerarası bir olgudur. Tonta (2000) meslek sahiplerinin salt kütüphanecilik alanındaki gelişmeleri değil; mühendislik, bilgi teknolojisi, yönetim gibi farklı disiplinlere ilişkin gelişim ve değişimlerin de takipçisi olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Mesleki tecrübe ile pekiştirme şartı olmaksızın salt okul bazında öğretilen dersler ve verilen bilgiler artık hiçbir meslek alanında tam bir yeterlilik oluşturmamaktadır. Mesleki değişim ve gelişim süreklilik kazanmalıdır.

“Eskiden geleneksel yöntemlerle çalışan kütüphaneci yetkinlikleri "duvarsız kütüphane" tabiri ile köklü bir biçimde değişmiş ve kütüphanecilerde aranan özellikler de çeşitlilik kazanmıştır” (Boz, 2021, s. 144). Gelişen bilgi iletişim teknolojileri kütüphanecilik mesleğine değer katmakta iken bir taraftan da bir kavram kargaşasına sebebiyet vermektedir. “Kütüphaneci” teriminin kaynakları barındıran binaya atfen ortaya konmuş olması birçok çevrelerce mesleği sığlaştırmakta ve dar kalıplara sokmaktadır. 2002 yılında YÖK’ün kararıyla Kütüphanecilik, Arşivcilik, Enformasyon ve Dokümantasyon bileşenlerinin tek bir bölüm adı altında toplanması kararı belki de mesleğin önündeki engelleri kaldırmada en önemli adım olmuştur. Peki, bu adım tek başına yeterli midir? Yoksa sadece bir anlam karmaşasının önüne mi geçmiştir? Bu gibi soruların cevabı şüphesiz BBY mezunlarının çağın değişen bilgi arama davranışlarına verebildikleri cevaplarda ve kullanılan bilgi / bilgisayar iletişim teknolojilerine ne kadar hâkim olabildiklerinde saklıdır.

Son yıllarda bilgi ekonomik bir değer ve rekabet unsuru haline gelmiştir. “Bu sebeple bilgi profesyonellerini yetiştirme sorumluluğunu taşıyan akademik birimlerin öğretim programlarını sürekli olarak gözden geçirmek, sorgulamak ve çok yönlü gelişmeler doğrultusunda uygun buldukları düzenlemeleri yapmak gibi bir zorunlulukları vardır” (Çakın, 2012, s. 263). Salt BBY mezunları değil tüm meslek mezunları sürekli kendini geliştirmek, yenilikleri takip etmek ve dönüşüme, değişime ayak uydurmak için gerekli enformasyonu edinmek zorundadırlar. Dijitale dönüşümün gerekliliği olan, bilgi depolama ve erişimde yeni teknolojiler sunan bilgi teknolojileri, BBY meslek sahiplerine ciddi ve ağır sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi için BBY eğitim süreçleri gözden geçirilmeli ve basılıdan dijitale evrilen süreçte meslek adına gelişimin her aşaması dikkatle takip edilmelidir.

II.3.1. Bilgi ve Belge Yönetimi’nin Değişimini Etkileyen Unsurlar

Mesleki değişimin; teknoloji, toplumsal yapı ve küresel eğilimler çerçevesinde incelenmesine paralel olarak, BBY'nin değişimini etkileyen unsurlar; teknolojiyi içeren bilgi iletişim teknolojileri, toplumsal yapının unsuru kullanıcı profilleri ve küresel eğilimler sürecindeki beklentiler bağlamında değerlendirilmiştir.

Bilgi ve belge yöneticilerini değişime zorlayan, şüphesiz her meslek alanında da etkisi geniş olan, teknolojik gelişmelerdir. Her meslek alanının kendine özel bir teknolojik devinim süreci vardır. Meslekte teknolojik gelişmelerin en başında ve mesleğe doğrudan etkisi olan bilgi iletişim teknolojileri gelmektedir. Akabinde yer alan bir diğer unsur ise bu teknolojiyi talep eden, bu teknolojiden faydalanma arzusu içinde olan kullanıcılarıdır. Kullanıcılar da bu doğrultuda bilinçlenerek artık yeni kullanıcı profilleri tanımlanmış ve talepleri artmıştır. Burada mesleğe etki eden unsurlar; meslek sahipleri ve kullanıcıların karşı karşıya gelmesi durumunda uygulaması neredeyse zorunlu hale gelen mesleğin gerektirdiği teknolojik beceriler ve meslekten beklentiler olarak alınmıştır.

II.3.1.1. Bilgi İletişim Teknolojileri

'Bilgi İletişim Teknolojileri' tamlamasındaki iletişim; insanoğlunun en eski bilgi edinme yöntemidir. Bilginin zamanla değerlenmesi iletişimde bilgi edinimini ön plana çıkarmış ve son olarak teknoloji olgusunun da katılımı ve etkisiyle bilgi iletişimde teknoloji yerini almıştır. "Bilgi iletişim teknolojileri; bilginin toplanmasında, işlenmesinde, üretilmesinde, düzenli ve sistemli bir şekilde depolanmasında, aralarında ilişki kurularak hızlı ve doğru bir şekilde erişilmesinde ve ağlar aracılığıyla iletilmesinde kullanıma sunulmasında faydalanan tüm iletişim ve bilgisayar teknolojileridir" (Vural, 2008, s. 6-7).

Günümüzde sıklıkla duyduğumuz; dijital kütüphane, çevrimiçi kütüphane, duvarsız kütüphane vb. isimler aslında bilgi iletişim teknolojilerinin yarattığı kavramlardır. Uzaktan erişim olanağı sunan her teknoloji artık BBY mesleğinin bir parçası haline gelmiştir. Basılıdan dijitale evrilen her süreç bilgi ve belge merkezlerinde bilgi iletişim teknolojilerini kullanmayı zorunlu hale getirmiştir ve bu zorunluluk meslek sahiplerinin omuzlarındaki yükü bir hayli artırmıştır. Bilgi merkezlerinin yönetsel süreçlerinden bina yapısına kadar hemen hemen her teknik ve hizmet alanında kullanılmaya başlayan teknoloji, mesleki yeterlilikleri de bu yönde değiştirmeye başlamıştır.

Bu süreç aşağıda kısaca özetlenmektedir:

- 1990'lı yıllardan günümüze bilgi kayıt ortamları, kâğıda dayalı olmaktan çıkarak dijital formlara dönüşmektedir.

- BT kullanımının yaygın hale gelmesiyle, coğrafik yerleşim bölgeleri ve uzaklıklar bilgi ve belgeye erişim için bir engel olmaktan çıkmış, geleneksel kütüphane / BBM'lerde yaşanan belgelerin depolanma sorunları çözülmüştür.
- Kütüphane/BBM'lerdeki rutin işlerin tekrarı en aza inerek geleneksel iş akışı değişmiş, belgenin sağlanmasından kullanıcıya ulaştırılmasına kadar olan süreç daha etkin hale gelmiştir.
- İşgören ve yöneticilerin geleneksel rolleri değişmiş ve kendilerini yenilemelerine olanak sağlanmıştır. BT aracılığıyla rutin işleri en aza inen işgören, kütüphanenin işleyişi hakkında daha fazla bilgi edinmekte ve yaptığı işlerin daha etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi konusunda fikir üretebilmektedir. Yönetici ise, bilgisayara dayalı yönetim bilgi sistemleri (kütüphane otomasyon programı) aracılığıyla elde ettiği özet bilgiler sayesinde kütüphane hakkında stratejik planlar geliştirebilmekte ve alacağı kararlarda daha etkin olabilmektedir (Kurulgan, 2013, s. 486).

Bilgi iletişim teknolojilerini etkin kullanabilme becerileri mesleki yeterliliklerde önemli bir nitelik haline gelmiştir. BBY eğitim programlarına da son yıllarda eşlik eden bu beceriler kuşkusuz bilgi iletişim teknolojilerinin kullanıldığı farklı iş alanlarında da BBY mezunlarına istihdam sağlama olanağı tanımıştır. Eskiden yeterlilikleri kütüphane ve hizmetleri ile sınırlı kalan mezunlar, bilgi iletişim teknolojilerinin eğitim programlarına yansısıyla yeni becerilerle donatılarak kendilerini farklı alanlarda deneme fırsatı yakalamışlardır.

Binici ve Akkaya (2018) bilgi iletişim teknolojilerinin bilgi kaynaklarının erişilebilirliği, kataloglanması ve sınıflandırılması, saklanma koşulları, korunması ve kullanımına ilişkin değişimler için önemli bir oluşuma sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Bilgi erişim hizmetlerinde A'dan Z'ye değişime sebep olan bu teknoloji, geleneksel meslek anlayışında hayallerin ötesinde bir değişim yaşatmakta ve yaşatacaktır. Bilgi uzmanlarının zamanın ve zamanın ötesinde bir öngörüyle mesleki değişimlere ayak uydurması zorunlu hale gelmiştir.

II.3.1.2. Kullanıcı Profilleri

Bilgi ve belge merkezleri binadan koleksiyona kadar verdiği her hizmette, kullanıcı memnuniyetini gözeterek teknolojiye faydalanmaktadır. Yeni nesil kullanıcılar artık zamanla yarışan sabırsız bireyler haline dönüşmüştür. İhtiyacı olduğu anda bilgiye erişmek ve vakit kaybı yaşamamak isterler. 7/24 aradığı bilgiye erişmek yeni kullanıcılar için oldukça önemlidir. Bu sebeple bilgi merkezleri elektronik kaynak sağlayıcıları kuvvetli, otomasyonu

etkin, sosyal ağlarda aktif ve yenilikçi olmalıdırlar. Gerek mekan ve hizmet gerekse kaynak muhteviyatı açısından teknolojiyi kullanıcı yararına kullanan bilgi merkezlerinin kendini bir adım öne taşıyacağı şüphesizdir.

Yaşanan mesleki değişimin merkezinde teknoloji ve değişen kullanıcı talepleri bulunmaktadır. “Kullanıcılarının gereksinim duyduğu bilgiyi gelişmiş araçları kullanarak internet üzerinden zahmetsiz bir şekilde elde edebilmesine ilişkin kanı, temel amacı kullanıcılarının bilgi ihtiyacını karşılamak olan bilgi merkezlerinin iş süreçlerini yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur” (Eroğlu ve Eroğlu, 2022, s. 138). Mobil telefonlar ve internet artık yeni nesil kullanıcıların bilgiye ihtiyaç duyduğu anda erişebilmesine olanak sağlamıştır. Bilgi merkezlerine gitmeden ihtiyaç duyduğu bilgiye sorunsuz ve hızlı ulaşabilmek yeni tip kullanıcıların en büyük beklentisi haline gelmiştir. Uzaktan erişimin yanı sıra bilgi merkezlerinin kullanıcıyı fiziksel anlamda çekebilmesi için yerinde verdiği hizmetlerle de ihtiyaç duyulan talepleri sağlamak için kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Teknolojiyi içinde barındıran, kaynak sayısı bakımından zengin, eğitimli personel eşliğinde hizmet veren, konforlu ve zaman kısıtlaması olmayan bilgi merkezleri yeni kullanıcıların tercihleri haline gelmiştir.

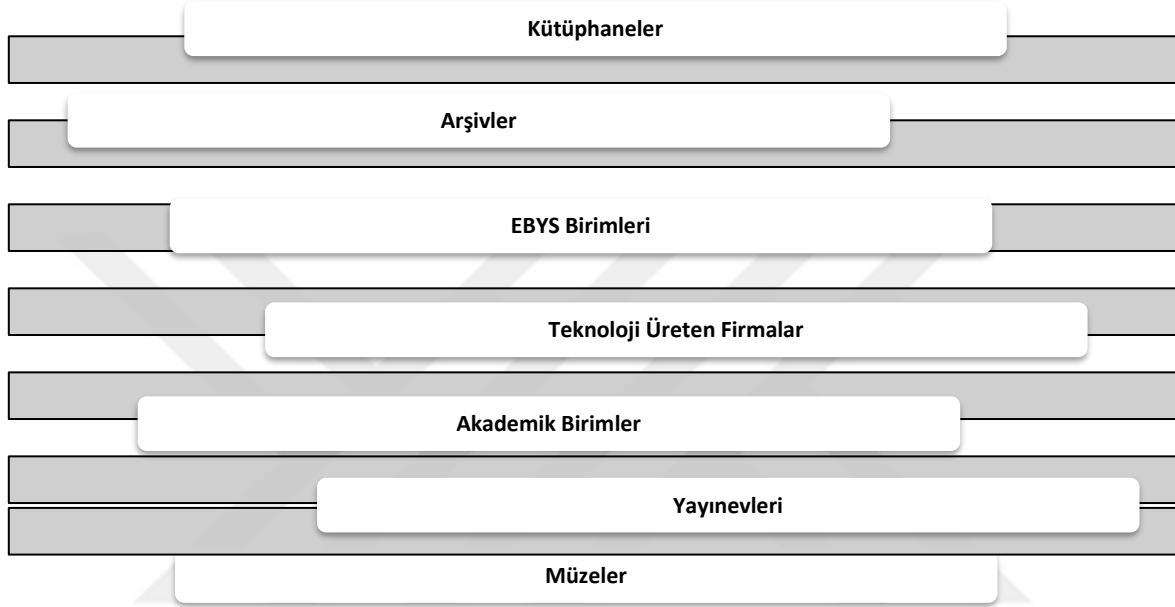
II.3.1.3. Beklentiler

Teknolojinin bilgi ve belge merkezlerinde kullanılmaya başlanmasından önceki süreçte, meslek sahiplerinin salt basılı kaynakların ediniminden erişime sunulmasına kadar olan süreçlerdeki mesleki yeterlilikleri ön plandaydı. Kütüphaneci, arşivci, dokümantalist olarak anılan meslek sahiplerinin istihdam olanakları unvanları ile sınırlı idi.

Gelişen teknolojinin bilgi ve belge merkezlerinin hizmet süreçlerinde adım adım ilerleyişi mesleki yeterliliklerde yeni beceri alanları açmaya başladı. Özellikle basılıdan dijital dönüşen süreçte basılı kaynakların yanında dijital kaynakların da önem kazanması, dijital kaynakların edinimi, depolanması ve erişimde yeni bilgi teknolojilerinin kullanılmaya başlanması BBY mezunlarından söz konusu becerilerin gözetilmesinin yolunu açmıştır.

Bilgi yönetimi sürecinde mesleki dönüşümün beraberinde getirdiği yetkinlikler ve BBY uzmanlarından beklentiler, BBY meslek sahiplerine yeni iş alanlarının kapılarını da aralamaktadır. Başta da değinildiği gibi kütüphane ve arşiv gibi binaya atfen verilen ünvanlar günümüz BBY çatısında toplanarak mesleğin farklı istihdam alanlarında daha evrensel ve disiplinlerarası bir olgu haline dönüşmüştür.

BBY mezunları; değişen mesleki yeterlilikler dahilinde üniversite kütüphaneleri, milli kütüphaneler, halk ve çocuk kütüphaneleri, okul kütüphaneleri, kurum kütüphaneleri, özel kütüphaneler devlet kamu ve kurum arşivleri, özel arşivler, müzeler, yayınevleri, veri tabanı firmaları, yazılım firmaları, kurumların EBYS birimleri vb. çeşitli alanlarda istihdam sağlayabilecek niteliklere kavuşmuşlardır.

Şekil 1. BBY mesleğine yönelik belli başlı istihdam alanları

Bilgi merkezlerinin ve bilgi uzmanlarının geleneksel rolleri varlığını sürdürse de bilgi miktarındaki artış ve bilgiye gereksinim duyan kullanıcıların bilgi davranışlarındaki farklılaşma, başka bir deyişle bilgi gereksinimlerinin daha fazla bireyselleşmesi/ özelleşmesi, kütüphanelerdeki bilgi kaynaklarının bulut sistemlere taşınması, üstveri, standartlaşma ve bilgi erişim konularının ön plana çıkması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha yoğun kullanılması, bilginin etik ve yasal kullanılmasının öneminin anlaşılması, bilgi merkezlerinin uzaktan hizmet sunmaya başlaması gibi pek çok yenilik ve anlayışın ortaya çıkması bilgi merkezlerinin ve bilgi uzmanlarının rollerini genişletmiştir (Koçak ve Çakmak, 2021, s. 167).

Söz konusu roller günümüz bilgi uzmanlarından beklentileri arttırmış farklı yeterliliklerle donatılmalarını zorunlu hale getirmiş ve bu zorunluluk aslında mesleki uzmanlaşma yönünde yeni yollar açmıştır. Uzmanlık yolunda bir bilgi uzmanından günümüz beklentilerini sıralamak gerekirse:

- Alanındaki teknolojik yeterliliklere sahip,
- Yaşam boyu öğrenmeyi hedef alan,

- Sözlü ve yazılı iletişim becerisi yüksek,
- İş birliği ve takım çalışmalarına yatkın,
- Çözüm odaklı ve empati yeteneği yüksek bireyler olarak diye özetleyebiliriz.

II.4. Eğitim

Bu bölümde eğitimin tanımına ve önemine değinilmiştir. Eğitimin bireysel ve toplumsal anlamda yarattığı değer ön planda tutularak; çalışma konusunun da merkezinde olan lisans eğitiminin öneminden bahsedilmiştir.

II.4.1. Tanımı ve Önemi

Eğitim insanoğlunun doğumundan ölümüne kadar ona eşlik eden bir olgudur. Yaşamın her alanında ve insanın varoluş amacında eğitim vardır. “Eğitim sözcüğünün İngilizce karşılığı olan “education”, Latince beslemek anlamına gelen “educare” ve dışarı çekmek, ortaya çıkarmak, bir yere doğru götürmek anlamına gelen “educere” sözcüklerinden türetilmiştir” (Duman, 2003, s. 3). Farklı dönemlerde farklı bakış açılarıyla tanımlanan eğitim kavramını TDK / Eğitim Terimleri Sözlüğü şöyle açıklar: “Önceden saptanmış amaçlara göre insanların davranımlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizgesi”. Eğitim çok yönlü bir kavramdır. Bu nedenle her tanım eğitimin farklı bir yönüne değinir niteliktedir. Eğitim bilimleri; bu yönleri psikolojik, sosyolojik, ekonomik, hukuksal felsefi birçok alanda değerlendirilmektedir.

Eğitim insana yaşamı boyunca eşlik eden bir süreçtir. Bu süreç, birtakım ilişkileri ve fikir alışverişlerini ihtiva eder. Söz konusu alışverişten doğan ilişkiler eğitimin çeşitlenmesini ve şekillenmesini sağlar. Gelişen eğitim düzeyi ise toplumları ileri taşımak da birincil etkenlerden biridir. Toplumsal hayatın ve uygarlığın temelinde eğitim vardır. Eğitim hayatın her alanında insanlar için hayatın sürdürülebilir olması eyleminin gerekliliğidir ve bu gereklilikten doğan her bilgi ve öğreti eğitimin temelini oluşturmaktadır. Eğitim, sürekli değişir ve gelişir. Bu değişim ve gelişimi sürekli kılan yaşanan çağın gereklilikleridir. İnsanların okul hayatı dışında her yaşta ve yaşamın her alanında aldığı her uyarıcı eğitimin devamı niteliğindedir. Günümüzde sık sık duyduğumuz “yaşam boyu öğrenme” kavramı bu süreci kapsamaktadır.

Şahin (2019) eğitim kavramından bahsederken “kültürleşmenin” de öğrenme sürecinde etkili olduğunu ve içselleştirilen bazı duygu kalıplarını içerdiğini öne sürer.

Toplumlarda kendiliğinden oluşan ve kuşaklar arası aktarılan kültürlenmenin sonucu oluşan öğrenimler eğitimin bir parçasıdır. Toplamların sosyo-ekonomik durumları, gelenek-görenekleri, dini inançları hatta yeme-içme alışkanlıkları bile kültürlenme farklılıklarına neden olmaktadır. “John Dewey tarafından geliştirilen bir görüşe göre, toplumsal değişmeler eğitimi belli bir yönde değişmeye zorladığı gibi, eğitim yoluyla toplumun istenen ya da planlanan yönde değiştirilmesi de mümkündür” (Şahin, 2019, s. 464). Eğitim tabanlı değişimler insanları ve toplumları hep ileriye taşıyarak çağın gerisinde kalmaya mahkum olmaktan kurtarmaktadır.

II.4.2. Lisans Düzeyi Eğitim

Artan bilgi ve meslek hayatındaki rekabet, uzmanlaşmanın gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Mesleğe girişin son aşamasını ve uzmanlaşmanın eğitim hayatındaki başlangıcını oluşturan üniversitelerdir. Üniversitelerin asıl amacı bilime, sanata, araştırma geliştirme faaliyetlerine katkı sağlamada bilgi üretmek ve yaymaktır. Tüm bunları sağlarken toplumların çıkarlarını gözetme misyonları da bulunmaktadır. Üniversite düzeyi küreselleşen eğitim ve üniversiteler arası etkileşim uzmanlık alanlarına değer katmaktadır. Eğitimde küreselleşmenin temelinde bulunan gelişmiş teknolojiler ile eğitim arasında üç önemli etkileşim bulunmaktadır. “Bunlar, teknoloji eğitimi, bilim ve teknik eğitim ve eğitimde teknolojinin kullanımıdır” (Yılmaz ve Horzum, 2005 s. 109).

Üniversiteler toplumu oluşturan topluma değer katan en önemli toplum katmanlarından biridir. Küreselleşme, toplumların eğitim ve mesleki anlamda birbirinden etkilenme süreçlerini hızlandırmıştır. Eğitimde uzmanlaşmanın yanı sıra bilimsel araştırmalara yönelik akademik yayınlar üretmek de üniversitelerin misyonlarından biridir. Bilginin evrenselliği üniversitelerin etkileşim halinde olmasını zorunlu kılmaktadır. Üniversiteler dünyadaki gelişmeleri ve akademik çıktıları yakından takip etmelidirler.

II.5. Bilgi ve Belge Yönetimi Eğitimi

Türkiye’deki kütüphanecilik mesleğine gönül veren önemli isimlerin başında gelen Fehmi Ethem Karatay’ın öncülüğünde 1925 yılında başlayan İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Kursu ve Ankara’da Yüksek Ziraat Enstitüsü Kütüphane Müdürü Joseph Stummvoll tarafından 1935 yılında açılan kütüphanecilik kursu mesleğin üniversite ayağındaki ilk basamaklarını oluşturmaktadır.

Kurslarda; kütüphane kelimesinin menşei, kütüphaneler ve kütüphanecilik tarihi, kütüphane binalarının düzenlenmesi, hafız-1 kütüp ve diğer kütüphane çalışanlarının görevleri, hükümet tarafından yayımcısından alınan kitaplar, katalog tertip ve tahriri, duhul veya mübaya defteri, teclit ve teclit defteri, kitapların salonlara sureti itası, ödünç verme, kütüphaneler beyinde iare, kitabiyat gibi dersler okutulmuştur (Atılğan, 1999, s. 2)

Bu dönemdeki kütüphanecilik eğitiminde ağırlıklı olarak eski eserlerin ciltlenmesi, kataloglanması, kayıt altına alınması ve bu sebeple gerek duyulan kütüphanenin nasıl olması gerektiği hususlarına ağırlıklı verilmiştir.

Türkiye’de 20. yy başlarında ortaya atılan kütüphanecilik eğitimi adımları, dünyada 19. yy başlarında atılmaya başlanmıştır. Çünkü o yıllarda Türkiye’nin her alanda yeniden var olma çabası mesleki gelişimler ve eğitim açısından yeterince gelişim gösterememesine sebep olmuştur. Türkiye’de her alanda modernleşme süreçlerini kapsayan 1940’ların başında eğitim hayatında da bir dönüm noktası yaşanmakta idi. Böyle bir değişim ve arayış döneminde uzun soluklu olmayan bu kurslar kısa sürede öğrenci alımını durdurmuş ve devamı gelmemiştir. Ancak bu kurslar o dönemde her alanda yoktan var olma çabasında olan Türkiye için meslek adına verilen en değerli çabaları olarak görülebilir.

Kütüphanecilik eğitiminin üniversite düzeyinde verilmesi fikrinin oluştuğu 1941 yılını takiben bu fikir 1942 yılında Almanya’da eğitimini tamamlayan Adnan Ötüken tarafından başlatılan kurslarla devam etmiştir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bünyesinde başlatılan kurslar 1952 yılına kadar 10 yıl boyunca devam etmiştir. “Kursta okutulan dersler; temel olarak kütüphanecilik bilgisi, arşiv bilgisi, genel ve özel bibliyografya, Osmanlıca, kütüphane uygulaması, kütüphanecilik dersleri, genel bibliyografya, eski harf metinler ve uygulama dersleri idi” (Atılğan, 1999, s. 4). Bu dönemdeki kütüphanecilik eğitiminde temel kütüphane ve arşiv bilgisi dışında Osmanlı Devleti’nden kalma eserlerin bibliyografik denetimi ve Osmanlıca dil eğitimine de öncelik verildiği görülmektedir.

Artukoğlu (1979) söz konusu derslerden başarıyla mezun olanlara mütehasşis kütüphaneci ve kütüphane memuru unvanlarının verildiğini belirtmiştir. İlk defa bir üniversite bünyesinde verilmesi onaylanan bu kurslar mesleğin bir bilim dalı olarak kabul görmesinin başlangıcını oluşturmuştur. 1952 yılında Adnan Ötüken’ in çabalarıyla mesleki tanınırlığın ve farkındalığın artmasına önayak olan kursların devamı niteliğinde fikirler oluşmaya başlamıştır. “Birkaç öğretim üyesinin girişim ve çabaları ile Fakülte Profesörler

Kurulu, kütüphanecilik derslerinin Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü' ne bağlı 'seçmeli' bir ders olarak başlatılmasına karar vermiştir" (Subaşıoğlu & Tamdoğan 2014, s. 587). Kütüphanecilik mesleğinin bir bilim dalı olarak kabul edilmesi, tanınması ve Kütüphanecilik Enstitüsü'nün kurulması yolunda seçmeli derslerin rolü önem taşımaktadır.

Dönemin Amerika Kütüphanesi yöneticisi olan Emily Dean'in Türkiye'deki meslektaşlarıyla görüşmeleri ve Ford Vakfı'na ilettiği destek talebinin olumlu yanıtı ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığı' nın da kabulü ile 1954-1955 yılında Kütüphanecilik Enstitüsü kurulmuş ve enstitüde Adnan Ötüken, Osman Ersoy ve Berin Yurdadoğ gibi mesleğin öne çıkan isimleri de görev yapmıştır.

Enstitüde verilen dersler temel kütüphanecilik derslerini kapsamaktaydı.

1954-1960 yılları arasında verilen dersler:

- Kitap, Kütüphane Tarihi,
- Kütüphaneciliğe Giriş,
- Yazma Eserler,
- Kütüphane Sevk ve İdaresi,
- Fiş Çıkarma ve Kataloğa Geçirme,
- Halk Kütüphaneleri,
- Çocuk Edebiyatı,
- Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri,
- Okul Kütüphaneleri,
- Fen ve Teknik Kütüphaneleri,
- Müracaat ve Bibliyografya,
- Periyodikler.

1961-1964 yılları arasında verilen derslerin adları ise:

- Araştırma Metotları,
- Osmanlı Paleografyası,
- Kitap Seçim İlkeleri,
- Konu Bibliyografyası,
- İlim Literatürü,
- Türk Kütüphaneciliğinin Meseleleri,
- Mukayeseli Kütüphanecilik,
- Katalog ve Tasnif (Atılğan, 1999, s. 3).

Temel kütüphanecilik derslerinin ve kütüphane türlerinin ağırlıkta olduğu program daha çok bibliyografik denetimi ön plana çıkaran özellikte hazırlandığı görülmektedir.

1960'ların başında Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün kurulması ve 1961 Anayasası'nın Temel Hak ve Ödevler başlığı altında yer alan bilim ve sanatın yaygınlaştırılması ve yayın yapma özgürlüğü ile ilgili olan 21., 23. ve 24. maddeleri dolaylı olarak kütüphanelerin yayın politikaları ve derme geliştirme faaliyetlerini kapsamaları ile söz

konusu gelişmeler kütüphanecilik eğitimindeki değişimleri de önemli ölçüde etkilemiştir (Rukancı ve Anameriç 2017, s. 72).

Söz konusu gelişme kültürel mirasın korunması ve gelişmesi açısından atılan önemli adımlardan biridir. Kurslarla başlayan enstitü kurulması çabalarıyla ile devam eden sürecin sonunda 1964 yılında önemli bir gelişme yaşanmış ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Osman Ersoy yönetiminde eğitim öğretim hayatına başlamıştır.

Bölümün ilk ders programında verilen zorunlu dersler:

- Kütüphaneciliğe Giriş
- Kitap - Kütüphane ve Matbaa Tarihi
- Kütüphane Hizmetleri
- Türkçe - Kompozisyon
- Osmanlı Paleografyası
- Yabancı Dil
- Devrim Tarihi
- Anayasa
- Kütüphane Yönetimi
- Belge ve Bilgi Bilim
- Müracaat ve Bibliyografyaya Giriş
- Kitap Seçimi İlkeleri
- Kataloqlama ve Sınıflama
- Çocuk Edebiyatı
- Yazmaların Kataloglanması ve Sınıflaması
- Araştırma Metodları
- Halk Kütüphaneleri
- Okul Kütüphaneleri
- Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri ve Yazma Kütüphaneleri.

Seçmeli dersler ise:

- Çocuk Edebiyatı Semineri
- Belge ve Bilgi Bilim Semineri
- Müracaat ve Bibliyografya Semineri
- Kataloqlama ve Sınıflama Semineri
- Halk Kütüphaneciliği Semineri
- Okul Kütüphaneciliği Semineri
- Üniversite ve Araştırma Kütüphaneciliği Semineri'dir

(Artukoğlu, 1979, s. 5).

Bölümde verilen ilk derslere göz attığımızda temel kütüphanecilik derslerinin dışında ilk defa bilgi biliminden bahsedildiğini görmekteyiz. Ayrıca bölüm derslerinin devrim tarihi, anayasa, çocuk edebiyatı gibi derslerle de desteklendiği görülmektedir.

Türkiye'de üniversiteye bağlı olarak kurulan ikinci Kütüphanecilik Kürsüsü ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde 1964 yılında öğretime başlamıştır. İstanbul'da

Edebiyat Fakültesi'ne bağılı olarak bir kütüphanecilik bölümünün kurulması için 1962 yılında ön çalışmalar yapılmaya başlanmış ve bununla ilgili olarak Alman kütüphanecilerinden Prof. Dr. Rudolf Juchhoff İstanbul'a davet edilmiştir. "Prof. Macit Gökberk'in ve yine Adnan Ötüken'in çalışma ve gayretleriyle ülkemiz üniversite düzeyinde eğitim veren ikinci bir kütüphanecilik bölümüne kavuşturulmuştur" (Artukoğlu, 1979, s. 6). Bölüme ilişkin aşağıda isimleri geçen derslerde; kitap, dergi, matbaa, el yazmaları, kütüphanecilik, katalog başlıklarına ek söz konusu kavramların tarihi ile ilgi bilgilere de yer verildiği gözlemlenmiştir.

1964- 1972 yılları arası okutulan dersler:

- Kütüphanecilik Bilimi ve Manevi Çalışma Tekniğine Giriş
- Matbaanın Tarihi
- Alıştırmalarla Katalog Sorunları
- Konu Kataloğu
- Genel ve Özel Bibliyografya
- Araştırma Kurumları
- Dergiler
- Osmanlıca Bilimsel Araştırma Tekniği
- Kütüphane Yapıları Tarihi
- Halk Kütüphaneleri
- Baskı Tarihi ve Basma Eserler
- Doğu El Yazmaları
- Türkiye'de Kütüphanecilik
- Türk Kültür ve Edebiyat Tarihi (Atılğan, 1999, s. 4).

Yurt dışından gelen önemli meslek insanlarının katkılarıyla kurulan kütüphanecilik bölümünden sonra 3. bölüm olarak 1972 yılında Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü kurulmuştur. 1987 yılında Marmara Üniversitesi'nde "Arşivcilik" bölümü, 1994 yılında Atatürk Üniversitesi bünyesinde ise "Kütüphanecilik" bölümü kurulmuştur. 2002 YÖK kararı ile isim değişikliğine giden bölüm adları aşağıdaki üniversitelerin de eklenmesi ile günümüzde 13 üniversite eğitim ve öğretim hayatına devam etmektedir. Bunlar;

- Kastamonu Üniversitesi (2007)
- Çankırı Karatekin Üniversitesi (2010)
- Yıldırım Beyazıt (2011)
- İstanbul Medeniyet (2011)
- İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (2012)
- Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (2016)
- Bartın Üniversitesi'nde (2018)

- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi (2022)

Bilgi, eski uygarlıklardan günümüze kadar insanların ve toplumların hayatta kalabilmeleri ve hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan işlenmemiş bir cevherdir. Bu cevher kullanılabilir, saklanabilir, depolanabilir ve aktarılabilir oldukça parlar. Buradan yapabileceğimiz bir çıkarım ile şunu söyleyebiliriz ki bu cevheri işleyen ve parlak hale getiren kütüphaneciler/bilgi uzmanlarıdır.

Her mesleki eğitim sürecinde olduğu ve olması gerektiği gibi BBY’de de mesleki yapılanma ve değişimin gerçekleşebilmesi için mesleki eğitim kendini sürekli revize etmelidir. Tonta (2000) kütüphanecilik eğitiminin ancak diğer disiplinlerle ilişki içerisinde olarak değişimlere ayak uydurabileceğini savunmaktadır. Çünkü ‘bilgi’ multidisipliner bir olgudur ve kuşkusuz bilginin kullanıldığı her alan mesleği doğrudan etkiler. Bu sebeple bilgi uzmanları farklı ve ilişkili diğer disiplinlerle de ilgili birtakım bilgilere sınırlı da olsa sahip olmak zorundadırlar.

Bilgiyi yöneten meslek sahipleri, yeni tanımıyla ‘bilgi uzmanları / profesyonelleri’ bilgi teknolojilerini yakından takip eden ve mesleğin artık her alanında bunu kullanma yetisine sahip olan ve olması gereken meslek insanlarıdır. Teknolojinin kimi meslekleri yok olmaya mahkum edebilir; bu noktada kütüphaneciler en kritik noktada bulunmaktadır. 2002 yılında uygulanan en köklü değişim kuşkusuz Kütüphanecilik bölümünün “Bilgi ve Belge Yönetimi” adı altında bir araya getirilmesidir. Kütüphaneciliğin ve arşivciliğin temel dersleri yanında artık ‘bilgi’, ‘bilgi teknolojisi’ ve ‘belge’ tabanlı dersler müfredatlarda yerini alırken, uzmanlıkla ilgili ön plana çıkan yeni kavramlar (metadata, veri madenciliği, bilgi mimarisi, bilgi okuryazarlığı, bilgi danışmanlığı vb.) da eklenmeye başlamıştır. “Yeniden yapılandırılan eğitim programlarında bilgi profesyoneli adaylarının ve toplumun zihninde birtakım sınırlılıklar uyandıran gelenekselleşmiş kavramlar yerini “bilgi merkezleri”, “bilgi bilimi”, “bilgi çalışmaları” veya “bilgi yönetimi” gibi kavramlara bırakmaya başlamıştır” (Polat, 2021, s. 65). Günümüz BBY eğitim programları bilgi teknolojisi ve bilgisayar becerisine yönelik dersler ile disiplinlerarası niteliği olan dersler ile zenginleştirilmiş ve öğrencilere bu yönde kazanımlar sağlamayı hedeflemiştir.

Geleceğin kütüphanecileri, sadece basılı kaynaklarla ilgili bilgi sorunlarına değil internet aracılığı ile erişilebilen bilgi kaynaklarıyla ilgili bilgi sorunlarına da çözüm üretmek zorunda olduklarının farkına varan, bilgisayar, iletişim, internet vb. gibi alanlardaki teknolojik gelişmeleri yakından takip eden, bilişim sistemlerinden

anlayan, yapay zekâ ve robotik sistemleri vb. konuları alanına dahil edebilen uzmanlar olacaktır (Yıldız ve Yıldırım, 2018, s.31).

Web tabanlı kaynakların tasarlanması ve kullanımına yönelik gereken becerilerin edinilmesi ve etkin kullanımı zamanla müfredatlarda çoğunluklu alana sahip olacak gibi gözükmektedir. Bu öngörüyle BBY eğitiminde son yıllarda köklü bir dönüşüm başlamıştır ve halen devam etmektedir. İleri görüşlü, çağın gerekliliklerini evrensel düzeyde takip edebilen BBY eğitiminin öncelikli planlaması, sahada görev yapacak meslek insanlarının yeterli ve eşit düzeyde donatılmalarını önemser nitelikte olmalıdır.

III. BÖLÜM

YABANCI ÜLKELERDEN ÖRNEKLERLE KÜTÜPHANECİLİK / BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ (LIBRARY SCIENCE) EĞİTİMİ

Bu bölümde kütüphanecilik eğitiminin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’da atılan eş zamanlı adımlarla ilerleyen tarihsel süreci kütüphanecilik eğitimi bağlamında ele alınmıştır. Tarihsel sürece tanıklık ederken önemli isimlerin başında gelen Alman kütüphane bilimcisi Martin Schrettinger, kütüphaneci Dr. F. Rullmann, dünyada ilk kütüphanecilik okulunu açan Melvil Dewey gibi kütüphanecilik eğitimine öncülük eden isimlere yer verilmiştir.

Dünya genelinde American Library Association (ALA) akreditasyonu kapsamında birçok üniversitede ağırlıklı olarak yüksek lisans ve doktora derecesinde eğitim verilmektedir. Lisans eğitimi veren üniversitelerin sayısı oldukça azdır. Ülkemizdeki Bilgi ve Belge Yönetimi eğitime temel teşkil eden ve Kütüphanecilik Bilimi eğitimi veren Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İngiltere’den üniversitelerin güncel eğitim programları söz konusu üniversitelerin lisans eğitim düzeyleri ele alınarak incelenmiştir.

III.1. Tarihsel Bakış

Türkiye’de olduğu gibi dünyada da kütüphanelerin oluşum tarihi, kütüphanecilik eğitiminin tarihinden daha önceki dönemlere denk gelmektedir. Bunun sebebi mesleki gerekliliklerin daha iyi yerine getirilmesinin bir eğitim sürecinden geçildiği takdirde gerekli profesyonel alana hakim olunacağı ve mesleki profesyoneller için eğitim gereksiniminin şart olduğu fikrinin zamanla doğmuş olmasıdır.

Dünyada kütüphanecilik alanında eğitim gereksinimi fikri 19. yy ın başlarında ortaya çıkmıştır. Eski eserler, sayıları hızla artan koleksiyonlar, koleksiyonların korunması için ihtiyaç duyulan standartlar, kullanıcı talepleri gibi gereksinimler sistematik bir eğitim ve öğretimin gerekli olduğu bilincini doğurmaya başlamıştır. Avrupa ve Amerika’da eş zamanlı atılan adımlar ve ortaya çıkan fikirler kütüphanecilik eğitiminde modern dönemi başlatmıştır.

Almanya’da rahip ve kütüphane bilimcisi olan Martin Schrettinger’in, 'Bibliothekswissenschaft' (kütüphane bilimi) teriminin 1807’ de yayınlanan iki ciltlik eseri (Versuch eines vollstaendigen Lehrbuchs der Bibliothekswissenschaft / Kütüphane Bilimi Üstüne Kapsamlı Bir Kitap Çalışması), konu ilgili teorik yayınların ilk örneği olarak kabul edilmektedir (Yontar, 2004, s. 20).

Kütüphaneciliğin ilk defa bir bilim dalı olarak anılmasının ardından Martin Schrettinger, bu fikrin pratikte de gerçekleştirilmesi için kütüphanecilik eğitiminden bahsetmiştir. “1821 Fransa’ında École Nationale Des Chartes kolejindeki kurslardan mezun olanlar eski yazı arşivcisi diploması almakta ve mezunlar kütüphaneci olarak da ulusal kütüphanelerde görev yapmaktaydı” (Fenerci, 2019, s. 2). Eski eserlerin kazanımına yönelik ihtiyaçtan doğan arşivci unvanı kütüphanecilik bilimi eğitiminde bir diğer ayağı oluşturmaktadır. İç içe geçmiş bu iki bilim dalı halen bilgi ve belge yönetimi eğitiminde birbirini tamamlar niteliktedir.

Lynch (2008) Amerika’da artan kaynak sayılarına ve taleplere ilişkin öneriler 1853 yılında ilk defa bir konferansta bahsedilmiş ve bu ihtiyaçtan doğan Amerikan Kütüphane Derneği’nin kurulmasının kararı alındığını ifade etmiştir. Bilgi akışının ve çalışmaların sürekliliğinin sağlanması, mesleki ve eğitim alanında gerekli standartlaşmanın oluşması açısından dernekleşme; mesleki sorunların çözümünde de mesleğe önemli katkılar sağlamıştır. Alınan ortak kararlar atılması planlanan adımlara hız kazandırmıştır.

1874’te dönemin Alman kütüphanecisi Dr. F. Rullmann, kütüphaneciler için 3 yıllık bir eğitim ve ardından bir sertifika alması fikrini ortaya çıkarmış ve önerdiği müfredatta;

- Dilbilgisi (Almanca, Fransızca, Latince, Yunanca),
- Tarih
- El Yazmaları
- Baskı Sanatı
- Güzel Sanatlar
- Kütüphane Yönetimi
- Kataloqlama ve Sınıflamada Pratik
- Arşiv Yönetimi gibi kursların verilmesi gerektiğini öne sürmüştür (Lynch, 2008, s. 934).

Kurslara genel olarak bakıldığında kataloqlama ve arşiv bilgisi gibi temel kursların dışında tarih, sanat ve çoklu dil bilgisi gibi dersler de dikkat çekmektedir. Kütüphanecilik mesleğinin disiplinlerarası bir çalışma alanına sahip olduğu fikri bu dönemlerde başlamıştır diyebiliriz.

Amerika’da ise 1876 yılında Amerikan Kütüphane Derneği’nin (ALA) kurulması birçok kaynakta Amerika’da kütüphanecilik eğitiminde atılan adımların öncüsü olarak anılmaktadır. 1887 yılına geldiğimizde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise Melvil Dewey tarafından dünyadaki ilk kütüphanecilik meslek okulunun açılmasıdır. “New York’taki Columbia Üniversitesi’ nin bir fakültesi olarak açılan bu okulun adı ‘School of Library

Economy' olmuştur" (Sefercioğlu, 1977, s. 17). Kütüphanecilik eğitiminde önceki gelişmeler ve atılan mesleki adımlar Melvil Dewey'nin kurduğu okulun temelini oluşturmuştur. Teorik açıdan öne sürülen her fikir ve gelişme pratik uygulamaların kilometre taşlarını oluşturmuştur.

"1915 yılında Carnegie Vakfı kütüphanecilerin almış olduğu eğitimin yeterliliğini belirlemeye yönelik bir anket çalışması yapmıştır" (Fenerci, 2019, s.13). Yapılan çalışma eğitim ve öğretimdeki gereklilikleri ortaya koymuştur. "Vakfin çalışmalarını yürütme görevini alan dönemin Columbia Üniversitesi dekanı Charles Clarence Williamson yayınladığı raporda; mesleki eğitimin dört yıllık bir üniversite eğitimi ve ayrıca en az bir yıllık lisansüstü eğitim gerekliliğini öne sürüldü ve bunu takiben 1926 yılında Chicago Üniversitesi'nde doktora derecesi vermek üzere Graduate Library School kuruldu" (Lynch, 2008, s. 945). Eğitiminin yüksek lisans ve doktora derecesiyle verilmesi fikri kütüphanecilik biliminin gerçek anlamda bir bilim dalı olarak akademik alandaki yerini almasını sağlamıştır. Böylece mesleğe öncülük eden akademisyenlerin de önü açılmış ve bilimsel çalışmalar ivme kazanmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın (1939-1945) yaşandığı dönem ve savaş sonrası dönemde artan yayın sayısı ile kütüphanelere ve dolayısıyla meslek çalışanlarına talep de gitgide artmış bu sebeple kütüphanecilik eğitimi veren okulların sayısı da artış göstermiştir. 1960'lara geldiğimizde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler mesleki terminolojinin de değişmesine ön ayak olmuştur. "Hatta eğitim programlarında bilgi bilime öncelik ve daha fazla ağırlık verildiğini vurgulamak için bazı okulların adları 'Bilgibilim ve Kütüphanecilik' olarak değiştirilmiştir ve bunun ilk örneği ABD' de ki Pittsburgh Üniversitesi'dir (Graduate School of Library and Information Science)" (Tonta, 2012, s. 234). Mesleğe farklı bakış açıları sağlayan bölümler günümüzde de farklı bölüm adlarıyla eğitim ve öğretime devam etmektedir.

Bundan sonraki dönemde bu dönüşüm hızla ilerlemiş ve internetin hayatın her alanına girmesi ile 1990'lardan itibaren meslek profesyonelleri artık meslek adına yeni sorular sormaya başlamışlardır. Günümüze geldiğimizde artık bazı üniversiteler bilim dalları adlarından 'Kütüphanecilik' terimini çıkarmaya başlamış ve 'bilgi' terimini yeni bir alan olarak görerek bölüm adlarını revize etmeye başlamışlardır. Tüm bu dönüşümün ve sorulan soruların temelinde kullanıcıların bilgi arama davranışlarındaki değişiklikler yatmaktadır. "Amerika ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yüz yüze eğitim, çevrimiçi ve etkileşimli sanal

öğrenme ortamları ve öğrenim yönetim sistemleri ile desteklenen bu programlardan her yıl çok sayıda öğrenci mezun olmaktadır” (Tonta, 2012, s. 243). Mezun olan öğrenciler salt kütüphanelerde değil farklı istihdam alanlarında da meslek sahibi olabilmektedir.

III.2. Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’den Örneklerle Kütüphanecilik Eğitimi

Türk kütüphaneciliğinin gelişmesinde ve mesleki düzeyde eğitim yolunun açılmasında örnek teşkil eden ve mesleğin oluşmaya başladığı ilk yıllarda Türk kütüphaneciliğinin önde gelen isimlerinin yerinde eğitime destek veren ve günümüz BBY programlarına model teşkil eden ülkelerden örneklerle günümüz BBY eğitime benzer 3 farklı program incelenmiştir.

III.2.1. Humboldt-Universität zu Berlin/Bibliotheks- und Informationswissenschaft (Kütüphane ve Bilgi Bilimi)

Akademisyen ve devlet adamı olan Wilhelm Von Humboldt' ın öncülüğünde 1810 yılında kurulan üniversite, Almanya'nın en köklü üniversitelerinden biridir. Berlin'deki Humboldt Universität zu Berlin Kütüphane ve Bilgi Bilimi Okulu; lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere üç düzeyde çalışma programları sunmaktadır.

Humboldt Üniversitesi, Almanya'daki tek “Kütüphane ve Bilgi Bilimi Enstitüsü” olarak, araştırmalarında özellikle bilimsel iletişimde meydana gelen değişimlere eşlik etmeye ve geleneksel kütüphane bilimi konularını korurken dijitalleştirmenin özelliklerini dikkate almaya yönelik olarak kendini ifade etmektedir.

Kütüphane ve Bilgi Bilimi 6 dönemlik lisans düzeyi dersleri zorunlu ve zorunlu seçmeli olarak aşağıdaki gibidir:

Zorunlu Dersler:

- **Kütüphane ve Bilgi Bilimine Giriş / (Introduction into Library and Information Science):** Öğrenciler, kütüphane ve bilgi biliminin tarihçesi, soruları, yaklaşımları ve yöntemleri hakkında genel bir bakışa sahip olmakla birlikte bilgi altyapısının temel kurumları hakkında temel bilgiler edinerek, bilgi politikası ve stratejisinin önemini değerlendirebilirler. Kullanılan bilgi sistemlerinin çeşitliliğini, amaçlarını ve işlevlerini bilirler.
- **Bilgi ve İletişim Teknolojisi / (Information and Communication Technology):** Öğrenciler, bilgi ve iletişim teknolojinin temel ilke ve süreçlerini ve terminolojisini anlar. Bilgi işlem ve bilgisayarların yapısı ve işleyişi hakkında bir anlayış geliştirir. Öğrenciler modern bir programlama dilinin temellerini bilirler ve bağımsız olarak küçük programlar yazabilirler. Modülde modelleme, soyutlama ve formal veya algoritmik düşünme gibi beceriler geliştirilir.
- **Bilgi Üretimi ve Yönetimi / (Information Production and Management):** Öğrenciler, bilgi üretimi ve bilgi yönetimi alanındaki kavramları, teknikleri, teknolojileri ve standartları öğrenir. Güncel medya ve yayın biçimlerini bilirler. Bu alandaki biçimlendirme dilleri ve yazılım uygulamaları ile ilgili pratik becerilere sahip olurlar. Öğrenciler hem dijital bilgi ve yayın oluşturma sürecini hem de yönetimi yayıncılar, bilimsel kütüphaneler ve diğer bilgi kurumları açısından anlarlar.
- **Metadata Tasarımı ve Bilgi Organizasyonu / (Metadata Design and Information Organization):** Öğrenciler, klasik ve bilgi teknolojileri destekli bilgi işleme ve organizasyon yöntemlerini bilirler. Bu ders, web tabanlı bilgi ortamlarındaki bilgi mimarisinin yanı sıra metadata üretimi ve işleme yaklaşımlarını ve standartlarını içerir.
- **Bilgi Arama Davranışı / (Human Information Behavior):** Öğrenciler, bilgi arayan ve aramayan insan davranışlarını açıklayabilir ve tanımlayabilir ve bunları verilerde görünür hale getirebilir. Kendi deneysel kullanıcı çalışmalarını yürütebilir ve veri tanımlama ve değerlendirme yöntemlerini uygulayabilirler.
- **Proje Modülü / (Project Module):** Öğrenciler, ilgili diğer öğrencilerle koordinasyon içinde ve öğretmenlerin rehberliğinde gerçek profesyonel uygulama alanı üzerinde

çalışabilirler. Teknik becerilere ek olarak, proje çalışması sırasında disiplinler arası nitelikler de (örneğin ekip becerilerinin geliştirilmesi, iletişim becerileri, zaman yönetimi) edinirler.

- **Staj / (Practical Training):** Öğrenciler, iş dünyasındaki sosyal davranış normları ve yöntemleri hakkında pratik bilgiye sahiptir. İşbirliği ve koordinasyon ilkelerini bilir ve uygularlar, çalışma gruplarında çalışırlar ve staj kurumundaki özel iş görevlerinin çözümüne pratik katkı sağlarlar.
- **Lisans Tezi / (Bachelor's Thesis):** Öğrenciler, bilgi biliminden bir problem üzerinde yazılı olarak çalışarak bağımsız ve bilimsel çalışma yeteneklerini kanıtlarlar. Öğrenciler lisans tezini hazırlarken, sorularını metodik olarak nasıl uygulayacaklarını öğrendikleri ve çalışmalarının taslağını tartışabilecekleri zorunlu bir kolokyumda destek alırlar.

Zorunlu seçmeli dersler:

- **Bilgi Okuryazarlığı / (Information Literacy):** Öğrenciler, bilgi bilimi içeriği ve becerilerini öğrenmek için didaktik kavramları ve modelleri bilir ve anlarlar. Bilgi ve bilgi aktarımı süreçleri bağlamında etkinlikleri, eğitimleri ve diğer bilgi hizmetlerini planlama ve uygulama becerileri edinirler.
- **Bilgi İşleme ve Depolama / (Information Processing and Storage):** Öğrenciler, veri tabanı sistemlerinin temel ilkeleri ve işlevselliği hakkında genel bir bakışa sahiptir. Belirli uygulamalar için veri tabanları tasarlayabilir ve oluşturabilir ve bunların etkin kullanımını sağlayabilirler. Veri tabanı sistemlerini değerlendirme ve karşılaştırma yöntemlerine aşinadırlar.
- **Bilgi ve Toplum / (Information and Society):** Öğrenciler, sosyal çevre koşulları ile bilgi hizmetlerinin (teknik) gelişmeleri arasındaki bağlantıları anlar. Özellikle nicel kullanıcı ve kullanım verilerinin ele alınması ve yorumlanması bu bağlamda geliştirilmektedir. Ayrıca bilgi politikası, hukuk ve etiğin önemini de değerlendirebilirler.
- **İnsan-Bilgisayar-Etkileşimi / (Human-Computer-Interaction):** Öğrenciler, insan-bilgi etkileşiminin temelleri, paradigmaları ve temel modelleri ve ayrıca insan-makine etkileşiminin değerlendirme yöntemlerini bilirler. Ürünleri kullanıcı deneyimi tasarımının yönlerine göre tasarlayabilir ve değerlendirebilirler.
- **Bilgi Merkezlerinde Yönetim / (Management of Information Organizations):** Öğrenciler, bilginin bir varlık olarak ekonomik önemini ve bilgi merkezlerinde işletme yönetimi araçlarının kullanımını anlar. Bilgi bileşenlerinin ekonomik özellikleri, yazılım ve

içerik pazarları ve ağ ekonomisi hakkında bilgi sahibi olurlar. Dijital bilginin bilgi ve bilgi toplumundaki konumunu tartışabilir ve değerlendirebilirler. Süreç organizasyonu, finansal planlama, insan kaynakları yönetimi ve bilgi kurumlarının ve hizmetlerinin pazarlamasının temel yöntem ve prosedürlerini bilirler (Studierende, 2022).

Kütüphane ve Bilgi Bilim (Bibliotheks- und Informations-wissen-schaft) lisans programının; zorunlu dersler kapsamında, kütüphane ve bilgi biliminin tarihsel sürecini ele alarak günümüz bilgi sistemleri ve bilgi merkezleriyle ilgili genel kazanımlar sağlamayı ve bilgi üretimi, bilgi yönetimi, bilgi iletişim teknolojileri, bilginin organizasyonu ve metada içerikli dersler ile de programlama ve yazılım uygulama becerileri edindirerek öğrencilere web tabanlı bilgi ortamlarına hakimiyet becerisi kazandırmayı hedeflediğini görmekteyiz. Ayrıca program öğrencilere, bilgi-insan-teknoloji kavramlarını temel alan teorik dersler dışında pratik uygulama alanları da sağlamaktadır diyebiliriz.

Program öğrencileri; yayıncılar, kütüphaneler ve bilgi merkezleri gözünden dijital bilgi ve yayın oluşturma süreçlerine eşlik ederek konu ile ilgili yazılım becerilerine Bilgi İşleme ve Depolama dersi ile öğrencilere veri tabanı sistemlerine hâkim olma, veri tabanı tasarlama, veri tabanlarını etkin bir şekilde kullanma becerileri sağlamayı hedeflediği söylenebilir.

Bilgi okuryazarlığı, bilgi ve toplum dersleri çerçevesinde ise bilgi ve bilgi aktarımı süreçlerini yönetebilme, sosyal çevre kapsamında kullanıcı profillerinin tanımlanması gibi kazanımlara önem veren bir program izlenimi vermektedir.

Programın genel anlamda bilgi bilimi, bilgi teknolojileri ve dijital kütüphanecilik alanlarında müfredatını belirlediğini görmekteyiz. Bu bağlamda programın teorik bilginin yanı sıra pratik uygulama alanlarında da öğrencilere imkan sağlamayı hedeflediğini görebilmekteyiz.

Programa ait derler incelendiğinde “Kütüphane ve Bilgi Bilimi” adıyla eğitim veren programın, bölüm adında da geçen kütüphane terimine ilişkin temel kütüphanecilik derslerinden ziyade “bilgi bilimi” tanımına eşlik eden derslere ağırlık verdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda program mezunlarının sadece bilgi merkezlerinde değil bilgi iletişim teknolojilerinin kullanıldığı farklı iş alanlarında da kendilerine iş imkanı sağlayabilmeleri amacıyla “bilgi profesyoneli” olarak yetişmelerine öncelik verildiği gözlemlenmiştir.

Bölümün misyonunu “Bilgi ve bilgi süreçleri içinde ve yeni iletişim kültürlerinin geliştirilmesinde insan ve teknolojilerin etkileşimi, enstitüdeki araştırma ve öğretimin odak

noktasıdır inancıyla öğrenciler, mesleki yeterlilik ve bilimsel sorularla başa çıkma becerilerine ek olarak, gerekli yönetim yetkinliğini de edinirler, bu da modern kütüphane ve bilgi sistemlerini çok çeşitli pozisyonlarda vizyoner olarak şekillendirmeye yardımcı olabilecekleri anlamına gelir” olarak belirlemiştir (Über uns, 2022).

III.2.2. Southern Connecticut State University / Information Management and Services (Bilgi Yönetimi ve Hizmetleri)

Kuruluşu 1893'lere dayanan Amerika'nın Connecticut eyaletinde bulunan üniversite, günümüzde farklı bilim dallarında lisans ve lisansüstü eğitimlerine devam etmektedir. Southern Connecticut State Üniversitesi, Bilgi ve Kütüphane Bilimi Programları (Department of Information and Library Science Programs); Bilgi Yönetimi ve Hizmetleri lisans ve yan dal programları ile Kütüphane ve Bilgi Bilimi Yüksek Lisans programlarını içermektedir.

Bilgi Yönetimi ve Hizmetleri lisans eğitiminin, zorunlu ve seçmeli derslerden oluşan programı aşağıdaki gibidir:

Zorunlu Dersler:

- **Bilgi Hizmetleri (Information Service):** Bilgi alanına genel bakış: kütüphane bilimi, öğretim teknolojisi, bilgi bilimi, iletişim.
- **Teknik Hizmetler (Technical Services):** Teknik hizmetler yapısının organizasyonu: satın alma süreçleri, kataloglama-sınıflandırma sistemleri.

- **Kullanıcı Hizmetleri (User Services):** Referans araçlarının kullanımı ve kütüphane-bilgi programlarının geliştirilmesi.
- **Veri Okuryazarlığı ve Sunum (Data Literacy and Presentation):** Bu ders, verilerin doğal özellikleri ve veri yönetimi, veri sunumu ve multimedya verileri dahil olmak üzere veri sunumu ile ilgili temel konuların anlaşılmasını sağlar.
- **Kütüphane- Bilgi Hizmetleri Uygulaması (Library-Information Service Practice):** Kütüphane-bilgi merkezleri kurumlarında önemli teknolojilerin kullanımı: video, mikroformlar, bilgisayarlar.
- **Bilgi Merkezi Organizasyonu (Organization of the Information Center):** Bilgi merkezlerinin yapısı ve işlevi.
- **Bilgi Kaynakları (Information Sources):** Kamu ve özel sektördeki bilgi kaynakları: seçim, edinim, yararlanma.
- **Bilgi Hizmetleri Teknolojisi (Information Service Technology):** Kütüphane bilgi servis kurumlarında önemli teknolojilerin kullanımı: video, mikroformlar, bilgisayarlar.

Seçmeli dersler:

- **Web Teknolojisi / (Web Technology)**
- **Programlamanın Temelleri / (Programming Fundamentals)**
- **Bilgi Yönetimi ve Verimlilik Yazılımı / (Information Management and Productivity Software)**
- **Bilgisayar Sistemleri / (Computer Systems)**
- **Veri Yapıları / (Data Structures)**
- **İnsan Bilgisayar Etkileşimleri / (Human Computer Interactions)**
- **Veritabanı Sistemleri / (Database Systems)**
- **Bilgisayar Ağı ve Güvenlik / (Computer Networking and Security)**
- **Veri Madenciliği / (Data Mining) (Program Requirements, 2022)**

Üniversitenin Bilgi Yönetimi ve Hizmetleri (Information Management and Services) bölümünde temel kütüphanecilik derslerinin ağırlıklı olarak zorunlu dersler kapsamında programda yer aldığı görülmektedir. Bölüm adında kütüphane terimi yer almamak da ancak kütüphanecilikle doğrudan ilişkili dersler yer almaktadır. Teknik hizmetler ve kullanıcı hizmetleri dersleri; kataloglama, sınıflama ve referans kaynaklarının kullanımına ilişkin

öğrenim çıktıları sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca kitap dışı materyallerin kullanımına ilişkin bilgi hizmetleri teknolojisi dersi de programda yer almaktadır. Bilgi merkezlerinin yapısı ve işlevine yönelik bilgi merkezi organizasyon dersi, bilgi merkezleriyle ilgili genel bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçmeli dersler kategorisinde kütüphanecilik bilimi alanının bilgisayar tabanlı derslerle desteklendiği görülmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımına yönelik olarak yer alan dersler; web teknolojisi, programlama, yazılım, veri tabanı sistemleri, veri madenciliği, bilgisayar ağları ve güvenlik dersleri şeklindedir. Seçmeli derslerin genel anlamıyla kütüphanecilik mesleğinin bilgi teknolojileri bağlamında bilgi bilimine evrildiği süreci destekler nitelikte olduğunu görmekteyiz.

Kütüphanecilik bilimi ve bilgi teknolojilerini içeren derslerin müfredatta dengeli ve yalın bir şekilde yer aldığını görmekteyiz. Lisans programı, öğrencileri geniş bir yelpazede gelişen bilgi tabanlı alanlarda program mezunlarını özellikle dijital bilgi becerileri alanında kariyer için hazırlamak ve ayrıca kütüphanelerde ve bilgi merkezlerinde destek pozisyonlarında çalışmak ve lisansüstü eğitime hazırlamak üzere yapılanmıştır (Programs, 2022). Basılı kütüphanecilikten dijital kütüphaneciliğe evrilen süreçte söz konusu bilgi teknolojilerini her alanda kullanabilmeyi amaçlayan program mezunlarının, kütüphanelerde/ bilgi merkezlerinde ve kütüphane dışında farklı alanlarda salt bilgi teknolojilerini kullanabilen bireyler olarak istihdam sağlayabilmelerinin hedeflendiğini görmekteyiz.

III.2.3. Aberystwyth University Information and Library Studies (Bilgi ve Kütüphane Çalışmaları)

BSc Information and Library Studies

1872 yılında 26 öğrencisi ile İngiltere’de öğretim hayatına başlayan Aberystwyth University, ülkenin en eski tarihli ve köklü üniversitelerinden biridir. Üniversite bünyesinde Kütüphanecilik Eğitimi, lisans ve yüksek lisans olarak 2 seviyede eğitim vermektedir. Lisans derecesi olarak Bilgi ve Kütüphane Çalışmaları (Information and Library Studies), Yüksek Lisans Derecesi olarak da; Arşiv ve Kayıt Yönetimi (Archives and Records Management), Dijital Bilgi ve Medya Yönetimi (Digital Information and Media Management), Dijital Koruma (Digital Preservation) ve Bilgi ve Kütüphane Çalışmaları (Information and Library Studies) alanlarını sunmaktadır.

Bilgi ve Kütüphane Çalışmaları lisans eğitimi boyunca alınması gereken zorunlu ve seçmeli dersler aşağıdaki gibidir:

Zorunlu Dersler:

- **Koleksiyon Yönetimi (Collection Management):** Koleksiyon geliştirme, incele ve değerlendirmenin yanı sıra koleksiyon koruma saklama konularını da kapsar.
- **Akademik ve Yansıtıcı Becerileri Geliştirme (Developing Academic and Reflective Skills):** Öğrencileri eleştirel analizlere odaklayarak, bağımsız öğrenme ve araştırma becerilerine yönelik kaynak kullanımını sağlamayı öğretir.
- **İnsan İletişimi (Human Communication):** İletişim teorisi üzerinde durularak iletişim çok yönlü inceler ve bilgilerin toplanarak yazılı ve sözlü sunumlarda edinilecek iletişim becerilerini inceler.
- **Bilgi Okuryazarlığı (Information Literacy):** Uzun vadede bilgi arama becerilerinin esnek ve sürekli gelişimi için gerekli olan sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin yollarını öğretir.
- **Bilgi Erişim (Information Retrieval):** İnternet arama motorları ve kütüphane opac ları deneyimi veren ders, bilgi erişim sistemlerinin temel araçlarına doğru ilerler.
- **Bilgi Kaynakları (Information Sources):** Hem yeni hem de köklü bazı temel bilgi kaynaklarını derinlemesine inceler ve internet gibi yeni teknolojilerin bilgi kullanımı üzerindeki etkisini tartışır. Kullanıcılara bilgiye erişim sağlayan bibliyografik veri tabanları, web tabanlı kaynaklar ve diğer elektronik kaynaklar dahil olmak üzere bilgi araçlarının kullanımında pratik deneyim sağlar.

- **Bilgi ve Toplum (Information and Society):** ‘Bilgi çağı’ ve ‘bilgi toplumu’ terimleri tam olarak ne anlama geliyor? Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi toplumları nasıl etkiledi? Bu dersin amacı bu soruları tartışmaya sunmaktır.
- **Organizasyonların Yönetimi (Management of Organisations):** Yöneticilerin organizasyon anlayışı, motivasyon, liderlik becerileri ve bu bağlamda bilgi, insan, finans, teknoloji gibi öğelerin yönetimi.
- **Hizmetlerin Pazarlanması (Marketing of Services):** Hizmet pazarlama teorisi ve stratejileri, pazarlama ve stratejileri, marka ve imaj kavramları, rekabet unsurları vb. konuları değerlendirme ve tartışma.
- **Araştırma Yöntemleri (Research Methodology):** Yüksek lisans veya başka bir yüksek derece gibi kişisel araştırmalara için bir temel oluşturma, öğrencilerin kurum içi araştırmaları planlamasına, önermesine ve yürütmesine yardımcı olur.

Seçmeli Dersler:

- **Gelişmiş Nadir Kitaplar Kütüphaneciliği (Advanced Rare Books Librarianship):** El yazması dönemden basılı kitabın gelişimine kadar olan dönemi inceler ve kitabın fiziksel bir nesne olarak detaylı incelenmesini sağlar.
- **Arşiv Yönetimi: İlkeler ve Teknikler (Archive Management: Principles and Techniques):** Öğrencilerin arşivlerin doğasını, arşiv yönetimi ilkelerini, koruma ve koruma yönetimi ilkelerini, bakım için ulusal standartları, yasal çerçeveyi ve düzenlemeyi öğrenmesini sağlar.
- **Dijital Enformasyon: Keşiften Teslime (Digital Information: Discovery to Delivery):** 21. yüzyıl bilgi profesyonellerinin, dijital materyali uzun vadeli erişimi ve korumayı en iyi şekilde destekleyecek şekilde yönetmek için donanımlı olması gerekir. Dersin içeriği; dijital bilgi dijital koleksiyonlar (yönetim ve değerlendirme), koleksiyonların dijitalleştirilmesi, dijital koleksiyonlar (erişim ve birlikte çalışabilirlik için tasarım) gibi konularını kapsar.
- **Dijital Varlık ve Sosyal Medya (Digital Presence and Social Media):** Ders, web yayıncılığı ile ilgili süreçleri açıklayacaktır. Bunlar, bilgi mimarisi, web sitesi tasarımı ve yönetimi ile ilgili editoryal görevleri ve sorumlulukları içerir.
- **Çocuğa Odaklanmak: Okuma ve Kütüphaneler (Focus on the Child: Reading and Libraries):** Ders, çocuğun ve çocuğun dünyasının anlaşılmasını sağlamak için tasarlanmıştır ve gençlere sunulan çok çeşitli kütüphane koleksiyonlarının eleştirel bir

değerlendirmesini sağlayacaktır. Halk kütüphanelerinin gençler arasında okuryazarlığın gelişimine yaptıkları katkı gösterilecek ve kütüphaneler ve diğer kuruluşlar tarafından gençler için sağlanan hizmet yelpazesine ilişkin bir kavrayış sunulacaktır.

- **Nadir Eserler Kütüphaneciliğine Giriş (Introduction to Rare Book Librarianship):** Dersin amacı, öğrencilerin nadir kitap koleksiyonundaki materyalleri tanımlamalarını ve onlara uygun küratöryel bakımı vermelerini, nadir kitap koleksiyonundaki materyaller hakkında genel halka yardım ve tavsiyelerde bulunmalarını ve bibliyografik sorularla uygun şekilde ilgilenmelerini sağlamaktır.

- **Bilgi ve Enformasyon Mimarisi (Knowledge and Information Architecture):** Bilgi ve enformasyon mimarisi, toplumumuzdaki bilgiyi nasıl ele aldığımız ve organizasyonlarda bilgi ve bilgiyle taktiksel olarak nasıl etkileşim kurduğumuzdaki teknolojik gelişmeler için sağlam bir temel olarak gereklidir. Bilgi teknolojilerini anlayan ve kullanıcılara yönelik bilgi bilimi yaklaşımlarını ve bilgi davranışını, bilgi organizasyonu ve erişimini ve bunlar ile bilgi yönetimi ve güvencesi arasındaki ilişkiyi anlama becerisine sahip nitelikli bireylere olan ihtiyacı ele alacaktır (Modules, 2022).

Bilgi ve Kütüphane Çalışmaları (Information and Library Studies) programı zorunlu dersler kapsamında; koleksiyon yönetimi, bilgi kaynakları ve erişim dersleri ile öğrencilere koleksiyon koruma/ saklama ve ağırlıklı olarak web tabanlı kaynaklar, veri tabanları ile ilgili kazanımlar sağladığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda yine zorunlu dersler kapsamında yer alan “bilgi ve toplum” ve” bilgi okuryazarlığı” dersleri ile bilgi toplumunda bilgi arama davranışlarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

Seçmeli dersler kapsamında verilen “Gelişmiş Nadir Kitaplar Kütüphaneciliği” ve “Nadir Kitap Kütüphaneciliğine Giriş” dersleri öğrencilere; el yazmalarından basılı kaynaklara kadar olan süreçte fiziksel inceleme, küratöryel bakım ve bibliyografik sorunlara çözüm becerileri kazandırmayı hedeflemektedir. Ayrıca “Arşiv Yönetimi: İlkeler ve Teknikler” dersi, öğrencilere arşivcilik alanına ilişkin genel bilgilerin verildiği bir ders olarak programda yer almaktadır. Programın söz konusu dersler ile diğer programlara nazaran mesleki açıdan farklılık yarattığını söyleyebiliriz.

Dijital bilgi, dijital koleksiyon, koleksiyonların dijitalleşmesi ve bu süreçle ilişkin erişim ve tasarım eğitimi veren dijital enformasyon dersi ve web yayıncılığı, web sitesi tasarımı ve editoryal süreçleri ele alan “Dijital Varlık ve Sosyal Medya” dersi öğrencilere

seçmeli dersler kapsamında sunulan diğer dikkat çeken derslerdir. Ayrıca çocukların ve gençlerin kütüphaneler ile arasındaki karşılıklı hizmet anlayışına ilişkin “Çocuğa Odaklanmak: Okuma ve Kütüphaneler” dersi de programda yer almaktadır. Söz konusu dersin ülkemizde çocuk kütüphaneleri adı altında verilen ders içerikleri ile benzerlik gösterdiğini ancak çocuk ve kütüphane ilişkisini halk kütüphaneleri baz alınarak işlendiğini görmekteyiz.

Programın temel kütüphanecilik eğitimi, arşivcilik gibi alanların yanı sıra yazma eserler ve küratörlüğe kadar geniş bir ders yelpazesinin olduğunu görmekteyiz. Diğer programlara nazaran bilgisayar tabanlı derslerden ziyade alanın geleneksel teorik kazanımlarına daha ağırlık verdiği program mezunlarının kütüphane, arşiv, yazma eser kütüphaneciliği ile farklı alanlarda istihdam sağlayabilmeleri olasıdır.

Program; öğrencilerini, günümüz bilgi toplumu bağlamında organize etme, işleme ve bilgi alma becerileri ve bilgileriyle donatarak bilgi kaynaklarını ve hizmetlerini yönetmeye hazırlamaktadır (Undergraduate Courses, 2022).

IV. BÖLÜM

BBY EĞİTİMİ VEREN ÜLKEMİZDEKİ LİSANS PROGRAMLARI

Ülkemizde 13 farklı devlet üniversitesinde 4 yıllık Bilgi ve Belge Yönetimi lisans eğitimi verilmektedir. Söz konusu üniversitelerin BBY bölümlerinin kuruluş kronolojisi göz önünde tutularak, bölüm hakkında bilgilendirmelerin ardından, 4 yıllık lisans eğitim programları (2021-2022) zorunlu/seçmeli dersler belirtilerek, programlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirmeler çoğunlukla; temel kütüphanecilik alanı kapsamındaki dersler (kataloglama, sınıflama, konu başlıkları, süreli yayınlar, danışma hizmetleri vb), bilgi merkezleri, bilgi erişim ve bilgi erişimde farklı disiplinler, belge yönetimi ve arşivcilik, Osmanlıca dersleri, bilgisayar tabanlı dersler (web tasarımı, programlama, veri tabanı yönetim sistemleri vb) ile disiplinlerarası alanlarda destekleyici ders alanları temel alınarak yapılmıştır.

IV.1. Ankara Üniversitesi / Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.1.1. Bölüm Hakkında

Ankara Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Kürsüsü'nde seçmeli ders olarak okutulan 'Kütüphanecilik dersi', üniversitede kurulacak olan Kütüphanecilik Enstitüsü'nün temelini oluşturmuştur. "Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Enstitüsü, 1954-55 öğretim yılının ilk sömestresinde, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Profesörler Kurulu'nun almış olduğu kararla hazırlanan yönetmelik ile kurulmuştur" (Subaşıoğlu F., ve Tamdoğan O. G., 2014, s.590). Bölüm, Amerikan Kütüphanesi Müdürü Emily Dean'in ve Ford Vakfı'nın desteğiyle ve bu mesleğe kendini vakfeden Adnan Ötüken'in verdiği derslerle eğitim ve öğretime başlamıştır. Böylece üniversite düzeyinde verilmeye başlayan Kütüphanecilik Eğitiminin bilimsel niteliğe kavuşması ile mesleki çalışmalar ivme kazanmıştır.

1989 yılında kütüphanecilik eğitimi yanında, ilk anabilim dalı olarak 'Arşivcilik', 1990 yılında ise 'Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalı' kurulmuştur.

Bu üç anabilim dalında kimileri ortak olmak üzere Bilgisayar, Kataloglama ve Sınıflama, Halk ve Çocuk Kütüphaneleri, Çocuk Literatürü, Kütüphane Yönetimi, Yabancı Dil, Bilgi Ağları, Veri

Tabanları, İstatistik, Araştırma Yöntemleri, Enformasyon Teknolojileri, Sistem Analizi, Bilgi ve Belgenin Tarihi, Osmanlıca, Kitap Dışı Materyaller ile Arşiv ve Arşiv Bilimleri’ ne ilişkin dersler okutulmuştur (Atılğan, 1995, s. 13).

Yüksek Öğretim Kurulu’nun kararı ile bölüm 2002-2003 öğretim yılından itibaren “Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü” olarak eğitim ve öğretime devam etmiştir.

Bölüm; lisans, yüksek lisans, doktora düzeyinde tam zamanlı eğitimlerine devam etmektedir.

IV.1.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi zorunlu ve seçmeli/zorunlu seçmeli dersleri aşağıda listelenmiştir.

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi ve Belge Bilimine Giriş	
Osmanlıca I	
Bilgi Kaynakları I	
Bilginin Organizasyonuna Giriş	
Akademik İngilizce I	
Bilgi Okuryazarlığı	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Arşivciliğe Giriş	
Osmanlıca II	
Bilginin Organizasyonu I	
Akademik İngilizce II	
Kitap, Kütüphane ve Matbaa Tarihi	
Bilgi Kaynakları II	
Bilgi Yönetimi ve Dijital Dönüşüm	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Araştırma Yöntemleri	Meslek İngilizcesi I
Bilginin Organizasyonu II	Osmanlı Gramer I
Bilgi Erişim	Belge Yönetimi
	Modern Çağ ve Kütüphanecilik Felsefesi I
	Bilgi Felsefesi

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Kaynakları Yönetimi	Endüstri ve İş Enformasyonu
Algoritma ve Programlamaya Giriş	Modern Çağ ve Kütüphanecilik Felsefesi II
Bilginin Organizasyonu III	Meslek İngilizcesi II
Bilgi Hizmetleri	Yazışma Teknikleri ve E-Belge İşlemleri
	Osmanlıca Gramer II

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Konu Başlıkları	Osmanlı Paleografyası I
Dizinleme Teknikleri I	Programlama
MARC	Bilgi Güvenliği ve Veri Koruma
Veri Tabanı Tasarımı	Bilgi Danışmanlığı
	Yazma ve Nadir Eserler I
	İşletmelerde Bilgi Sistemleri
	Kitapdışı Materyaller
	Dosyalama Sistemleri

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
İstatistik	Osmanlı Paleografyası II
Sınıflama Sistemleri (DOS)	Sistem Analizi
Dizinleme Teknikleri II	Veri Tabanı Yönetim Sistemleri
Sınıflama Sistemleri (LC)	Kullanıcı Deneyimi Tasarımı ve Bilgi Merkezleri
	Elektronik Belge ve Arşiv Yönetim Sistemleri
	Yazma ve Nadir Eserler II

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Erişim Sistemleri Ve Bilgi Arama Davranışları	Kamu İdaresi ve Bilgi Mevzuatı
Meslek Etiği	Enformetri
Metadeta	Okul Kütüphaneleri
	Bilgi Merkezleri Yönetimi
	Bilgi Hizmetlerinde Pazarlama Ve Halkla İlişkiler
	Sürelî Yayınlar
	Bilgi Yönetimi Uygulama Projeleri
	Kütüphane Otomasyonu
	Halk ve Çocuk Kütüphaneleri
	Araştırma Kütüphaneleri
	Web Programlama

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Staj	Belge Merkezleri ve Arşiv Yönetimi
Bitirme tezi	Arşivlerde Düzenleme Yöntemleri ve Erişim
	Metin Analitiği
	Engellilerin Bilgiye Erişimi
	Kütüphane Otomasyonu II
	Müzelerde Bilgi Yönetimi
	Büyük Veri ve Veri Madenciliği

Program incelendiğinde, bilgi hizmetleri alanına yönelik olarak çok yönlü hazırlandığı görülmektedir. Bir kütüphane uzmanının bilmesi gereken, mesleğin altyapısına ilişkin temel derslerin (sınıflama, süreli yayınlar, yazma ve nadir eserler, kitap dışı materyaller, kütüphane otomasyonu, indeksleme, kataloglama, konu başlıkları, veri tabanı yönetim sistemleri, veri tabanı tasarımı, MARC vb.) çoğu müfredatta zorunlu kapsamında yer almaktadır. Bu bağlamda program, mezunların kütüphane içi hizmet süreçlerinde aktif rol edinebilecekleri ve gerekli donanımına sahip olarak programdan mezun olabilecekleri fikrini vermektedir.

Mesleğin diğer ayağını oluşturan eski kaynakların/belgelerin düzenlenmesine yönelik arşivcilik ve Osmanlıca dersleri (Osmanlıca, arşivcilik, arşiv yönetimi, arşivlerde düzenleme yöntemleri ve erişim, belge merkezleri ve arşiv yönetimi, Osmanlı paleografyası, Osmanlıca gramer, vb.) öğrencilere zorunlu ve seçmeli olarak sunulmakta ve arşiv uzmanlığında yönelim göstermek isteyen öğrencileri desteklemektedir. Bölümün ‘Belge Yönetimi’ ayağını oluşturan kısmına yönelik elektronik ortamda oluşturulan e-belgelerin yönetilmesine, işlenmesine ve saklanmasına yönelik öğrenim çıktıları sağlayan dersler de programda yer almaktadır. Bunlar; belge yönetimi, yazışma teknikleri ve e-belge işlemleri, dosyalama sistemleri, e-belge ve arşiv yönetim sistemleri dersleridir. Bu alandaki derslerin çeşitliliği ile de programın “bilgi” ve “belge” adıyla anılan tanımlamasına istinaden dengeli bir mesleki edinim sağladığını söyleyebiliriz.

Bilgi merkezi türleri 3 farklı ders başlığı altında verilmektedir: okul kütüphaneleri, halk ve çocuk kütüphaneleri, araştırma kütüphaneleri. Ayrıca bu alana ilişkin bilgi merkezleri yönetimi dersi de programda yer almaktadır. Bilgi merkezi türlerinde son dönemlerde üzerinde durulan ve geliştirilmesi öngörülen çocuk kütüphaneleri türü, bu dersin programda yer almasıyla bu yönelimi destekler durumdadır.

Günümüz kütüphanecilik felsefesi ve kütüphane tarihi hakkında; kitap, kütüphane ve matbaa tarihi ile modern çağ ve kütüphanecilik felsefesi dersleri programda yer almaktadır. Engelli bireylere yönelik ABD, AB ve Türkiye’de geliştirilen bilgi erişim sistemleri ve yeni teknolojiler nelerdir sorularına yönelik ‘Engellilerin Bilgiye Erişimi’ dersi ise müfredatlar arasında özgünlüğünü koruyan bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgi ve Belge Yönetimi bölümüyle günümüzde yan yana sıklıkla anılan müzelerde de her objenin bir bilgi kaynağı olarak sayılması bu bilgilerin düzenlenmesi ve sınıflandırılması gerekliliğini doğurmuştur. Bu bağlamda “müzelerde bilgi yönetimi” dersi programda yer almaktadır. Bilgi güvenliği, veri madenciliği, metadata, enformetri gibi güncel bilim literatürüne yönelik öğrenim çıktısı sunan dersler de programda yerini almaktadır. Endüstri ve iş enformasyonu, halkla ilişkiler, kamu idaresi ve bilgi mevzuatı gibi dersler bölümün disiplinlerarası özelliğini destekler niteliktedir.

Programda bilgisayar tabanlı dersler; web programlama, programlama, kütüphane otomasyonu şeklinde olup öğrencilere bilgi teknolojileri hakkında bilgi vererek uygulama alanı tanımaktadır. Günlük kullanıma ve mesleki literatüre yönelik akademik ve mesleki İngilizce dersleri programda yer almaktadır.

Bölümün öngördüğü istihdam olanakları “Başta ülkemizdeki kütüphanelerde olmak üzere çeşitli bilgi merkezlerinde, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ile kurum ve kuruluş arşivlerinde çalışma olanağı bulabildikleri gibi, Internet servis birimlerinin çeşitli kademelerinde (web sayfası tasarımı ve düzenlenmesi, tarama motorları oluşturma ve yönetim işlemleri), kurum ve kuruluşların veri tabanı tasarım ve yönetim birimlerinde, basılı ve/veya elektronik ortamda dizinleme ve öz hazırlama hizmeti sunan ya da bu hizmetlerin dağıtımını işlevini gerçekleştiren kuruluşlarda, bilgisayar yazılım şirketlerinde, kurum ve kuruluşların Ar-Ge birimlerinde” şeklindedir (Hakkımızda, 2022a). Söz konusu kurumlara müzelerin de eklenmesi ve bilgisayar tabanlı derslerin arttırılması önerisiyle programın genel hatlarıyla belirlenen hedefe uygun olarak hazırlandığını söyleyebiliriz.

IV.2. İstanbul Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.2.1. Bölüm Hakkında

İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü 1964-1965 eğitim-öğretim yılında, Türkiye’de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik

Bölümü’nden sonra açılan ikinci bölümdür. “Bölümün kurucusu ve ilk başkanı, Almanya’dan bu amaçla davet edilen ve kütüphanecilik alanında uluslararası üne sahip Prof. Dr. Rudolf Juchhoff’dur” (Bölümümüz, 2022a). O dönemde kütüphanecilik alanın önemli isimlerinden biri olan ve Türkiye’de kütüphanecilik alanında ilk kadın Profesör Jale Baysal, İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik bölümünün kurulmasında önemli rol oynamıştır.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü, 1990’da ‘Kütüphanecilik’ ve ‘Dokümantasyon ve Enformasyon’ olmak üzere iki anabilim dalı halinde eğitim öğretime devam etmiştir daha sonra 1995 yılında Kütüphanecilik Anabilim Dalı’nda ikinci öğretim programı eğitime başlamıştır.

Yükseköğretim Kurulu kararıyla bölümün adı 2002 yılında “Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca 1988-1989’dan itibaren lisans düzeyinde öğretime başlayan Arşivcilik Bölümü, Yükseköğretim Kurulu kararına uygun olarak 2002-2003 yılında ‘Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü’ kapsamına alınmıştır. Bölüm, “Arşivcilik Anabilim Dalı” ile “Bilgi Yönetimi ve Teknolojisi Anabilim Dalı” olmak üzere iki anabilim dalına sahiptir. Merkezi yerleştirme ile öğrenci alan yükseköğretim lisans programının adı, Bilgi ve Belge Yönetimi’dir.

IV.2.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Osmanlı Türkçesi I	
Kütüphane ve Bilgi Bilimine Giriş I	
Bilgi Teknolojilerine Giriş I	
Arşiv Kaynakları I	
Bilgi Kaynakları I	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Kaynakları II	Osmanlı Türkçesi II
Belge Yönetimine Giriş II	
Bilgi Teknolojilerine Giriş II	
Arşiv Kaynakları II	
Kütüphane ve Bilgi Bilimine Giriş II	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgiye Erişim I	İstatistik
Bilgi Merkezi Hizmetleri	Üniversite Kütüphaneleri
Bilimsel Araştırmaya Giriş	Bilgi ve Toplum
Kurumsal Bilginin Yönetimi I	Osmanlı Türkçesi III
	Yazı, Kitap, Kütüphane Tarihi
	İngilizce Mesleki Metin İncelemeleri I
	Osmanlı Matbaacılığı I
	Genel Amaçlı Yazılımlar

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgiye Erişim II	Osmanlı Türkçesi IV
Kurumsal Bilginin Yönetimi II	Osmanlı Matbaacılığı II
Arşivcilik ve Sosyal Bilimler	Bilgi Merkezi Yazılımları
Derme Oluşturma ve Geliştirme	Arşivlerin Kamu ve Eğitim Hizmetleri
Arşivlerde Belge Yönetimi II	İngilizce Mesleki Metin İncelemeleri II
Türkiye Cumhuriyeti İdari Yapısı	

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Arşivlerde Belge Yönetimi I	Özel Arşivler
Sürelî Yayınlar	İngilizce Mesleki Metin İncelemeleri III
Sınıflama Sistemleri	Bilgi Okuryazarlığı
Osmanlı İdari Yapısı	Arşivcilik Terminolojisi
Kitapdışı Belgeler	Osmanlı Paleografyası
	Okul Kütüphaneleri

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Arşivlerde Belge Yönetimi II	İngilizce Mesleki Metin İncelemeleri IV
E-Devlet Uygulamaları	Bilgi Mimarisi
Türkiye Cumhuriyeti İdari Yapısı	Kültür ve Medeniyet Tarihi
Elektronik Dergiler	Tarihi Belge Türleri II
Veri Tabanları	Milli Kütüphane
	Osmanlı Belgelerinin Sosyo-Kültürel Analizi II

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Mesleki Etik	Modern Belge Türleri ve Diplomatik
Staj Değerlendirmesi	Sağlık Arşivleri
Web Tasarımı	Bilgi Hizmetlerinin Pazarlanması
Arşivlerde Araştırma Hizmetleri	Osmanlı Belgelerinin Sosyo-Kültürel Analizi III
Bilgi Belge Merkezi Yönetimi I	

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Arşivlerde Tasnif ve Kataloqlama	Osmanlı Belgelerinin Sosyo-Kültürel Analizi III
Arşivlerde Bilgisayar Kullanımı	Bilgi Kurumlarında Mevzuat II
Bilgi Belge Merkezi Yönetimi II	Özel Araştırma Kütüphaneleri
Staj Değerlendirmesi II	Bilgiye Erişim-Fen ve Sağlık Bilimleri
Arşivlerde Tasnif Ve Kataloqlama	Telif Hakları
Arşivlerde Bilgisayar Kullanımı A	Bilgi Ekonomisi
Arşivlerde Bilgisayar Kullanımı B	İngilizce Mesleki Metin İncelemeleri VI
Bilgi Belge Merkezi Yönetimi II	Osmanlı Belgelerinin Sosyo-Kültürel Analizi IV
Staj Değerlendirmesi II	Bilgi Kurumlarında Mevzuat II
	Tarihi Arşiv Belgelerinin Değerlendirilmesi

Programa genel olarak bakıldığında mesleğin kütüphanecilikten ziyade ‘Arşivcilik’ ayağını oluşturan derslere ağırlık verdiğini görmekteyiz. Arşivlerde tasnif ve kataloqlama, arşivlerde belge yönetimi, arşivlerde bilgisayar kullanımı, arşiv kaynakları, özel arşivler, arşivcilik terminolojisi, sağlık arşivleri, arşivcilik ve sosyal bilimler, arşivlerin kamu ve eğitim hizmetleri, tarihi arşiv belgelerinin değerlendirilmesi, arşivlerde araştırma hizmetleri, modern belge türleri ve diplomatik gibi dersler arşivcilik alanına yönelik oldukça çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca bu dersler zorunlu dersler kategorisinde çoğunluk oluşturmakta ve sıklıkla 4. yarıyıldan itibaren programda yer almaktadır. Temel kütüphanecilik dersleri (sınıflama sistemleri, süreli yayınlar, elektronik dergiler, kitap dışı belgeler) programda zorunlu dersler kategorisinde yer alsa da sayıları arşivcilik alanına nazaran oldukça azdır. Osmanlı Matbaacılığı, Osmanlı Türkçesi, Osmanlı idari yapısı, Osmanlı paleografyası, Osmanlı belgelerinin sosyo kültürel analizi dersleri de ağırlıklı olarak arşivcilik alanına ait dersleri destekler niteliktedir.

Bilgi merkezi türlerine yönelik dersler; milli kütüphane, özel araştırma kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri, okul kütüphaneleri adı altında 4 farklı ders olarak karşımıza çıkmaktadır. “Özel araştırma kütüphaneleri” dersi adından özel kütüphanelerin kastedildiği varsayılırsa bu dersin başka bir bilgi merkezi türü dersi altında verilmesi önerilebilir. Bunun yanı sıra bilgi ve belge merkezi yönetimi adı altında bir ders de programda yer almaktadır. Bilgi teknolojileri dersinin yanı sıra bilgi merkezi yazılımları, web tasarımı ve genel amaçlı yazılımlar dersleri bilgisayar tabanlı dersler bağlamında programda yer almaktadır. Diğer

programlarda sıklıkla karşımıza çıkan veri tabanları konusun isminin geçtiği programda herhangi bir ders olmadığı dikkat çekmiştir.

Bilgi yönetimi bağlamında bilgi tabanlı derslerin de ağırlıkta olduğu programda (bilgi yönetimi, bilgi ekonomisi, bilgi mimarisi, bilgi okuryazarlığı, bilgi ve toplum) bilgi erişim dersi ile birlikte son yıllarda sıklıkla programlarda yerini alan bilgiye erişim-fen ve sağlık bilimleri dersi de ayrı bir ders olarak verilmektedir. Programın arşivcilik yanında bilgi yönetimine yönelik güncel literatürü de takip ettiği gözlemlenmiştir.

Programda ayrıca telif hakları, e-devlet uygulamaları, T.C. idari yapısı, kültür ve medeniyet tarihi gibi mesleki kazanımları destekleyici disiplinler arası dersler de yer almaktadır. Mesleki literatüre yönelik İngilizce mesleki metin incelemeleri dersi 3. yarıyıldan itibaren seçmeli ders kategorisinde 3 aşamalı olarak verilmektedir.

Bölümün amacı, “kamu veya özel sektör bünyesindeki kütüphane, belge-bilgi merkezi, dokümantasyon merkezi, arşiv gibi kuruluşların yanı sıra, bilgisayar firmalarında ve medya kuruluşlarında” iş imkanı sağlayabilecekleri üzere belirlenmiştir. Amaçta belirtilen kütüphane, bilgi/belge merkezi ve dokümantasyon merkezi ifadelerinin birbirini tekrarlar nitelikte olduğu düşünülerek program mezunlarının bilgi/belge merkezleri ve ağırlıklı olarak verilen arşiv ve Osmanlıca dersleri doğrultusunda devlete bağlı ve özel arşivlerde istihdam sağlayabilecekleri söylenebilir.

IV.3. Hacettepe Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.3.1. Bölüm Hakkında

Türkiye’de üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitimi veren üçüncü büyük üniversite olan Hacettepe Üniversitesi; 1972 yılında "Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Enstitüsü" adıyla kurulmuştur. 1960’ların başında Orta Doğu Teknik Üniversitesi kütüphanesinde müdür yardımcılığı yapan İlhan Kum Hacettepe Üniversitesi’nin kuruluş çalışmalarında önemli rol oynamıştır. “Bir yılı İngilizce hazırlık ve dört yılı mesleki eğitim-öğretim olmak üzere toplam beş yıllık lisans programı 1978/1979, 1983/1984 ve 1990/1991 eğitim dönemlerinde çeşitli düzeylerde değişikliğe uğramıştır ve lisans programı 1993 yılında yapısal bir değişim geçirerek, Kütüphanecilik, Arşivcilik, Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim dallarına ayrılmıştır” (Hakkında, 2022).

Yükseköğretim Kurulu'nun 2002 tarihinde aldığı karar ile Kütüphanecilik, Arşivcilik, Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalları birleştirilerek, H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü "Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü" adı altında eğitim ve öğretim faaliyetlerine başlamıştır.

IV.3.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Bir yıl zorunlu hazırlık programı devamında tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş	Bilgisayar Yazılımı
Bilgi Kaynakları	Bilgi Yönetimi Kavramları
Bilgi Okur Yazarlığı	İletişim ve Toplum
Dil Becerileri I	Bilgi Yönetimi ve Matematik

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilginin Düzenlenmesi	Programlama ve Algoritmalar
Bilgi Hizmetleri	Çocuk ve Gençlik Yayınları
Bilgi Erişim	Bilimsel İletişim
Temel Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı	
Dil Becerileri II	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Sistem Analizi	İleri Programlama
Bilgi Kullanımı	Bilgi Kaynaklarının Tanımlanması
Belge Yönetimi	Elektronik Yayıncılık
Akademik Yazma Becerileri I	Okul Kütüphaneleri

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Araştırma Yöntemleri	Web Tasarımı
Bilgi Arama Davranışları	Dizinleme ve Sınıflama
Bilgi Mimarisi	Arşiv Yönetimi
Akademik Yazma Becerileri II	Halk ve Çocuk Kütüphaneleri

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Merkezlerinin Yönetimi	Veri Tabanı Yönetim Sistemleri
	Bilgi Danışmanlığı

	Kurumsal Küt./Arş. Kurma Ve Yönt.
	Tıpta Bilgi Yönetimi
	Hukukta Bilgi Yönetimi
	Danışma Hizmetleri
	İnsan Kaynakları Yönetimi
	Bilginin Görsel Sunumu
	Nadir ve Yazma Eserler Kütüp.

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
İçerik Yönetimi	Bilgi Sistemleri Tasarımı
	Derme Yönetimi
	Kurumsal İçerik Yönetimi
	Bilimsel ve Teknik Bilgi Yönetimi
	Müzelerde Bilgi Yönetimi
	Medyada Bilgi Yönetimi
	Toplam Kalite Yönetimi
	Yönetim Bilgi Sistemleri
	Araştırma Kütüphaneleri

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Meslek Etiği	Proje Yönetimi
	Akademik Yazma Becerileri
	Bilgi Hizmetlerinin Pazarlaması
	Bilimsel ve Kültürel Mirasın Dijitalleşmesi
	Öğrenim Yönetim Sistemleri
	Bilgi Okur Yazarlığı Eğitimi
	Coğrafi Bilgi Sistemleri
	Kullanıcı Arayüz Tasarımı
	Bilgi Hukuku

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Staj	Yenilik Yönetimi
Araştırma Raporu	Semantik Bilgi Yönetimi
	Belge Mühendisliği

Bilgi hizmetleri alanında çok yönlü olarak hazırlanmış programda temel kütüphanecilik dersleri kapsamında değerlendirilmesi gereken; derme yönetimi, dizinleme/sınıflama, danışma hizmetleri, yazma ve nadir eser kütüphaneciliği, kullanıcı arayüz tasarımı, elektronik yayıncılık veri tabanı yönetim sistemleri gibi dersler yer almaktadır. ‘Arşiv Yönetimi’ dersi programda arşivcilik alanı ile doğrudan ilgili yer alan tek

derstir. Ayrıca programlarda sıklıkla yer alan Osmanlıca öğrenimine ilişkin herhangi bir dersin olmaması ile de programın kütüphanecilik ve bilgi yönetimi alanlarına ağırlık verdiği gözlemlenmiştir.

Müfredatta 1. yarıyılta bilgi okuryazarlığı ve 7. yarıyılta bilgi okuryazarlığı eğitiminin 2 ayrı ders olarak verilmesi dikkat çekmektedir. Bilgi okuryazarlığı dersinde genel bir bilgilendirme, bilgi okuryazarlığı eğitimi dersinde ise uygulama alanı tanındığı düşünülürse bu derslerin tek bir ders altında verilmesi düşünülebilir.

Bilgi yönetimi kavramı tıpta, hukukta, bilimsel ve teknik alanlarda, müzelerde ve medyada olmak üzere 4 farklı alanda ele alınarak hepsi birer ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dersler farklı üniversite programlarında bilgi yönetimi değil bilgiye erişim adı altında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Buradan yola çıkarak bilgi erişim ve bilgi yönetim kavramlarının spesifik bilim dallarına yönelik verilme eğilimi son yıllarda müfredatlarda sıklıkla gözlemlenmiştir. Ayrıca bilgi yönetimindeki kavramsal verileri daha iyi analiz etmeye yönelik 'bilgi yönetimi ve matematik' dersi de bu bölüme özgün karşımıza çıkan derslerden biridir.

Bilgi merkezlerine yönelik; bilgi merkezlerinin yönetimi ve türlerine yönelik ise okul kütüphaneleri, araştırma kütüphaneleri, halk ve çocuk kütüphaneleri üç ayrı ders başlığı altında verilmektedir. Günümüzde çocuk kütüphanelerinin önemi ve geliştirilmesi konusunda ivme kazanan çalışmalara yönelik çocuk kütüphaneleri dersini tamamlar nitelikte dikkat çeken bir diğer ders ise çocuk ve gençlik yayınları dersidir.

Bilgisayar tabanlı derslerin de ağırlıklı olarak yer aldığı programda; bilgisayar yazılımı, programlama ve algoritmalar, ileri programlama, web tasarımı, dijital içerik yönetimi, bilginin görsel sunumu ve kullanıcı arayüz tasarımı gibi dersler yer almaktadır. Söz konusu dersler mesleğin evrilen yanlarını destekler niteliktedir ve program mezunlarının istihdam alanlarının genişlemesinde fayda sağlayacağı düşünülmüştür.

Programda incelendiğinde 6. yarıyıldan itibaren bilgi ve belge yönetimi eğitiminin disiplinler arası niteliğine vurgu yapacak şekilde farklı derslere müfredatta sıklıkla yer açtığı görülmüştür. Bunlardan bazıları; insan kaynakları yönetimi, iletişim ve toplum, bilimsel iletişim, toplam kalite yönetimi, içerik yönetimi, proje yönetimi, öğrenim yönetim sistemleri, yenilik yönetimi vb.'dir. Derslerin içerikleri ve öğrenim çıktıları incelendiğinde bilgi ve belge eğitiminden kopuk olmayan bilgi yönetimine yenilikçi ve daha geniş bir çerçeveden

bakış açısı sağlayan, bilgi merkezleri yönetsel süreçlerinde de etkili olabilecek dersler olduğu gözlemlenmiştir.

Program mezunları hem kamu kuruluşlarında hem de özel kuruluşlarda, bilgi merkezlerinde, arşiv ve dokümantasyon merkezlerinde, veri tabanı tasarım ve yönetimi ile ilgili işlerde, yazılım şirketlerinde, çeşitli şirketlerin bilgi işlem birimlerinde, çeşitli yayınevlerinde çalışma olanağı sağlayabilirler.

IV.4. Marmara Üniversitesi / Fen- Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.4.1. Bölüm Hakkında

1987’de Arşivcilik Bölümü adıyla kurulan Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, ilk mezunlarını 1992 yılında vermiştir. 2002 yılında Arşivcilik olan bölüm adı YÖK kararı ile Bilgi ve Belge Yönetimi’ne dönüştürülmüştür. Marmara Üniversitesi’nin en köklü bölümlerinden biri olan Bilgi ve Belge Yönetimi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde yüksek lisans ve doktora programlarını yürütmektedir.

IV.4.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler
Bilgi Kaynakları
Belge Yönetimi I
Osmanlı Türkçesi

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler
Belge-Bilgi Merkezleri
Belge Yönetimi II
Osmanlı Dönemi Matbu Metinleri
Yönetim Teorisi

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler
Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı
Arşiv Yönetimi I
Kütüphanecilikte Bilgi Hizmetleri

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler
Tanzimattan Sonra Osmanlı Devlet Teşkilatı
Arşiv Yönetimi II
Dijital Kütüphaneler
Veritabanı Yönetim Sistemlerine Giriş

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler
Staj I
Düzenleme ve Tanımlama
Araştırma Metotları
Kataloglama

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler
Tanımlama Standartları
Raporlama ve Bilimsel Yazım Teknikleri
Cumhuriyet Dönemi Devlet Teşkilatı

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler
Staj II
Belge Koruma
Sistem Analizi
Müze Yönetimi
Bitirme Tezi I

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler
Bilgi Sistemlerinde Güvenlik
Özel Arşivler
Bitirme Tezi II

Seçmeli Dersler:

Osmanlıca Belge Türleri I, II, III, IV
Osmanlı Paleografyası
Osmanlı Yayın Tarihi
Üstveri ve Sınıflama Sistemleri
Dijital Çağda Bilgi Hakları ve Erişim
Bilgi Organizasyonu ve Yönetim
Kütüphane Yönetimi
Masaüstü Yayıncılık
Kitap Yayıncılığı

Web Programlama
Web Tasarımı
Bilgi Yönetimi
Bilgi Merkezlerinde Teknoloji Kullanımı
Sektörel Arşivler
Osmanlı Arşiv Belgeleri
Modern İşletmecilik
Osmanlı İktisat Tarihi

Medya Okuryazarlığı
Veri Tabanı Yönetim Sistemleri I, II
Osmanlı Epigrafisi
Elektronik Belge Yönetim Sistemi
E-Devlet Uygulamaları
Arşivcilik Literatürü
Bilgi Hizmetlerinin Pazarlanması
Nadir Eserler

Kitapdışı Belgeler
Okuma Kültürü
Okul Kütüphaneleri
Sağlık Belgeleri ve Tıbbi - Dokümantasyon
İleri Yönetim Teknikleri
Çocuk ve Gençlik Kütüphaneleri
Kültür Tarihi

1

Programa genel olarak bakıldığında kütüphanecilik temel dersleri; üst veri ve sınıflama sistemleri, nadir eserler, kataloglama, kitap dışı materyaller, veri tabanı yönetim sistemleri vb. başlıklar altında yer almaktadır. Kütüphanecilik alanıyla doğrudan ilişkili söz konusu derslerin genel hatlarıyla programda yer aldığı, detaylı hizmet alanlarına daha az yer verildiği gözlemlenmiştir.

Arşivcilik alanında verilen dersler ise; arşiv yönetimi, özel arşivler, arşivcilik literatürü ve sektörel arşivler olarak programda karşımıza çıkmaktadır. Programda zorunlu dersler kapsamında karşımıza çıkan “Düzenleme ve Tanımlama” dersi içeriğine bakıldığında, arşiv malzemelerinin düzenlenmesine yönelik olduğu gözlemlenmiştir. Ancak ders ismindeki genel tanımların (düzenleme/tanımlama) dersin içeriği hakkında yeterli bilgi vermediği düşünülmüştür. Ders adının arşiv belgelerinin düzenlenmesi ve tanımlanması olarak programda yer alması önerilebilir. Osmanlıca ağırlıklı dersler programda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır ve dersler şu şekildedir; Osmanlı Türkçesi, klasik dönem Osmanlı devlet teşkilatı Osmanlı dönemi matbu metinleri, Osmanlıca belge türleri, Osmanlı paleografyası, Osmanlı yayın tarihi ve Osmanlı epigrafisi. Burada dikkat çeken bir diğer ders bölüme özgü olan ve kitabelerdeki yazıları incelemeye yönelik Osmanlı epigrafisi dersi.

Bilgi merkezi türleri; okul kütüphaneleri, çocuk ve gençlik kütüphaneleri ve dijital kütüphaneler olarak 3 farklı ders olarak programda yer almaktadır. Ayrıca bilgi merkezlerinde teknoloji kullanımı dersi de mevcuttur. Zorunlu dersler kapsamında yer alan “Yönetim Teorisi” dersi içeriğine bakıldığında dersin; bilgi merkezlerinde yönetim ve iş süreçleri hakkında bilgi veren bir ders olduğu görülmüştür. Bu sebeple, ders adındaki genel algının netleşmesi için “Bilgi Merkezlerinde Yönetim” olarak değiştirilmesi önerilebilir.

¹ Seçmeli dersler ilgili sayfada yer aldığı şekliyle ayrı bir tablo halinde verilmiştir.

Ayrıca seçmeli dersler kapsamında verilen “Kütüphane Yönetimi” dersinin ise yine içerik olarak yönetim teorisi dersiyle benzerlik gösterdiği gözlemlenmiştir.

Programda belge yönetimi alanına yönelik e-devlet uygulamaları, EBYS, belge koruma, sağlık belgeleri ve tıbbi dokümantasyon dersleri yer almaktadır. Bilgisayar tabanlı dersler ise web programlama, web tasarımı dersleri ile sınırlı olup programda seçmeli dersler kapsamında yer almaktadır. Mesleki İngilizce becerisi sağlamaya yönelik programda herhangi bir dersin yer almadığı dikkat çekmektedir. Mesleki metinlere yönelik İngilizce becerisi sağlamayı hedefleyen derslerin programda yer alması gerekliliği önerilebilir.

Söz konusu program mezunlarının çalışma alanlarına yönelik üniversitenin öngörüsüne göre; “bilgi merkezlerinde, arşiv ve belge yönetimi birimlerinde, Kültür Bakanlığı ve üniversitelere bağlı kütüphane ve araştırma merkezlerinde, dokümantasyon merkezlerinde, kamu kuruluşlarında, belediyelerde, medya kuruluşlarında, bilgi ve belge hizmetine yönelik faaliyet yürüten özel şirketlerde ve STK’larda” çalışma imkanı bulabilecekleri belirtilmiştir. Söz konusu istihdam için kütüphanecilik temel derslerinin zorunlu dersler kapsamında artırılması ve çeşitlilik göstermesi önerilebilir.

IV.5. Atatürk Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.5.1. Bölüm Hakkında

Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü’nün kuruluşu, Prof. Dr. Saime İnal Savi, Prof. Dr. Muhan Bali ve Doç. Dr. Yılmaz Özbek’ten oluşan bir komisyonunun, “ülkemizde gereksinim duyulan profesyonel kütüphanecilerin yetiştirilmesi gerektiği” yönünde hazırladıkları bir raporla gündeme gelmiştir ve “YÖK Yürütme Kurulu’nun 11.08.1994 tarihli toplantısında 2547 Sayılı Kanun’un 2880 Sayılı Kanun’la değişik 7/d-2 ve 2809 Sayılı Kanun’un 3. maddeleri uyarınca, Atatürk Üniversitesi bünyesinde bir Kütüphanecilik Bölümü’nün açılması uygun görülmüş ve bölümün adı da 2007 yılından itibaren Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü olarak değiştirilmiştir (Hakkımızda, 2022b)”.

IV.5.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş	Kütüphane Türleri
Bilişim Teknolojileri	Bilgi Toplumu
Bilginin Düzenlenmesi I	
Osmanlıca I	
Arşiv ve Arşivcilik	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Kaynakları Ve Hizmetleri	İletişim ve Toplum
Bilgi ve Belge Yönetimi Terminolojisi	Kitap, Kütüphane ve Matbaa Tarihi
Bilginin Düzenlenmesi II	
Osmanlıca II	
Belge Yönetimi	
Arşiv Türleri	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
İstatistiğe Giriş	Sistem Analizi
Mesleki İngilizce I	Osmanlı İdari Kurumları
Osmanlı Paleografyası Gramer I	Bilgi Sosyolojisi
Bilginin Düzenlenmesi III	Üst Veri
Derme Yönetimi	

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Erişim	Bilgi Merkezleri Mimari Organizasyonu
Mesleki İngilizce II	Proglamlamaya Giriş
Osmanlı Paleografyası Gramer II	Bilgi Gereksinimi ve Kullanıcı
Araştırma Yöntemleri	Bilgi Politikası
Bilginin Düzenlenmesi IV	

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Sürelî Yayınlar	Yönetim ve Organizasyon
Elektronik Belge Yönetimi ve Arşiv Yönetimi	Kavramsal Dizinleme
Veri Tabanı Ve Çevrim İçi Tarama	Veri Tabanı Yönetim Sistemleri
Web Tasarımı	Bilgi Güvenliği
Veri Tabanı Yönetim Sistemleri	Osmanlıca Belge Okuma I
	Osmanlı Diplomatiği

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Dizinleme Teknikleri	Yazma ve Nadir Eserler

Tıpta Bilgi Erişim	Yazışma ve Dosya Yönetimi
Danışma Hizmetleri	Bilgi Politikası
	Bilgi Mevzuatı
	Osmanlıca Belge Okuma II

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Hizmetlerinin Pazarlanması	İstatistiksel Analiz Yöntemleri
Bilgi Okuryazarlığı I	Bilgi Yönetimi
Meslek Etiği	Arşivlerde Araştırma Hizmetleri
Staj	Bilgi Danışmanlığı
	Osmanlıca Yazı ve Belge Türleri I
	Arşivlerde Düzenleme

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Masaüstü Yayıncılık	İnsan Kaynakları Yönetimi
Öğrenen Organizasyonlar	Koruma ve Yenileme
Bilgi Okuryazarlığı II	Müzelerde Bilgi Yönetimi
	İş Dünyasında Bilgiye Erişim
	Coğrafi Bilgi Sistemleri
	Osmanlıca Yazı ve Belge Türleri II

Programda; derme yönetimi, süreli yayınlar, danışma hizmetleri, yazma ve nadir eserler, dizinleme teknikleri, koruma ve yenileme, veri tabanı ve çevrimiçi tarama, veri tabanı yönetim sistemleri gibi temel kütüphanecilik dersleri yer almaktadır. Arşivcilik alanına ilişkin dersler ise şu şekildedir: arşiv ve arşivcilik, arşiv türleri, arşivlerde araştırma hizmetleri ve arşivlerde düzenleme. Çoğunluğu zorunlu dersler kapsamında yer alan söz konusu dersler tüm yarıyılarda dengeli bir şekilde yer almakta ve kütüphanecilik ve arşivcilik alanlarında yeterli bir mesleki edinim sağladığı söylenebilir. Osmanlıca bilgisine yönelik dersler programda sıklıkla yer almaktadır. Özellikle osmanlıca ve osmanlı palegrafyası gramer dersleri zorunlu dersler kapsamında yer almakta iken Osmanlıca yazı ve belge türleri, Osmanlıca belge okuma, Osmanlı diplomatiği ve Osmanlı idari kurumlarına yönelik dersler ise seçmeli dersler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elektronik belge yönetimi ve arşiv yönetimi dersleri programda yer alırken bu yönüyle mesleğin belge yönetimi alanına yönelik kazanımlar sağladığı düşünülebilir. Bilgi merkezi türlerine yönelik dersler ‘Kütüphane türleri’ adı altında tek bir derste verilmektedir. Ders bu yönüyle programa özgün olarak karşımıza çıkmaktadır çünkü diğer programlarda

birçok kütüphane türü ayrı dersler olarak programlarda yerini almaktadır. Bilgi merkezlerine yönelik ‘Bilgi merkezleri mimari organizasyonu’ bir diğer ders de programda mevcuttur.

Bilgi erişim dersine ek olarak okutulan diğer iki ders ise tıpta bilgi erişim ve iş dünyasında bilgiye erişimdir. Özellikle tıp alanındaki bilgi erişim konusu son yıllarda programlarda sıklıkla yerini almış ve burada da karşımıza çıkmaktadır. Yine son dönemlerde programlarda yerini alan Müzelerde Bilgi Yönetimi dersi de programda yer almaktadır. Ayrıca yönetim ve organizasyon, insan kaynakları ve yönetimi, iletişim ve toplum, öğrenen organizasyonlar gibi mesleğin disiplinlerarası niteliğini destekleyen son yıllarda programlarda sıklıkla rastladığımız dersler de programda mevcuttur. Söz konusu derslerin ağırlıklı olarak yönetim ve iletişim alanlarına yönelik olması mesleğin yönetsel işlevini ön plana çıkaran niteliktedir.

Bilgi toplumu, bilgi sosyolojisi, bilgi mevzuatı, bilgi politikası, bilgi güvenliği, bilgi okuryazarlığı, bilgi danışmanlığı gibi bilgi tabanlı derslere programda sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Bilgi ve belge yönetiminin temelini oluşturan söz konusu bilgi tamlamalı derslerin son yıllarda farklı disiplinlerde de sıklıkla karşımıza çıkmakta ve mesleğin disiplinler arası niteliğini ortaya koymaktadır diyebiliriz.

Programlamaya giriş ve web tasarımı dersleri bilgisayar tabanlı dersler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgisayar etkin kullanımı becerisinin artırılmasına yönelik söz konusu derslerin çeşitliliğinin artırılması önerilebilir. Mesleki İngilizce derslerinin 2 aşamada 3. ve 4. yarıyılta verildiği, söz konusu ders sayısının artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Bölümün misyonunu; kütüphaneler, arşiv kurumları ve dokümantasyon ve enformasyon merkezlerini yönetebilecek, bilgi teknolojilerini etkin kullanabilen mezunlar yetiştirmek olarak belirlenmiş olup bilgisayar ve bilgi teknolojileri alanında ders çeşitliliğinin artması ile program mezunları için teknoloji ve bilgisayar tabanlı firmalarda da istihdam olanağı sağlayabileceği düşünülmektedir.

IV.6. Kastamonu Üniversitesi / Fen - Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.6.1. Bölüm Hakkında

Kastamonu Üniversitesi BBY Bölümü 2007’de Fen-Edebiyat Fakültesi içinde kurulmuş ve 2010 yılında eğitim ve öğretime başlamıştır.

IV.6.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Kütüphane ve Bilgibilimine Giriş	Sosyal Psikoloji
Arşivciliğe Giriş	Okuma Yazma Anlatma Becerileri I
Temel Bilgi Teknolojileri	Medya ve İletişim
	Teknoloji Kültürü ve Felsefesi
	Osmanlı Türkçesi I

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilginin Düzenlenmesi	Yazı Kitap Kütüphane Tarihi
Bilgi Kaynakları	Osmanlı Türkçesi II
Temel Bilgi Teknolojileri II	Özel Kullanıcı Grupları
Bilim Tarihi	Okuma Yazma Anlatma Becerileri II
Bilgi Felsefesi	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilginin Düzenlenmesi II	İngilizce Kütüphanecilik Metinleri I
Araştırma Yöntemleri	Çok Kültürlülük ve Hizmetleri
Derme Oluşturma ve Geliştirme	Bilgi Davranışı
Bilgi Hizmetleri	Bilgi Sosyoloji
Belge Yönetimi	Uygarlık Tarihi I
Bilgi Hizmetlerinde Teknoloji I	Kent Tarihi I

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
MARC	İnternet ve Web Teknolojileri
Araştırma Yöntemleri II	Açık Erişim ve Arşivleri
Bilgi Okuryazarlığı	İtalyanca ve Bilgi Bilim Metinleri
Bilgi Hizmetlerinde Teknoloji II	İngilizce Kütüphanecilik Metinleri II
Bilgi Merkezleri	Çocuk Edebiyatı ve Kaynakları
Arşivlerde Belge Düzenleme	Kütüphane ve Bilgi Politikaları
	Uygarlık Tarihi II
	Kent Tarihi II

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Sürelî Yayınlar	Mesleki İngilizce I
Sayısal Kütüphaneler	Sosyal Ağlar I
Konu Başlıkları	Arşiv Türleri

Devlet Teşkilatı ve E-Devlet	Sosyal ve İnsan Bilimlerinde Bilgiye Erişim
Bilgi ve Belge Uygulamaları I	Hukuk Bilimlerinde Bilgiye Erişim
Staj I	İleri Osmanlıca

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Müzelerde Bilgi Yönetimi	Tıp ve Sağlık Bilimlerinde Bilgiye Erişim
Veritabanları	Temel ve Uygulamalı Bilimlerde Bilgiye Erişim
Bilgi Tarihi	Edebiyat Bilgileri
Staj II	İspanyolca ve Bilgibilim Metinleri
Dizinleme Teknikleri	Mesleki İngilizce II
	Ulusal Kütüphaneler
	Sosyal Ağlar II
	İleri Osmanlıca II

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Mesleki Etik	İş Dünyası ve Bilgiye Erişim
Web Tasarımı	İngilizce Bilgibilim Metinleri I
Bitirme Tazi I	Sayısallaştırma ve Kültürel Miras
Bilgi Mimarisi	Öğretim Yöntemleri
Sistem Analizi	Gündelik Yaşam Bilgisinin Düzenlenmesi
Bilgi Yönetimi	Türk Kütüphanecileri I

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi ve Belge Merkezleri Yönetimi	Bilgi Hizmetlerinde Halkla İlişkiler
Bilgi ve Belge Merkezi Kurma ve Geliştirme	Yayıncılık
Bilgi Ekonomisi	İngilizce Bilgibilim Metinleri II
Bibliyometri	Mesleki Beceriler Çalıştayı
Bitirme Tezi II	Türk Kütüphanecileri II
	Bilgi Sistemleri Güvenliği

Programda temel kütüphanecilik dersleri kapsamında MARC, derme oluşturma ve geliştirme, süreli yayınlar, konu başlıkları, veri tabanları, dizinleme teknikleri gibi dersler yer almaktadır. Ayrıca programda dikkat çeken “özel kullanıcı grupları” dersi, özel gereksinimli kullanıcılara yönelik bilgi hizmeti sunma konusunda öğrenim çıktıları sunmaktadır. Bu yönüyle ders programa özgün derslerden biridir. Arşivcilik alanına ilişkin dersler; arşivciliğe giriş, arşiv türleri, açık erişim ve arşivleri ve arşivlerde belge düzenleme şeklindedir. Temel kütüphanecilik ve arşivcilik alanına ilişkin dersler programda dengeli bir dağılışı göstermektedir diyebiliriz. Osmanlıca türkçesi ve ileri osmanlıca dersleri I ve II aşamalı

olarak programda yer almaktadır. “Yayıncılık” ile “Çocuk edebiyatı ve kaynakları” dersleri yayıncılık ve kaynak seçimi konusunda yine programa özgün dersler arasında yer almaktadır.

Bilgi merkezleri türleri tek bir ders adı altında verilirken, sayısal kütüphaneler ve ulusal kütüphaneler dersleri programda ayrıca yer almaktadır. “Bilgi ve belge merkezleri yönetimi” ve “Bilgi ve belge merkezi kurma ve geliştirme” dersleri de programda yer alırken, bu iki dersin bilgi merkezi kurma, geliştirme ve yönetim süreçlerini ele aldığı düşünülerek tek bir ders adı altında verilmesi önerilebilir.

Programda bilgi erişim kavramı 4 farklı alanda ele alınmıştır. Bunlar; hukuk bilimlerinde, iş dünyasında, tıp ve sağlık biliminde, temel ve uygulamalı bilimlerde bilgiye erişim şeklindedir. Son yıllarda artan bilgi kaynakları bilgi erişim kavramının, programlarda farklı bilim alanları bazında ele alınmasını gerekli kılmıştır diyebiliriz. Yine “Müzelerde bilgi yönetimi” dersi bu alanda programda yer alan dersler arasındadır.

Bilgisayar tabanlı dersler kapsamında web tasarımı, internet ve web teknolojileri, temel bilgi teknolojileri dersleri programda yer almaktadır. Programlarda sıklıkla yer alan Mesleki İngilizce dersinin yanı sıra İngilizce kütüphanecilik metinleri, İtalyanca ve İspanyolca bilgi bilim metinleri dersleri programa özgün dersler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer programlarda da sıklıkla gördüğümüz ve değişkenlik gösteren disiplinlerarası dersler medya ve iletişim, sosyal psikoloji, sosyal ağlar, teknoloji ve kültürü vb olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bilim tarihi, bilgi tarihi, uygarlık ve kent tarihi I ve II olarak tarih ağırlıklı dersler programda dikkat çekmektedir. Mesleki alanda Türk Kütüphanecileri dersi de 7. ve 8. yarıyılta seçmeli ders olarak verilmektedir. Bilgi ve Belge Yönetimi mesleğinin tarihle olan ilişkisinin yadsınamayacağı ancak tarih öğretisinin meslek, mesleği oluşturan unsurlar ve meslek insanları ile sınırlandırılması, bunun yerine meslek adına daha yenilikçi kavramlara programlarda yer açılması tartışılıp düşünülebilir. Ayrıca halk kütüphanelerindeki edebi eserlerin sınıflanması ve kullanımının artırılmasına yönelik içeriğe sahip olan “Edebiyat bilgileri” dersi, isim ve içerik olarak birbirinin tamamları nitelikte olmadığı izlenimi vermektedir. Ders adının içerikle ilgili ipucu vermesi yönünden yeniden adlandırılması önerilebilir.

Program mezunları bilgi ve belge merkezlerinde, arşivlerde, müzelerde, teknoloji tabanlı çözüm üreten firmalarda, dokümantasyon ve enformasyon firmalarında vb. farklı alanlarda istihdam sağlayabilirler.

IV.7. Çankırı Karatekin Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.7.1. Bölüm Hakkında

2010 yılının temmuz ayında Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ve bünyesindeki Kütüphanecilik, Bilgi Yönetimi ve Teknolojisi ile Arşivcilik ana bilim dallarıyla birinci ve ikinci öğretim programları kurulmuştur. “Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, isteğe bağlı yabancı dil hazırlık eğitiminin dışında 4 yıl (8 yarıyıl) olmakla birlikte örgün öğretim modeli izlenmektedir” (Hakkımızda, 2022c).

IV.7.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	
Bilgi Kaynakları ve İşlemleri	
Osmanlıca I	
Bilgi Merkezleri Türleri	
Bilişim Teknolojileri	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	
Bilgi ve Belge Yönetimi Bilimine Giriş	
Osmanlıca II	
Bilgi ve İletişim Teknolojileri	
Bilgi Okuryazarlığı	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilginin Düzenlenmesi I	Bilgi Mevzuatı
Osmanlı Paleografyası I	Belge Yönetimi
Algoritma ve Veri Yapısı	Bilgi Hizmetleri ve Kullanıcı Grupları
	Derme Yönetimi
	Halk ve Çocuk Kütüphaneleri
	Mesleki Yabancı Dil -I
	UNIX/Linux Sistem Yönetimi
	Farsça I
	Yazışma ve Dosyalama Teknikleri

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilginin Düzenlenmesi II	Arşiv Yönetimi
Osmanlı Paleografyası II	Bilgi Yönetimi
Veri Tabanlarına Giriş	Nesne Yönelimli Programlama
	Elektronik Yayıncılık
	Bilgi Pazarlama
	Mesleki Yabancı Dil- II
	Yazma ve Nadir Eserler Kütüphaneciliği
	Farsça II
	Araştırma Kütüphaneleri

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
BBY’nde Araştırma Yöntemleri I	Osmanlı Diplomatlığı
Bilgi Mimarisi	Osmanlı Kurumları ve Arşivcilik I
Kütüphane VT ve Çevrimiçi Tarama	Üstveri
	E Devlet Uyg. İçerik Yönetimi
	Dizinleme Teknikleri
	Bilgi Politikaları
	Mesleki Yabancı Dil III
	Bilimsel İletişim ve Açık Bilim
	Bilgi Erişim

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Sınıflama Sistemleri	Osmanlıca Yazı Türleri ve Trans.
Web Programlama ve Tasarım	Osmanlı Kurumları ve Arşivcilik II
BBY’nde Araştırma Yöntemleri II	Sistem Analizi ve Tasarım
	Konu Uzmanlığı
	Bilgi Merkezlerinde İstatistik
	Bilgi Merkezlerinde Halkla İlişkiler
	Mesleki Yabancı Dil IV
	Bilgi. Merkz. Coğrafi Bilgi Sistemleri

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Staj	Osmanlıca Belge Türleri I
Kütüphane Otomasyonu	Bilgi Yönetiminde Proje Hazırlama
	Enformetri
	Okul Kütüphaneleri
	Mesleki Yabancı Dil V
	İnsan Kaynakları ve Kariyer Yönetimi
	Girişimcilik ve Bilgi Hizmetleri

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Mesleki Etik ve Bilgi Merkezleri	Osmanlıca Belge Türleri II
Bilgi Okuryazarlığı Programı Geliştirme	Bilgi Kaynaklarının Korunması ve Restorasyonu
	Veri Madenciliği
	Bilgi Merkezlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği
	Mesleki Yabancı Dil VI
	Tıp ve Sağlık Bilimlerinde Bilgiye Erişim

Temel kütüphanecilik dersleri programda geniş yer tutmaktadır. Bunlar; derme yönetimi, bilgi hizmetleri ve kullanıcı grupları, veri tabanlarına giriş, dizinleme teknikleri, sınıflama sistemleri, kütüphane otomasyonu, yazma ve nadir eserler kütüphaneciliği, kütüphane veri tabanı ve çevrimiçi tarama, bilgi kaynaklarının korunması ve restorasyondur. Arşivcilik alanına ilişkin; arşiv yönetimi ve osmanlı kurumları ve arşivcilik dersleri ile sınırlıdır. Osmanlıca, Osmanlı paleografyası, Osmanlıca yazı türleri ve transkripsiyon, Osmanlıca belge türleri, Osmanlı diplomatlığı derslerine ek olarak programda Farsça dersi de yer almaktadır. Programın bu yönüyle osmanlıca yeterlilik dahilinde kütüphanecilik ve arşivcilik alanlarına ağırlık verdiği söylenebilir.

Programda bilgi erişim dersine ek olarak tıp ve sağlık bilimlerinde bilgiye erişim dersi de yer almaktadır. Son yıllarda programlarda sıklıkla farklı disiplinlere özel bilgi erişim konusu ele alınmış, burada ise öncelikli ve tek olarak tıp ve sağlık alanına yönelik yer verilmiştir. Belge yönetimi dersine ilaveten e-devlet uygulamaları içerik yönetimi dersi de programda yer almaktadır.

Bilgi merkezi türleri dersine ek olarak ayrı dersler şeklinde; halk ve çocuk kütüphaneleri, araştırma kütüphaneleri, okul kütüphaneleri dersleri programda yer almaktadır. Çocuk ve okul kütüphanelerinin kurum ve istihdamına yönelik ülkemizde hız verilmesine farkındalık yaratmak için programlarda söz konusu alanlara yönelik derslerin ön olana çıkarılması açısından oldukça önemlidir. Yine bilgi merkezi türleriyle ilişkili olarak; bilgi merkezlerinde halkla ilişkiler, bilgi merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği, bilgi merkezlerinde coğrafi bilgi sistemleri ve bilgi merkezlerinde istatistik dersleri de verilmektedir. Bu yönüyle bilgi merkezlerinin yönetsel süreçlerini kapsayan derslere programda geniş yer verildiği görülmektedir.

Bilgisayar tabanlı dersler; algoritma ve veri yapısı, UNIX/Linux sistem yönetimi, nesne yönelimli programlama ve sistem analizi ve tasarımı, web programlama ve tasarım dersleri şeklindedir. Programda bilgisayar tabanlı derslerinde ağırlıklı olarak verildiği

görülmektedir. İsteğe bağlı 1 yıl İngilizce hazırlık eğitimi dışında programda mesleki literatürün öğrenilmesine yönelik mesleki yabancı dil dersi dersi diğer üniversitelerden farklı olarak 6 aşamalı olarak 3. yarıyıldan itibaren her dönem programda seçmeli ders olarak yer almaktadır. Bu durum, bölümün mesleki dil becerilerini ön planda tuttuğu izlenimi vermektedir.

İnsan Kaynakları ve Kariyer Yönetimi ve Girişimcilik ve Bilgi Hizmetleri dersleri bilgi merkezleri odaklı yaklaşımla söz konusu farklı disiplin konularını ele almaktadır. Programın genel hatlarıyla disiplinlerarası nitelikteki derslere daha az yer verdiği, geleneksel meslek anlayışına ve güncel meslek literatürüne hakim dersleri ise dengeli bir dağılım içerisinde sunduğu söylenebilir.

Bölümün misyonunda belirttiği üzere program mezunları, bilgi merkezlerinde, arşiv kurumları ve dokümantasyon / enformasyon merkezlerinde, bilgi teknolojilerini etkin olarak kullanabilecek ve kullanıcıları bilgiye yönlendirebilecek farklı iş alanlarında birer bilgi ve belge yöneticisi olarak istihdam sağlayabilirler.

IV.8. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.8.1. Bölüm Hakkında

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 2011 yılında İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi bünyesinde kurulmuştur.

IV.8.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş	
Bilgi Kaynakları	
Bilgisayar ve Bilgi Ağları	
Toplumsal İletişim ve Mesleki Etik	
Osmanlı Paleografyası I	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilginin Düzenlenmesi Giriş	
Bilgi Okuryazarlığı	
Bilgi Yönetimi	
Bilgi Merkezleri ve Kaynakları Tarihi	
Osmanlı Paleografyası	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilginin Düzenlenmesi I	Osmanlı Paleografyası Gramer I
Arşiv ve Belge Yönetimi I	Sistem Analizi
Bilgi Erişim Sistemleri	
Araştırma Yöntemleri I	

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilginin Düzenlenmesi II	Osmanlı Paleografyası Gramer II
Arşiv ve Belge Yönetimi II	
Araştırma Kütüphaneleri	
Araştırma Yöntemleri II	
Halk ve Okul Kütüphaneleri	

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Kaynaklarının Tanımlanması ve Erişimi I	Osmanlı Paleografyası – Yazı Türleri
Kurumlarda İçerik Yönetimi	
Staj I	
Bilgi Merkezleri Yönetimi I	
Veri Tabanı Yönetim Sistemleri	
İnsan ve Toplum Bilimlerinde Bilgiye Erişim	

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Kaynaklarının Tanımlanması ve Erişimi II	Halkla ilişkiler
Temel ve Uygulamalı Bilimlerde Bilgiye Erişim	Osmanlı Kurumları
Bitirme Projesi I	Programlama ve Algoritmalar
Bilimsel İletişim	
Bilgi Hizmetlerinde Mevzuat	

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Staj II	Bilgi Hizmetlerinin Pazarlanması
Elektronik Yayıncılık	Nadir ve Yazma Eserler

Dijital Platformda Bilgi Analizi	
Yenilik Yönetimi	
Bitirme Projesi II	
Sınıflama Sistemleri	

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Konu Başlıkları	Bilgi Merkezi Mimarisi
Bilgi Politikası	Müzelerde Bilgi Yönetimi
Web Tasarımı	
Bilgi Merkezi Kurma ve Geliştirme	
Dizinleme Teknikleri	

Temel kütüphanecilik dersleri; nadir ve yazma eserler, sınıflama sistemleri, dizinleme teknikleri, konu başlıkları, veri tabanı yönetim sistemleri şeklindedir. Arşivcilik alanına ilişkin programdaki tek ders 3. ve 4. Sınıfta iki ders olarak verilen arşiv ve belge yönetimi dersidir. Osmanlı paleografyası, Osmanlı paleografyası gramer ve Osmanlı kurumları dersleri de programda yer alırken; bu yönüyle programın söz konusu alanlara yönelik daha sade bir şekilde hazırlandığı söylenebilir.

Bilgi merkezleri türleri 2 ders olarak verilmektedir ve bunlar; araştırma kütüphaneleri ve halk ve okul kütüphaneleridir. Ayrıca bilgi merkezleri yönetimi, bilgi merkezi kurma ve geliştirme, bilgi merkezi mimarisi dersleri de programda yer almaktadır. Söz konusu bilgi merkezi türleri ve süreçlerine ait dersler konu ile ilgili öğrenim çıktıları sağlaması açısından yeterli olduğu söylenebilir.

Programda bilgi erişim sistemleri dersi dışında; insan ve toplum bilimlerinde ve temel ve uygulamalı bilimlerde bilgiye erişim dersleri yer almaktadır. Bilgi erişimde farklı bilimlere özgün söz konusu ayırım son yıllarda programlarda sıklıkla yer alırken program bu kategorileri 2 ana başlıkta toplayıp sunmayı amaçlamıştır. Yine son yıllarda sıklıkla programlarda yerini alan “Müzelerde bilgi yönetimi” dersi de karşımıza çıkan dersler arasındadır.

Bilgi okuryazarlığı ve bilgi politikası dersleri bilgi tamlamalı dersler kategorisinde yer alırken söz konusu derslerin çeşitlendirilmesi önerilebilir. Örneğin bilgi toplumu, bilgi güvenliği ve bilgi danışmanlığı gibi ders önerileri sunulabilir.

Programda yer alan bilgisayar ve bilgi ağları ve web tasarımı dersleri zorunlu; programlama ve algoritmalar dersi de seçmeli olarak sunulmasından yola çıkarak 2 dersin

zorunlu kategorisinde olması programı bu yönüyle öne çıkarmaktadır çünkü üniversitelerin geneline bakıldığında söz konusu dersler seçmeli olarak verilmektedir.

Bölüm öğrenme çıktılarını, “Müfredat, öğrencilerin bilginin arşivlenmesi, erişilmesi, düzenlenmesi, paylaşılması, dijital kütüphaneler, bilgiye erişim, bilgi sistemleri ve hizmetleri, arşiv ve belge yönetimi, bibliyometri, bilimsel araştırma yöntemleri konularında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır” diye belirtmektedir. Programın belirtilen öğrenme çıktılarına yönelik hazırlandığı görülmektedir.

IV.9. İstanbul Medeniyet Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.9.1. Bölüm Hakkında

2011 yılında kurulan Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ilk öğrencilerini 2016-2017 öğretim yılında almıştır. Eğitim programı lisans ve lisansüstü düzeyinde devam etmektedir.

IV.9.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Osmanlı Türkçesi I	
Kurumsal Bilgiye Giriş	
İdari Yapılar ve Gelişimi	
Bilgi Kaynakları	
Bilgi ve Belge Merkezleri	
Bilgi ve Belge Teknolojileri	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Osmanlı Türkçesi II	
Arşiv Belgeleri ve İdari Yapılar	
Kurumsal Belgelerin Düzenlenmesi	
Bilgi Hizmetleri	
Bilgi Güvenliği	
Bilgi Erişim	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Osmanlı Paleografyası I	Yayıncılık Tarihi

Osmanlı Diplomatiyası I	Bilgi Belge Literatürü
Belge Yönetimi I	Sistem Analizi
Veritabanı Uygulamaları I	
Bilginin Organizasyonu I	
Bilgi Okuryazarlığı	
Bilgi ve Belge Bilimine Giriş	

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Osmanlı Paleografyası II	Osmanlı Diplomatiyası II
Belge Yönetimi II	Halk, Çocuk ve Okul Kütüphaneleri
Sınıflama Sistemleri	Bilgi Sistemleri Uygulamaları
Bilgi Politikaları ve Mevzuatı	Metadata
Veritabanı Uygulamaları II	
Bilginin Organizasyonu II	

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Araştırma Metotları	Farsça I
Arşivlerde Kataloqlama ve Tasnif I	Osmanlı Belge Türleri I
Derme Yönetimi	Osmanlıca Tarihi Metinler I
İstatistik	Elektronik ve Dijital Kaynaklar
	Nadir Eserler
	Kitap Yayıncılığı
	Resmi Yayınlar
	Sürelî Yayınlar
	Bilgi Danışmanlığı
	Elektronik Bilgi ve İçerik Yönetimi

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Veri Analizi ve Görselleştirme	Farsça II
Akademik Yazma Becerileri	Osmanlı Belge Türleri II
Arşivlerde Kataloqlama ve Tasnif II	Osmanlıca Tarihi Metinler II
Bilgi Merkezleri Yönetimi	Müze Materyalleri ve Bilgi Sistemleri
	Koruma ve Restorasyon
	Araştırma Kütüphaneleri
	Belge İncelemeleri (Grafoloji)
	Dosyalama Sistemleri
	Dizinleme Teknikleri
	Veritabanı Yönetimi
	Veri Madenciliği

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Mesleki Gelişim ve Etik	Osmanlıca Güç Metinler I
	Özel Arşivler

	Coğrafi Bilgi Sistemleri
	Proje Yönetimi
	Tıp Bilgi Kaynakları ve Yönetimi
	Osmanlıca Tarihi Metinler III
	Semantik Bilgi Yönetimi
	E-Devlet Uygulamaları ve İçerik Yönetimi
	Bilgi Sistemi Tasarımı
	Öğrenim Bilgi Sistemleri
	İşletme Bilgi Kaynakları ve Yönetimi

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Staj	Osmanlıca Güç Metinler II
Araştırma Raporu	Devlet Arşivleri ve Yönetimi
	Bilimsel ve Kültürel Mirasın Korunması
	Medya Bilgi Kaynakları ve Yönetimi
	Osmanlıca Tarihi Metinler IV
	Web Tasarımı
	Hukuk Bilgi Kaynakları ve Yönetimi
	Halkla İlişkiler ve Pazarlama
	Arşivcilikte Efemera

Temel kütüphanecilik ve arşivcilik alanına ilişkin derslerin ağırlıklı olarak yer aldığı programda kütüphanecilik alanına ilişkin temel dersler (sınıflama sistemleri, derme yönetimi, elektronik ve dijital kaynaklar, nadir eserler, kitap yayıncılığı, resmi yayınlar, süreli yayınlar, dizinleme teknikleri, koruma ve restorasyon, veri tabanı yönetimi, veri tabanı uygulamaları) oldukça geniş bir alana sahiptir. Arşivcilik alanına ilişkin dersler ise; özel arşivler, arşivlerde kataloglama ve tasnif, arşiv belgeleri ve idari yapılar, arşivcilikte efemera, devlet arşivleri ve yönetimi şeklindedir. Programda Osmanlı Türkçesi, Osmanlı paleografyası, Osmanlı diplomatikası, Osmanlı tarihi metinler ve Osmanlıca güç metinler derslerine ek olarak Farsça dersi de yer almaktadır. Programın bu yönüyle kütüphanecilik ve arşivcilik alanlarında öne çıktığı söylenebilir. Osmanlıca diline yönelik derslere gerek zorunlu gerekse seçmeli dersler kategorisinde geniş yer verilmiştir. Söz konusu alanlara yönelik programda dengeli bir dağılım olduğu gözlemlenmiştir.

Bilgi ve belge merkezleri yönetimi dersine ek olarak bilgi merkezi türlerine ilişkin iki ders ise; halk, çocuk ve okul kütüphaneleri ile araştırma kütüphaneleridir. 3 farklı bilgi merkezi türü aynı ders adı altında verilirken, araştırma kütüphaneleri ayrı bir tür olarak tek bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır.

Belge yönetimi, E-Devlet Uygulamaları ve İçerik Yönetimi, Kurumsal Belgelerin Düzenlenmesi ve belge incelemeleri (grafoloji) dersi de programda yer almaktadır. Söz konusu belge yönetimi alanına yönelik EBYS ve süreçlerini ihtiva eden bir dersinde yer alması önerilebilir.

Programlarda alışık olduğumuz bilgi erişim dersinin farklı disiplinlere özel adlandırılmasından farklı olarak programda söz konusu dersler bilgi kaynakları olarak ayrılmaktadır. Bunlar; Hukuk Bilgi Kaynakları ve Yönetimi, Tıp Bilgi Kaynakları ve Yönetimi, İşletme Bilgi Kaynakları ve Yönetimi ve Medya Bilgi Kaynakları ve Yönetimi şeklinde adlandırılmıştır.

Bilgisayar tabanlı ders olarak karşımıza çıkan tek ders web tasarımı dersiştir. Bilgisayar ve bilgi teknolojilerinin pratiğine dair derslerin çeşitliliğin artırılması önerilebilir. Bunun yanında Mesleki İngilizceye yönelik programda herhangi bir derse yer verilmediği de gözlemlenmiştir. Mesleğin yaşadığı değişim göz önüne alındığında bilgisayar ve yabancı dil olarak İngilizce becerisine yönelik derslerin artırılması önerilebilir. Ayrıca bölümde; müze materyalleri ve bilgi sistemleri, bilgi güvenliği, bilgi danışmanlığı, metadata, veri madenciliği gibi dersler de verilmektedir. Programda mesleğin geleneksel yanı sıra dışında güncel literatürü takip eden bilgi bilimci bir yaklaşımla hazırlandığını da söyleyebiliriz.

Bölüm mezunlarının aldıkları kütüphanecilik ve arşivcilik dersleri ışığında bilgi ve belge merkezlerinde, arşivlerinde, müzelerde ve mesleki yeterliliklerin imkan sağladığı farklı iş alanlarında istihdam sağlayabilirler.

IV.10. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi / Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.9.1. Bölüm Hakkında

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi bünyesinde 2012 yılında kurulmuştur. “Bölümün akademik kadro ve altyapı hazırlık çalışmalarının tamamlanmasının ardından Yükseköğretim Kurulu’nun 28 Mayıs 2020 tarihli kararı ile 2020-2021 eğitim öğretim döneminden başlayarak öğrenci alım süreci başlamıştır” (Bölümümüz, 2022b).

IV.10.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş	
Bilgi Merkezleri Türleri	
Bilgi Okuryazarlığı	
Bilgi Teknolojilerine Giriş	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Hizmetleri	
Bilgi Yönetimi Kavramları	
Bilgi Kaynakları	
İletişim ve Toplum	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Arşiv ve Belge Yönetimi I	Algoritma ve Programlamaya Giriş
Bilgi Erişim	Bilgi Danışmanlığı
Bilginin Organizasyonu	Okul Kütüphaneleri
Bellek Kurumları Mevzuatı	Bilgi Arama Davranışları
	Bilgi Hizmetlerinin Pazarlanması

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Arşiv ve Belge Yönetimi II	Web Tasarımı
Staj I	Bilgi Kaynaklarının Tanımlanması
Bilimsel Araştırma Yöntemleri	Akademik Yazma Becerileri
	İnsan Kaynakları Yönetimi
	Halk ve Çocuk Kütüphaneleri

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
İstatistik	Sistem Analizi
Bilgi Sistemleri Tasarımı Ve Yönetimi	Akademik İletişim ve Etik
	Sosyal Ağ Analizine Giriş
	Masaüstü Yayıncılık
	Enformetri
	Bilgi Merkezlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği
	Üst Veri
	Akademik Veri Tabanları

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Sınıflama Sistemleri	Danışma Hizmetleri

Derme Yönetimi	Bilimsel Yayıncılık
Staj II	Sayısal Yöntemler
	Müzelerde Bilgi Yönetimi
	Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi Uygulamaları

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Merkezleri Yönetimi	Dizinleme ve Sınıflama
Bilgi Güvenliği	Tıp ve Sağlık Bilimlerinde Bilgi Erişim
	İçerik Yönetimi
	Coğrafi Bilgi Sistemleri
	Bilgi Mimarisi
	Proje Yönetimi

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Meslek Etiği	Araştırma Kütüphaneleri
Açık Bilim	İnovasyon ve Girişimcilik
	Bilim Tarihi
	Veri İletişimi ve İşbirliği
	Dijital İnsani Bilimler Uygulamaları
	Toplam Kalite Yönetimi

Programda temel kütüphanecilik dersleri; sınıflama sistemleri, derme yönetimi, akademik veri tabanları, danışma hizmetleri, dizinleme ve sınıflama şeklinde iken arşivcilik alanına ilişkin tek ders arşiv ve belge yönetimi dersidir. Arşivcilik ve kütüphanecilik alanlarını destekleyici Osmanlıca eğitime yönelik herhangi bir ders bulunmadığı gözlemlenmiştir. Programın bu yönüyle geleneksel kütüphanecilik ve arşivcilik alanlarına yönelik daha sade bir şekilde hazırlandığı söylenebilir.

Bilgi merkezi türleri başlıklı ders dışında okul kütüphaneleri, halk ve çocuk kütüphaneleri ve araştırma kütüphaneleri 3 ayrı ders olarak verilmektedir. Ayrıca bilgi merkezleri yönetimi ve bilgi merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği adı altında dersler de programda yer almaktadır. Bilgi merkezi türleri ve yönetsel süreçleri için gerekli olan öğrenim çıktıların, belirli bir çerçeve çizilerek dengeli bir yaklaşımla hazırlandığı söylenebilir.

Programa 3. yarıyıldan itibaren eşlik eden; bilgisayar tabanlı dersler; algoritma ve programlamaya giriş ve web tasarımı dersleri şeklinde olup öğrencilerinin bilgisayar

okuryazarı olarak mezun olmaları yönünde kendini daha da geliştirebilecek bir program izlenimi vermektedir.

Bilgi erişim dersine ek olarak programlarda sıklıkla gördüğümüz bilgi erişim dersi konularından yalnızca tıp ve sağlık bilimlerinde bilgi erişim dersine programında yer verdiği görülmektedir. Ayrıca müzelerde bilgi yönetimi dersi de keza programlara sıklıkla eklenen bilgi ve belge eğitiminin müzecilik alanındaki yansımalarına yönelik derslerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Enformetri, bilgi mimarisi, bilgi güvenliği, bilgi okuryazarlığı, üst veri, veri madenciliği gibi mesleğin yeni terminolojilerine yönelik dersler de programda yer alırken; İnovasyon ve Girişimcilik, İletişim ve Toplum, Sayısal Yöntemler, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Toplam Kalite Yönetimi dersleri de disiplinler arası dersler niteliğinde programda yer almaktadır. Söz konusu derslerin BBY eğitim ile yakından ilgili olduğu ve mesleki kazanımlarda ve istihdam alanlarında mezunlara farklı bakış açıları kazandırması yönüyle faydalı olacağı düşünülmektedir. 6. yarıyıda karşımıza çıkan belge yönetimi ile ilgili tek ders olan e-belge yönetimi ve arşivleme sistemi uygulamaları dersi, EBYS süreçleri ve standartları ile ilgili öğrenim çıktıları sunması açısından faydalıdır.

Bölüm programının genel hatlarıyla kütüphanecilik ve arşivcilik alanlarında yalın bir ders programı belirlendiği ve bilgi yönetimi alanında daha ön plana çıkan bir yaklaşımla hazırlandığı görülmüştür. Bölümün öngördüğü istihdam alanları “Başta kütüphaneler ve arşivler olmak üzere tüm bilgi merkezlerinde, kurum ve kuruluşların veri tabanı tasarım, yönetim ve basılı veya elektronik ortamda bilgi hizmeti sunan ya da bu hizmetlerin dağıtımını işlevini gerçekleştiren kuruluşlarda, kurumların web hizmetlerinin tasarımı ve düzenlenmesi gibi konularda” olarak belirtilmiştir. Mesleki literatüre yönelik ingilizce dersinin programda yer almaması gözlemi sonucu İngilizce mesleki becerisi kazandırma adına programda söz konusu derslerin yer alması önerisiyle, program öngördüğü istihdam becerilerini karşılar niteliktedir.

IV.11. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi / Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.11.1. Bölüm Hakkında

2016 yılında Kadirli Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi bünyesinde açılan Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ilk öğrencilerini 2017–2018 eğitim-öğretim döneminde almıştır.

IV.11.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Belge Yönetimine Giriş	
Temel Osmanlıca I	
Bilgi Kaynakları I	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Arşivciliğe Giriş	
Temel Osmanlıca II	
Bilgi Kaynakları II	
Bilim Tarihi	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Arşiv Yönetimi	Bilgi Okuryazarlığı
Bilginin Organizasyonu I	Osmanlı Müesseseleri I
Osmanlıca Gramer I	
Bilgi Sosyolojisi	
Modern Çağ ve Kütüphanecilik Felsefesi I	
Derme Yönetimi	

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Meslek Etiği	Bilgi Danışmanlığı
Bilginin Organizasyonu II	Osmanlı Müesseseleri II
Osmanlıca Gramer II	
Modern Çağ ve Kütüphanecilik Felsefesi II	
Bilgi Felsefesi	
Staj I	

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Belge Yönetimi I	Yazışma Teknikleri
Osmanlı Diplomatiği I	Proje Yönetimi
Kataloglama	E Devlet Uygulamaları

İstatistik I	Hukuk Kaynakları ve Erişim
Veri Tabanları	Bilgi Hizmetleri
	Mesleki İngilizce I
	Osmanlı Paleografyası I

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Belge Yönetimi II	Dosyalama Sistemleri
Osmanlı Diplomatası II	İşletmelerde Bilgi Sistemleri
Sınıflama Sistemleri ve Konu Başlıkları	Bilgi Ekonomisi
İstatistik II	Veri Tabanı Yönetim Sistemleri
Staj II	Enformetri
	Mesleki İngilizce II
	Osmanlı Paleografyası II
	Demokrasi ve İnsan Hakları

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Dizinleme Teknikleri	Halkla İlişkiler
Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Bilgiye Erişim	Medya ve Bilgi
Temel ve Uygulamalı Bilimlerde Bilgiye Erişim	Sürelî Yayınlar
Bilgi Merkezleri ve Yönetimi	Kitap dışı Bilgi Materyalleri
Araştırma Raporu	Bibliyometri
Bilgi Hizmetleri Mevzuatı	Sistem Analizi
	Yazma ve Nadir Eserler I
	Veri Madenciliği

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Dizinleme Teknikleri II	İngilizce Arşivcilik Metinleri
Sanat Tarihi	Halk Kütüphaneleri
Tıp ve Sağlık Bilimlerinde Bilgiye Erişim	Okul Kütüphaneleri
Müzecilik	Gönüllülük Çalışmaları
Bilgi Merkezlerinde Mimari	Bilgi Sistemleri Güvenliği
	Arşiv Türleri
	Sayısallaştırma ve Kültürel Miras
	Masaüstü Yayıncılık
	Web Tasarımı
	Yazma ve Nadir Eserler II

Temel kütüphanecilik derslerinin ağırlıkta olduğu programda verilen dersler şu şekildedir: Derme yönetimi, veri tabanları, veri tabanı yönetim sistemleri, kataloglama, dizinleme teknikleri, süreli yayınlar, kitap dışı materyaller, yazma ve nadir eserler, sınıflama sistemleri ve konu başlıkları. Arşivcilik alanına yönelik ise; arşivciliğe giriş, arşiv yönetimi,

arşiv türleri dersleri de programda yer almaktadır. Programın kütüphane ve arşivcilik öğretileri açısından yalın ve dengeli bir şekilde hazırlandığı söylenebilir. Temel Osmanlıca, Osmanlıca gramer, Osmanlı paleografyası, Osmanlı müesseseleri, Osmanlı diplomatikası dersleri de programda yer alırken bu yönü ve çeşitliliğiyle kütüphane ve arşiv alanlarını destekler biçimdedir.

Bilgi merkezi türlerine yönelik 2 ders olarak; halk kütüphaneleri ve okul kütüphaneleri dersleri verilmektedir. Yenilikçi mesleki uygulamaların yaygın olarak kullanıldığı bilgi merkezleri türü olan araştırma kütüphanelerine yönelik bir dersin de eklenmesi önerilebilir. Ayrıca bilgi merkezlerinde mimari ve bilgi merkezleri ve yönetimi dersleri de programda bilgi merkezleri hizmet süreçlerini öne çıkaran derslerdendir.

Bilgi erişim dersleri 4 farklı bilim alanında karşımıza çıkmaktadır; bunlar; hukuk kaynakları ve erişim, sosyal ve beşeri bilimlerde bilgiye erişim, temel ve uygulamalı bilimlerde bilgiye erişim, tıp ve sağlık bilimlerinde bilgiye erişim derslerdir. Bilgi erişimi olgusunun disiplinlerarası niteliğini vurgu yapan program farklı bilim dalları kapsamında konuyu ele alarak öğrencilere sunmaktadır.

Bilgisayar tabanlı tek ders web tasarımı dersidir. Bilgisayar ve bilgi teknolojilerinin pratik uygulama alanlarına yönelik olarak ders çeşitliliğinin artırılması önerilebilir. Programda bölümün belge yönetimi ayağına yönelik olan “belge yönetimi” dersinin EBYS adı altında EBYS ve süreçlerini ele alan içeriğe sahip bir ders ile desteklenmesi önerilebilir.

Programlarda son yıllarda yerini alan ve müzelerde bilgi ve belge yönetimi alanına yönelik öğrenim çıktısı sunmayı hedefleyen ders “müzecilik” adı altında müfredata yer aldığı görülmektedir.

Mesleki literatüre yönelik mesleki İngilizce dersinin yanı sıra İngilizce arşivcilik metinleri adı altında başka bir ders de programda mevcuttur ve bölüme özgün bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle mesleki İngilizce becerilerine yönelik ayrı bir kazanım alanı sağladığı söylenebilir.

Programda ayrıca veri madenciliği, bibliyometri, enformetri derslerinin yanısıra bilgi ekonomisi, bilgi okuryazarlığı, bilgi sosyolojisi, bilgi danışmanlığı dersleri gibi bilgi teriminin son yıllarda disiplinlerarası alanlara eşlik eden yönü ile ilgili derslere sıklıkla yer verildiği görülmektedir.

Sanat tarihi, bilim tarihi, medya ve bilgi, halkla ilişkiler gibi BBY alanıyla dolaylı ilişkisi olan disiplinler arası dersler programda çoğunluğu seçmeli dersler kapsamında yer

almakta ve bu yönüyle mesleğe yansıyan diğer bilim alanları ile ilgili öğrenim çıktıları sunmaktadır diyebiliriz. Özellikle sanat tarihi ve bilim tarihi derslerinin bilgi profesyonellerin mesleki kimliklerini öne çıkarır nitelikte olduğu söylenebilir.

Bölümün misyonunda da belirttiği üzere arşiv, kütüphane ve müze gibi bilgi merkezlerinde çalışabilecek mezunlar yetiştirmeye yönelik bir program hazırladığı görülmektedir. Bilgisayar becerisine yönelik ders çeşitliliğinin artırılarak istihdam alanlarının genişletilmesi önerilebilir.

IV.12. Bartın Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.12.1. Bölüm Hakkında

Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 2018 yılında kurulmuştur. Bölüm 2020–2021 eğitim ve öğretim yılında öğrenci kabulüne başlamış ve lisans ve lisansüstü eğitimlerine devam etmektedir.

IV.12.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş	Bilgi Erişim ve Bilgi Hizmetleri
Bilgi Kaynakları ve İşlemleri	Bilgi Merkezleri
Osmanlı Türkçesine Giriş	Osmanlı Türkçesine Giriş II

2. YARIYIL

3. YARIYIL

Bilginin Düzenlenmesi	Sınıflama Sistemleri
Belge Yönetimi	Algoritma ve Veri Yapısı
Arşiv Yönetimi	Dosyalama ve Dizinleme
Araştırma Yöntemleri I	Araştırma Yöntemleri II

4. YARIYIL

5. YARIYIL

Staj	Derme Yönetimi
Veri Yapısı ve Standartları	Kamu İdaresi ve Bilgi Mevzuatı
Yayın Hayatı	Araştırma Kütüphaneleri
Halk ve Okul Kütüphaneleri	Yazma ve Nadir Eserler Kütüphaneleri

6. YARIYIL

7. YARIYIL

Staj	Yenilikçi Bilgi Hizmetleri ve Halkla İlişkiler
------	--

8. YARIYIL

Özel Kullanıcılara Yönelik Bilgi Hizmetleri	Akademik Yazım, İntihal ve Referans Yönetim Sistemleri
Mesleki Etik	
Mesleki Terminoloji	

Seçmeli Dersler

Kitap ve Kütüphane Tarihi	Bilginin Görselleştirilmesi
Arşivciliğe Giriş	Bilgi Merkezlerinde Otomasyon Sistemleri
Bilgi ve Toplum	Sağlık Okuryazarlığı ve Kanıta Dayalı Öğrenme
Bilgi Okuryazarlığı	Veri Madenciliği
Yazışma Teknikleri	Fen ve Mühendislik Bilimlerinde Bilgiye Erişim
Web Teknolojilerinin Gelişimi ve Veri - Yönetimi	Veri Yönetimi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri
Dünya Kütüphaneleri	Sistem Analizi
Bilgi Merkezlerinde Web Tasarımı	Cumhuriyet Dönemi Yayın Hayatı
Dosyalama Sistemleri	Bilgi Merkezleri ve Toplam Kalite Yönetimi
Veri Tabanlarına Giriş	Bilgi Merkezlerinde Yönetim ve - Organizasyon
Sosyal Bilimlerde Bilgiye Erişim	
Tıbbi Dokümantasyon	
Bilimetre	

Sınıflama sistemleri, derme yönetimi, dosyalama ve dizinleme, veri tabanlarına giriş gibi dersler temel kütüphanecilik dersleri bağlamında programda yer alırken arşivcilik alanında 2 farklı ders olarak arşivciliğe giriş ve arşiv yönetimi dersi programda yer almaktadır. 1. ve 2. Sınıf Osmanlıca ile ilgili derslere bakıldığında osmanlı türkçesine giriş dersi programda bu alanda yer alan tek derstir. Söz konusu program geleneksel kütüphanecilik ve arşivcilik alanlarına ait yalın bir çerçevede hazırlanmıştır diyebiliriz.

Bilgi merkezleri adı altında yer alan ders dışında; araştırma kütüphaneleri, halk ve çocuk kütüphaneleri dersleri diğer programlarla benzerlik gösterir nitelikte yer alırken, dünya kütüphaneleri dersi ile bölüme özgün olan yazma ve nadir eserler kütüphaneleri dersleri de programda yer almaktadır. Ayrıca bilgi merkezleri odaklı yer alan derslerin de ağırlıklı olduğu gözlemlenmiştir. Bunlar; bilgi merkezleri ve toplam kalite yönetimi, bilgi merkezlerinde yönetim ve organizasyon, bilgi merkezlerinde web tasarımı, bilgi merkezlerinde otomasyon sistemleri şeklindedir. Bilgi merkezlerinin yönetsel süreçlerine hizmetlerine programda geniş yer verildiği görülmektedir.

Bilgi erişim ve bilgi hizmetleri; sosyal bilimlerde bilgiye erişim, sağlık okuryazarlığı ve kanıta dayalı öğrenme, tıbbi dokümantasyon ve fen ve mühendislik bilimlerinde bilgiye erişim dersleri ile desteklenerek ve daha spesifik öğrenim sağlamak amacıyla programda yer aldığı gözlemlenmiştir.

Bilgisayar tabanlı algoritma ve veri yapısı ve web teknolojilerinin gelişimi ve veri yönetimi dersleri 2. Sınıf programında zorunlu dersler kapsamında yer almaktadır. Söz konusu derslerin zorunlu dersler kategorisinde yer alması program mezunları için yararlı bir beceri sağlayacağı düşünülmektedir.

Bilgi erişim, bilgi hizmetleri, bilgi merkezleri, veri, veri özellikleri ve analizi odaklı hazırlanan program genel hatlarıyla bilgi merkezleri ve hizmetleri ile kullanıcı odaklı bir yaklaşım ile hazırlandığı izlenimi vermektedir. Bölümün amacı, kütüphane, müze, arşiv, bilgi merkezleri, bilgi teknolojileri ve veri tabanları üreten firmalar, yayıncılık, ar-ge gibi kamu veya özel sektör kuruluşlarında bilgi ve belge yönetimi işini yapabilecek bilgi profesyonelleri ile bilgi ve belge yönetimi alanında araştırmacı olarak çalışacak elemanlar yetiştirmektir olarak belirtilmiş ve bu öngörüğü daha da destekleyerek mesleki yeterlilikler açısından ileri taşıyacak bölümün belge yönetimi ayağını oluşturan çalışma alanına yönelik ve mesleki İngilizce becerisini destekleyecek derslerin eklenmesinin de faydalı olacağı düşünülmektedir.

IV.13. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IV.13.1. Bölüm Hakkında

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 2021 yılında kurulmuştur.

IV.13.2. Lisans Ders Programı (2021-2022)

Tam zamanlı 4 yıl örgün eğitim veren Bilgi ve Belge Yönetimi dersleri aşağıdaki gibidir:

1. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Osmanlı Türkçesine Giriş I	
Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş	
Arşivciliğe Giriş	

Bilgi Kaynakları I	
Bilgi Felsefesi	
Temel Bilgi Teknolojileri I	

2. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Osmanlı Türkçesine Giriş II	
Bilgi Erişim Sistemleri	
Bilgi Okuryazarlığı	
Bilgi Kaynakları II	
Kitap ve Kütüphane Tarihi	
Temel Bilgi Teknolojileri II	

3. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Derme Oluşturma ve Geliştirme	Osmanlıca Kütüphanecilik Metinleri I
Bilginin Düzenlenmesi I	Kültür Tarihi ve Okuma Kültürü
Nadir Eser Kütüphaneleri	Osmanlı İdari Yapısı
Okul Kütüphaneleri	Mesleki Terminoloji
Bilgisayar Yazılımları I	

4. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Halk ve Çocuk Kütüphaneleri	Osmanlıca Kütüphanecilik Metinleri II
Bilginin Düzenlenmesi II	Osmanlı Paleografyası
Bilgi Merkezlerinde Halkla İlişkiler	Bilgi Mimarisi ve Tasarımı
Kamusal Bilgi ve Elektronik Belge Yönetimi	Bibliyometri
Bilgisayar Yazılımları II	Meslek Etiği

5. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri	
Dosyalama, Raporlama ve Dizinleme	
Kitap Dışı Materyaller	
Milli Kütüphaneler	
Araştırma Yöntemleri	
Staj	

6. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Elektronik Yayıncılık	Yazma Eserler
Bilgi Merkezlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği	Bilgi Sosyolojisi
Veri Tabanı Yönetimi	OCR Sistemleri
Arşiv Yönetimi	Davranış Bilimlerine Giriş
Sürekli Yayınlar	

7. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Büyük Veri ve Yapay Zekâ Uygulamaları	Bilgi Hizmetlerinin Pazarlanması
Bilgi Merkezlerinde İnsan Kaynakları Yönetimi	Sağlık Kurumları Arşivleri
Belgelerin Korunması	Algoritma ve Programlama
Staj II	Osmanlı Arşiv Belgeleri
	Yayıncılık ve Editörlük

8. YARIYIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Kütüphane Binaları	Tıp ve Sağlık Bilimleri Kütüphaneciliği
Dijitalleştirme ve Kültürel Miras Yönetimi	Yazılım Kodlama
Bilgi Merkezlerinde Yönetim	Veri Tabanı Sistemleri
	Semantik Bilgi Yönetimi
	Etkili Sunum Teknikleri
	Bilgi Güvenliği
	Web Tasarımları
	Müzelerde Bilgi Yönetimi
	Mesleki İngilizce

Çok yönlü hazırlanan programda geniş bir ders yelpazesi bulunmaktadır. Derme oluşturma geliştirme, kitap dışı materyaller, yazma eserler, süreli yayınlar ve veri tabanlarına ilişkin dersler kütüphanecilik alanına ilişkin temel derslerdendir. Arşivciliğe giriş, arşiv yönetimi, osmanlı arşiv belgeleri, sağlık kurumları arşivleri, dosyalama raporlama dizinleme, osmanlı arşiv belgeleri arşivciliğe ilişkin derslerdendir. Osmanlı kütüphanecilik metinleri ve Osmanlı Paleografyası da Osmanlıca becerilerine yönelik derslerdir. Ayrıca programda “tıp ve sağlık bilimleri kütüphaneciliği” dersi de yer almaktadır. Çoğu programın aksine kütüphanecilik ve arşivcilik alanları dengeli bir dağılım göstermektedir.

Son dönemlerde her programda yerini alan Müzelerde Bilgi Yönetimi dersi burada da karşımıza çıkmaktadır. Kurumsal bilgi ve e-belge yönetimi dersi belge yönetimi ayağını oluşturan tek ders niteliğindedir. Mesleki İngilizce dersinin yalnızca 8. Yarıyıl da tek ders olarak verildiği gözlemlenmiştir. Yabancı dil yeterlilik düzeyi göz önünde bulundurularak Mesleki İngilizce dersinin artırılması önerilebilir.

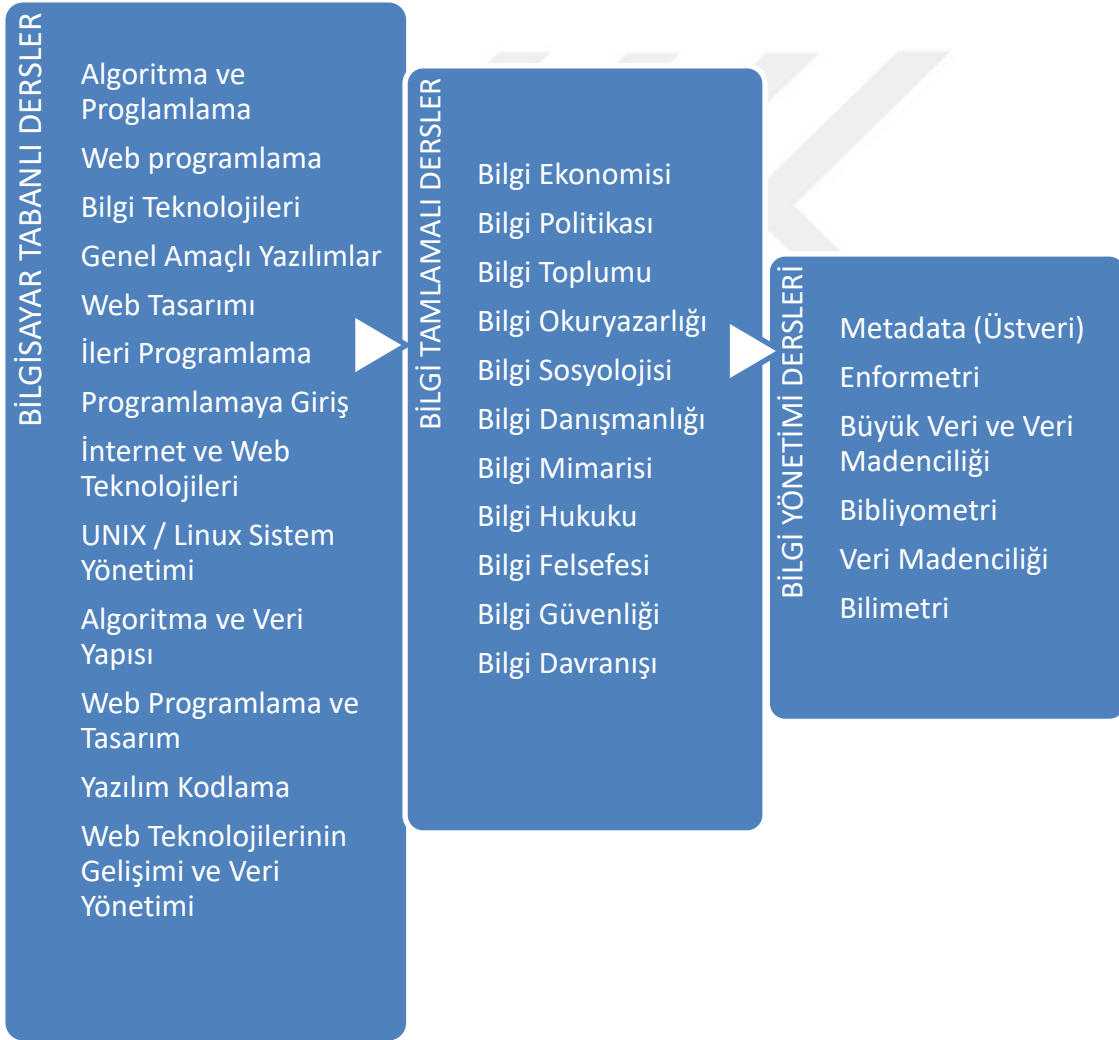
Programda, bilgi merkezleri türleri (Milli Kütüphaneler, Okul Kütüphaneleri, Halk ve Çocuk Kütüphaneleri, Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri, Nadir Eser Kütüphaneleri) ve bilgi merkezlerine ilişkin süreçleri konu alan ders çeşitliliği oldukça fazladır (Bilgi Merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği, insan kaynakları ve yönetim).

Programın öne çıkan taraflarından biri bilgisayar tabanlı derslerin oldukça geniş yer tutmasıdır. Bilgi iletişim teknolojileri ve bilgisayar becerisi kazandıran dersler temel bilgi teknolojileri, web tasarımları, bilgisayar yazılımları, OCR Sistemi, algoritma ve programlama, yazılım kodlama şeklindedir. Bu yönüyle program mezunlarının bilgisayar becerisi gerektiren farklı bilişim alanlarında istihdam sağlaması olasıdır.

Programda bilgi tamlamalı ve güncel BBT literatürünü kapsayan ders çeşitliliği de dikkat çekmektedir. Bunlar; bilgi okuryazarlığı, bilgi mimarisi ve tasarımı, bilgi sosyolojisi, bilgi güvenliği, bibliyometri, bilgi mimarisi ve tasarımı şeklindedir.

Bölüm iş olanaklarını; “bilgi merkezlerinde, enformasyon ve dokümantasyon merkezlerinde ve arşivlerinde, kurum ve kuruluşların veri tabanı tasarım ve yönetim birimlerinde ve bilgisayar yazılım şirketlerinde, basılı ve/veya elektronik ortamda dizinleme ve öz hazırlama hizmeti sunan ya da bu hizmetlerin dağıtımını işlevini gerçekleştiren kuruluşlarda, kurum ve kuruluşların Ar-Ge birimlerinde, medya kuruluşlarının arşivlerinde, kitap/dergi yayıncılığı sektöründe editörlükten pazarlamaya kadar her türlü birimde” olarak belirtmiş ve program incelendiğinde söz konusu hedef için yeterli bir eğitim programının hazırlandığı görülmektedir.

İncelenen tüm programlar dahilinde mesleki değişimi gözler önüne seren dersler tespit edilmiş ve bu noktada mesleki değişime eşlik eden günümüzdeki başlıca dersler 3 grup halinde aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Şekil 2. Mesleki değişime eşlik eden başlıca dersler

V. BÖLÜM
MODEL ÖNERİSİ VE SONUÇ

V.1. BBY Lisans Programı Model Önerisi

1. YIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
BBY Bilimine Giriş	Kitap ve Kütüphane Tarihi
Bilgi Kaynakları	Halk ve Çocuk Kütüphaneleri
Bilginin Organizasyonu I ve II	
Mesleki İngilizce Terminolojisi	
Osmanlıca I	
Arşiv ve Arşivcilik	
Dijital Enformasyon (İçerik Yönetimi)	
Bilgi Toplumu	

2. YIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Erişim Sistemleri	Sanat Tarihi
Araştırma Kütüphaneleri	Osmanlıca II
Sürelî Yayınlar	Bilim Tarihi
Bilgi Okuryazarlığı	Nadir ve Yazma Eserler Kütüphaneciliği
Araştırma Yöntemleri	Dosyalama ve Dizinleme
Belge Yönetimi ve EBYS	Okul Kütüphaneleri
Programlamaya Giriş	
Arşiv Yönetimi: İlkeler ve Teknikleri	
Veri Tabanı Yönetim Sistemleri	
Mesleki İngilizce	

3. YIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Bilgi Merkezleri Yönetimi	Mesleki Etik
Metadeta Tasarımı ve Bilgi Organizasyonu	Pazarlama ve Halkla İlişkiler
Konu Başlıkları	Bilgi Danışmanlığı
Veri Tabanları ve Tasarımı I	Tıp ve Sağlık Bilimlerinde Bilgi Erişim
MARC	Bilimsel ve Kültürel Mirasın Dijitalleşmesi
İngilizce Mesleki Metin İncelemeleri I	Osmanlıca III
Temel ve Uygulamalı Bilimlerde Bilgiye Erişim	
Yayın Hayatı ve Yayıncılık	

4. YIL

Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler
Kütüphane Otomasyonu ve Kullanıcı Arayüz Tasarımı	Medya ve İletişim
Veri Madenciliği ve Üst veri	Girişimcilik ve İnovasyon
Müzelerde Bilgi Yönetimi	İleri Programlama
Bilgi Mimarisi	Yazılım Kodlama
Veri Analizi ve Görselleştirme	İnsan Kaynakları ve Kariyer Yönetimi
İngilizce Mesleki Metin İncelemeleri II	
Bilgi Güvenliği ve Veri Koruma	
Web Tasarımı	

16 farklı üniversitenin güncel programları göz önünde bulundurularak yapılan değerlendirmeler çerçevesinde önerilen programa ilişkin dikkate alınan husus; temel kütüphanecilik, arşivcilik ve dokümantasyon bileşenlerinden kopuk olmayan klasik ve modern meslek anlayışını savunan bir BBY programı oluşturmaktır. Kütüphanecilik temel dersleri; bilginin organizasyonu, bilgi kaynakları, konu başlıkları, süreli yayınlar, veri tabanı yönetim sistemleri, veri tabanları ve tasarımı, MARC, kütüphane otomasyonu / kullanıcı arayüz tasarımı, nadir ve yazma eserler kütüphaneciliği şeklinde belirlenmiştir. Arşivcilik alanına ilişkin; arşiv ve arşivcilik, arşiv yönetimi, belge yönetimi ve EBYS dersleri arşivcilik ile ilgili edinim sağlamak amacıyla programda zorunlu dersler kategorisinde yer almaktadır. Osmanlıca dersleri 3 aşamalı olarak programda yer almaktadır.

Program bilgisayar ve bilgi teknolojileri becerileri kazandırmak gayesiyle her öğretim yılında ilgili derslere yer verilerek düzenlenmiştir. Söz konusu derslere özellikle 4. yıl kazanımlarında ağırlık verilmiştir. Burada temel amaç, etkin bir BBY eğitiminin ardından son yılda öğrencilere pratik uygulama alanlarına sahip bilgi teknolojilerini etkin kullanabilme kazanımları sağlamaktır. Programlama, kodlama, web tasarımı ve yazılım konularında temel bilgi becerileri kazandırarak bilgisayar okuryazarlığı konusunda öğrencilere kazanım sağlamak hedeflenmiştir. Mesleki değişim sürecinde söz konusu derslerin çeşitliliğinin giderek artacağı düşünülmektedir.

Disiplinlerarası derslere mesleğin felsefesinden uzaklaşmadan yer verilerek bütünlük sağlanması hedeflenmiştir. Her meslek alanında ortak paydada buluşulan birtakım konular belirleyici olmuştur. Bunlar; reklam, iletişim, girişimcilik, kariyer yönetimi ve medya konularını kapsamaktadır. Bilgi merkezlerinin yönetsel süreçlerinin söz konusu alanlarla doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Evrensel yayın dilinin İngilizce olması ve gerek basılı gerek elektronik ortamda yabancı dil kaynaklarındaki artış ve veri tabanı arayüzlerinin İngilizce olması BBY uzmanlarının dil becerilerinin eski yıllara göre daha yüksek seviyede olması gerekliliğini doğurmuştur. Bu sebeple yabancı dil İngilizce'ye yönelik dersler gerekli becerileri kazandırmak ve bilgileri taze tutmak üzere her öğretim yılına yayılım göstererek zorunlu dersler kategorisinde verilmesi belirlenmiştir.

Programda bilgi hizmetlerine ilişkin güncel literatüre yönelik derslere yönelik kazanımlar hedeflenmiştir. Bilgi erişim konusunda farklı disiplinlere yönelik edinimler sağlamak amacıyla ders, disiplinlere ayrılarak verilmiştir. Temel ve uygulamalı bilimlerle tıp ve sağlık bilimlerinde bilgiye erişim olarak belirlenen dersler; söz konusu bilimlerin alanındaki konu başlıklarına hakim olma ve elektronik yayın platformlarını etkin kullanabilme becerisi kazandırmaktadır. Bilgi merkezi türlerine yönelik ele alınan türler; halk ve çocuk, okul ve araştırma kütüphanelerine yönelik belirlenmiştir.

Bilginin evrensel ve disiplinlerarası niteliği farklı iş alanlarında ortak kavramları yaratmış ve ön plana çıkarmıştır. Bilgi toplumu, bilgi okuryazarlığı, bilgi mimarisi, bilgi güvenliği ve veri koruma, bilgi danışmanlığı başta olmak üzere söz konusu kavramlara ve içeriklerine her BBY mezununun hakim olması gerektiği düşünülmektedir.

Yayın hayatı ve yayıncılık dersi ile gerek basılı gerek elektronik yayıncılık süreçlerindeki temel bilgi ve becerileri kazandırmak hedeflenmiştir. Bilginin denetim altına alınması müzelerde de oldukça önemli bir süreçtir. Söz konusu süreçler hakkında gerekli kazanımlar sağlamak amacıyla programda “müzelerde bilgi yönetimi” dersi yer almaktadır.

Dersler belirlenirken, teorik öğrenimden bir adım ileride pratik uygulama alanlarına daha fazla ağırlık verilen derslerin yer alması önemsenmiştir. Burada amaç, teknik donanıma ve uygulama alanlarındaki becerilere sahip meslek insanları yetiştirmektir.

V.2. Sonuç

Bu çalışmada Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi eğitimi veren 13 üniversite ile Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Almanya’da farklı bölüm adlarıyla anılan, ülkemiz Bilgi ve Belge Yönetimi alanıyla özdeş, 3 farklı üniversitenin program boyunca verdiği dersler tablolar halinde sunulmuş ve programlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirmeler yapılırken dersler; temel kütüphanecilik becerileri, arşivcilik, belge yönetimi, osmanlıca dili ile ilgili dersler, bilgisayar tabanlı dersler, bilgi merkezleri ve türlerine yönelik dersler, mesleki ingilizce, ‘bilgi’ tamlamalı güncel dersler, bilgi erişimde farklı disiplinler ve disiplinlerarası nitelikteki dersler baz alınmıştır. Burada amaç, tek bir çalışma altında ülkemizde ki tüm BBY programlarının güncel programlarını sunmak ve tarihi gereği Türkiye’de ki BBY ya da eski adıyla Kütüphanecilik Bilimi’ne öncülük eden ülkelerin programlarından örneklerle bakış açısını genişletmek ve incelemeler sonucunda bir BBY eğitim programı önerisi geliştirmektir.

Gözlemlenen programlardan yola çıkarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- BBY lisans programlarındaki mevcut dersler nelerdir?
- Sunulan eğitim programlarındaki dersler mesleğin istihdam alanlarındaki gereksinimleri ve yeterlilikleri karşılar durumda mıdır?
- BBY eğitim programlarındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?
- Mesleki değişim koşulları göz önünde bulundurularak BBY eğitimi için programda olması ve/veya olmaması önerilen dersler hangileridir?
- Günümüz mesleki değişim koşulları göz önüne alındığında bir BBY programı hangi dersleri kapsamalıdır?

Toplumların yüzyüze olduğu iki gerçekten bahsetmek gerekirse bunlar; teknolojik gelişmelerin hemen hemen her alanda hız kesmeyen ilerleyişi ve bu hıza eşlik etmeye çalışan meslek alanlarıdır. Mesleklerin uygulama alanlarında edinilen tecrübe yadsınamazken, mesleki eğitimlerin bu teknolojik gelişmelere göre dönüştürülmesi de aynı şekilde yadsınamaz.

Açık bir denizin ortasında bir teknedesiniz ve belirli bir türe ait bir balık avlamak istiyorsunuz. Sadece oltayı atıp sabitlemek ve beklemek size neler kaybettirir ki bu süreçte zaman kaygınız da var, hava kararacak. Aklınızda bir balık, elinizde bir olta ve önünüzde koca bir deniz. İşte bu noktada sizi zamana karşı yarıştıracak birkaç hayati bilgiye ihtiyacınız var. Bunlar; hava durumu, denizdeki akıntı ve dalgalar, bulunduğunuz konum, olası bir arıza

da teknenin bakımı, erzak stoğunuz vs. Tüm bu bilgi ve donanımına sahip olmadan o koca denizde aradığınız balığı bulabilmeniz sanırım işinizi şansa bırakmaktan başka birşey olamaz. İşte o koca deniz günümüzdeki bilgi yığını ve o özel balığı (bilgi) arayanlar da bilgi profesyonelleridir. Sahip olunması gereken donanım ise mesleğin disiplinlerarası özelliğini çevreleyen farklı bilim dallarına dokunan yanlarıdır. “İçinde bulunduğumuz ‘Bilgi Çağı’ nda bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve bilginin her alanında yoğun olarak kullanılmaya başlanması ile kapasitemizin üzerinde, yönetemeyeceğimiz bilgiye maruz kalmamız ve bilginin yayılma hızındaki artış, gereksinim duymuş olduğumuz bilgiye geleneksel kütüphanecilik yöntemleriyle ulaşmayı neredeyse imkânsız hale getirmektedir” (Yıldız ve Yıldırım 2018, s. 28). Yani eldeki olta tek başına artık yeterli değildir. “Bilgi” teriminin ilgilendiği ve ilgilendirdiği her alanda biz meslek sahipleri yeterli ve gerekli donanımına sahip olmak zorundayız ve bunun yolu; en klişe ama en gerçekçi görüş olan, herşeyin başının eğitim olduğu söylemidir.

Ülkemizde BBY olarak 2002 yılında değişen program adları ve keza farklı ülkelerde isimleri değişiklik gösteren bilgi bilimi/kütüphanecilik bilimi programları, bilgi yönetimi ve kütüphanecilik alanlarını bütünleştirici ve birleştirici niteliktedir. Bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgiye erişim her anlamda ne kadar kolaylaşsa da kütüphane ve kütüphane ruhu, toplumların kültürlenme seviyesinde her zaman en önemli unsurlardandır. Mekanların insanlar üzerindeki psikolojik etkileri yadsınamaz. Öğrenme ve araştırma üzerinde en etkili öge olan mekanların; dokusu, kokusu, rengi vb özelliklerinin insan algısı üzerinde kalıcı etkileri vardır. Bu sebeple mesleğin kütüphane ve kütüphanecilik yanı BBY eğitimi var oldukça yaşmalıdır. Bu sebeple sayıları ve isimleri farklılık gösterse de programlarda temel kütüphanecilik dersleri yerini korumalıdır. Çünkü kütüphanecilik mesleği özellikle teknik hizmetler konusunda halen yeni becerilere yönelik değişimlerin içinde yer almaktadır. Örneğin RDA (Resource Description and Access) sınıflamada artık bilgi daha detaylı işlemektedir ve RDA bilginin bulunduğu tüm ortamlara yönelik bilgi iletişim teknolojileri ile desteklenmiş yeni standartları içermektedir dolayısıyla ders içerikleri bu ve benzeri gelişmeler kapsamında kendini sürekli güncellemelidir. Derslerin programda daha geniş ya da daha dar alanda var olması üniversitelere göre farklılık gösterse de temel kütüphanecilik becerilerine yönelik dersler Ankara Üniversitesi başta olmak üzere Korkut Ata Üniversitesi’nin programında da geniş yer tuttuğu gözlemlenmiştir. BBY bölümünün bir diğer ayağını oluşturan “Arşivcilik” alanına yönelik, programlarda kütüphanecilik alanından

daha az yer verilse de, İstanbul Üniversitesi'nin programı ders çeşitliliği açısından diğer üniversitelere göre oldukça öndedir. Arşiv ve kütüphane alanlarını destekler nitelikte olan Osmanlıca bilgisine yönelik dersler programlarda sıklıkla yer alırken, Hacettepe ve İzmir Katip Çelebi Üniversiteleri'nde bu konuyla ilgili herhangi bir dersin olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Çankırı Karatekin ve İstanbul Medeniyet Üniversitelerinde seçmeli ders olarak Farsça dersinin okutulduğu da gözlemlenmiştir. Osmanlıca bilgisi, özellikle okuma ve anlama becerisi, arşiv alanında istihdam etmek isteyen mezunlar için seçmeli olarak programlarda yer almasının gerekliliği önerilebilir. Farklı programların farklı alanlarda ön plana çıkması aslında üniversitelerin BBY eğitiminde müfredatlarının, tamamen aynı olması bir görüş olarak ayrıca belirtilebilir olsa dahi, bu anlamda birbirine benzerlik gösteren müfredatların bile çok az olduğu gözlemlenmiştir. Bu da mezun olan meslek kişilerinin aynı sahada biraraya geldiklerinde mesleki yeterlilik seviyesinde farklılıklar oluşturmasını kaçınılmaz kılacağını düşündürebilir. Elbetteki üniversitelerdeki akademik personelin yeterliliği ve niteliği programlarda ki ders ve içerikleri belirleme de birinci sırada gelen etkenlerdendir. Ancak BBY eğitim programlarının kütüphanecilik ve arşivcilik alanlarına yönelik ortak paydalar çevresinde eşit alanlarda ders içerikleri sunması için bölümlerin stratejilerini yeniden belirlemesi düşünülebilir. Bu hedefe yönelik bölümler arası iletişim ve koordinasyon artırılmalıdır.

Mesleğin, diğer bilim alanlarını kucaklayan yanı dolayısıyla BBY eğitiminde farklı disiplinlere yönelik dersler ile spesifik bilim dallarına yönelik bilgi erişim derslerinin varlığı son dönemlerde müfredatlarda sıklıkla yer aldığı gözlemlenmiştir. Bunlar; tıp, hukuk, sosyal ve beşeri bilimler, temel ve uygulamalı bilimler, medya, işletme ve iş dünyası gibi farklı alanlara yönelik bilgi erişim dersleri olarak programlarda seçmeli dersler kategorisinde yer almaktadır. Yalnızca Marmara ve Ankara Üniversitesi'nde bilgiye erişim derslerinin, spesifik alanlara değinmeden programda salt “bilgi erişim” adıyla yer aldığı gözlemlenmiştir. Meslek sahiplerinin belirli başlı disiplinlerin literatürlerine hakim olma, erişim ipuçlarını saptamada gerekli terminolojiyi kullanabilme yetileri için bu tarz derslerin programlarda yer almasının faydalı olabileceği düşünülebilir. Söz konusu disiplinlerin tıp ve sağlık bilimleri, sosyal ve beşeri bilimler, temel ve uygulamalı bilimler olarak sınırlandırılması önerilebilir.

Bilgi profesyonellerinden mesleki bilginin yanında istihdama ilişkin bazı becerilere sahip olup, gerek aynı çerçeve içinde gerekse farklı disiplinlerle işbirliği gerektiren kurumlarda çalışabilecek donanımda olması beklenmektedir (Polat, 2021, s. 8). Bu sebeple

farklı disiplinlerin uzmanlık alanlarına yönelik dersler de günümüzde BBY programlarına eşlik etmektedir. Disiplinlerarası derslerin geneline bakıldığında, tarih konulu derslerin ağırlıkta olduğu gözlemlenmiştir (Bilim Tarihi, Sanat Tarihi, Uygarlık Tarihi, Kent Tarihi, Kültür ve Medeniyet Tarihi vb.). Söz konusu derslerin BBY eğitiminde yerinin olması ya da olmaması tartışılabilir ancak bilim ve sanat tarihi konu uzmanlığına dair öğretim çıktıları kütüphanecilik mesleğini icra eden meslek sahiplerine katkıları olacağı düşünülmektedir. Çünkü bilim ve sanat, kültürlenme seviyesinde toplumlar için kütüphaneler ve muhteviyatındaki kaynaklar bazında ele alındığında eş değer niteliktedir. Söz konusu 2 dersin Korkut Ata Üniversitesi programında yer aldığı görülmektedir. Bunun dışında ağırlıklı olarak iletişim, insan kaynakları, halkla ilişkiler vb. konu odaklı dersler de programlarda seçmeli dersler statüsünde yer almaktadır. Bilgi merkezlerinin hizmet odaklı anlayışı söz konusu derslerin gerekliliğini elzem kılmaktadır. Bilgi merkezleri de diğer kurumlar gibi idari süreçleri aktif işleyen kurumlardır. Bu yönüyle halkla ilişkiler, reklam, girişimcilik, insan kaynakları, medya, iletişim vb. disiplinlerarası konularla ilgili müfredatların desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Müzecilik alanına yönelik olarak ise İstanbul Üniversitesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi ve Bartın Üniversitesi hariç her programda konu ile ilgili bir ders yer almaktadır. “Müzelerde, bilginin düzenlenmesi ve hizmete sunulması çalışmalarında etkili olan bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve çağdaş müzecilik anlayışı, müze nesnesinin bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmesini sağlayan bir yakınsama yaratmıştır” (Ayaokur ve Yılmaz, 2014, s. 8). Bu yakınsama ve görüş ile BBY eğitimi ve Müzecilik kavramlarının bir bütün olduğu ve müzeciliğin BBY eğitim programlarındaki dersler arasında yer alması gerekliliği savunulabilir.

BBY programlarda yer alan bilgi merkezi türlerine yönelik dersler incelendiğinde, Atatürk Üniversitesi programında “Kütüphane Türleri”, Kastamonu Üniversitesi’nde “Bilgi Merkezleri Türleri” adıyla türler tek bir ders adı altında verilirken diğer programlarda halk, çocuk, okul ve araştırma kütüphanelerine yönelik derslerin ayrı başlıklar altında yer aldığı gözlemlenmiştir. Bilgi merkezi türlerinden araştırma ve halk kütüphanelerinin öneminin yanı sıra ülkemizde ileriye taşınması gereken bir diğer tür, okul ve çocuk kütüphaneleridir. “Tüm eğitim hayatının ve yaşam boyu sürecek olan öğrenme etkinliklerinin temelini teşkil edecek bilgi ve onu en güvenilir şekilde elde edeceğimiz yer olan kütüphane kullanımının erken yaşlarda kazandırılması gereken alışkanlık olduğu bilinen bir gerçektir” (Önal ve Şenyurt

Topçu, 2013, s. 325). Bu sebeple çocuk-okul-kütüphane kavramlarını bir arada anarak bu alışkanlığın ülkemizde daha çok farkındalık oluşturmaları açısından programlarda ön plana çıkarılması önerilebilir. Programlarda dikkat çeken diğer türler ise; Bartın Üniversitesi programında yer alan “Dünya Kütüphaneleri” ve İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi programında yer alan “Nadir Eserler Kütüphaneleri” dersleridir.

Bilgi iletişim teknolojileri, bilgi merkezlerinin hemen hemen her hizmet alanında kullanılmaya başlanmıştır. “Dolayısıyla, mesleği icra eden bilgi profesyonellerinin iş pratiğinin evrilmesine neden olmuş ve yeni bilgi, beceri ve yetenekler ile donatılmasını tercih değil bir zorunluluk haline getirmiştir” (Binici ve Akkaya, 2018, s. 20). Bu sebeple günümüzde BBY eğitimi programlarında bilgi iletişim teknolojileri dersine ek olarak temel, orta ve ileri düzeyde bilgisayar becerisi gerektiren dersler yer almaya başlamıştır. Konu ile ilgili genel anlamda programlarda sıklıkla verilen dersler web programlama, web tasarımı ve algoritmalar ve veri yapısı şeklinde iken İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Hacettepe ve Çankırı Karatekin Üniversitesi söz konusu alana yönelik daha çok ders çeşitliliğe sahip programlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette bir BBY mezununun bilgisayar mühendisi ya da bilgisayar yazılımcısı kadar donanımına sahip olması beklenemez ancak BBY eğitimi veren üniversitelerin bilgisayar okur yazarı ve bilgi iletişim teknolojilerini etkin kullanabilen nitelikli meslek sahipleri yetiştirebilmesi için müfredatlarında söz konusu alanlara yönelik uygulamalı olarak daha geniş yer vermesi önerilebilir. Yeterli yetkinliğe sahip öğretim görevlisi olmayan BBY bölümleri; derslerin bir kısmını, bilgisayar tabanlı eğitim veren akademik bölümlerle işbirliği içinde seçmeli dersler kategorisinde sunmaları önerilebilir.

BBY eğitiminin temel olgusu olan bilgi, güncel tamlamalarla sıklıkla tüm bilim alanlarında kullanılmaya başlamıştır. Bilgi okuryazarlığı, bilgi toplumu, bilgi güvenliği, bilgi ekonomisi, bilgi felsefesi, bilgi sosyolojisi, bilgi mimarisi, bilgi davranışı, bilgi danışmanlığı, bilgi hukuku, bilgi politikası olarak programlarda sıklıkla gözlenen tamlamalar bilginin evrenselliğini ortaya koymaktadır ve bilginin geçtiği her alan doğrudan BBY mesleğinin çalışma alanını kapsamaktadır. BBY eğitiminin olmazsa olmaz bu bilgi tamlamalarının programlarda sıklıkla yer aldığı gözlemlenmiştir. Programlar incelendiğinde Marmara Üniversitesi hariç diğer üniversitelerde en az 2, en fazla 5 dersin bu dersler kapsamında programlarda yer aldığı görülmektedir. Bilgi okuryazarlığı ve bilgi toplumu derslerinin hemen hemen programlarda ortak olduğu ancak söz konusu diğer derslerin farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. BBY eğitimi almış bilgi profesyonellerinin birer bilgi danışmanı

olarak da çalıştıkları kurumlarda, kurum ve kullanıcı adına bir değer yaratabilmesi için bilgi teknolojilerini etkin kullanabilen, girişimci ve öğrenmeye açık bireyler olmaları gerekmektedir. Bilgi güvenliği açısından ise doğru teknolojiyi, uygun amaçla, doğru bir şekilde kullanmak ve verileri korumak için her BBY mezunun söz konusu konularda yeterlilik göstermesi gerekmektedir. Tüm bu sebeplerle bilgi okuryazarlığı dersine ek olarak bilgi danışmanlığı ve bilgi güvenliği derslerinin de programlarda yer alması önerilebilir.

“Belge yönetimi bir anlamda belgeleri, gerek kurumsal kullanımları boyunca, gerekse arşivlere devredilmelerinden sonra kontrol altına aldığı için arşivciliği de içeren bir disiplindir” (Odabaş, 2005, s. 55). Ancak arşivcilik alanına girmeden önceki belge yönetimi ve EBYS süreçlerine dair dersler kapsamında programlar incelendiğinde; çoğu programda yalnızca belge yönetimi dersi mevcutken, Ankara Üniversitesi söz konusu alan yönelik ders çeşitliliğiyle başta olmak üzere Hacettepe, Marmara, Atatürk, İstanbul 29 Mayıs ve İzmir Katip Çelebi Üniversiteleri programlarında elektronik belge yönetimi ve süreçlerinden bahsedilmiştir. Hacettepe Üniversitesi elektronik belge süreçlerine dair içeriklerini “Belge Mühendisliği” ile isimlendirdiği ders adı altında vermektedir. Burada olduğu gibi sıklıkla karşımıza çıkan içerik ve ders adı eşleşmelerindeki belirsizliklerin ortadan kalkması için ders adlarının içerik ile ilgili ipuçları vermesi önerilebilir.

Günümüzde artık iş ilanlarında en az 2 dil bilme şartını sıklıkla görmeye başladığımızı düşünürsek BBY mezunları dahil tüm bilim dalları ve meslek sahipleri için İngilizce yeterliliği zorunlu hale gelmiştir. İngilizcenin evrensel bir dil olması ve akademik çalışmalarda da bu evrenselliğin öne çıkması BBY eğitiminin olmazsa olmazlarından birinin yabancı dil becerisi olması gerektiğini gözler önüne serer. Her mesleğin kendine özgü bir terminolojisi olduğunu düşünürsek; BBY eğitiminde de mesleki İngilizce yeterliliği çok önemlidir. Bu anlamda öne çıkan Hacettepe Üniversitesi 1 yıl hazırlık programı sunmakta ve derslerin %30’luk kısmını da İngilizce vermektedir. Bu anlamda öne çıkan bir diğer program ise Çankırı Karatekin Üniversitesi’dir. Bölüm mesleki İngilizce derslerini 4 yıllık lisans programına yayarak 6 aşamalı olarak vermektedir. Kastamonu Üniversitesi programı ise diğer üniversitelerden farklı olarak İngilizce mesleki metin incelemeleri dersine ek olarak İspanyolca ve İtalyanca mesleki metin incelemeleri derslerini de programına dahil etmiştir. Marmara, İstanbul Medeniyet, İzmir Katip Çelebi, Yıldırım Beyazıt ve Bartın Üniversitesi programında ise mesleki literatüre yönelik İngilizce eğitime yer verilmediği gözlemlenmiştir. Buradan yola çıkarak günümüz mesleki değişim olgusunun olmazsa olmazı

İngilizce ve/veya diğer dillere yönelik yeterliliğin, BBY mezunlarını da doğrudan etkilediği kuşkusuzdur diyebiliriz. Bu anlamda Mesleki İngilizce dersinin her dönem zorunlu dersler kapsamında programlarda yer alması önerilebilir. Son olarak bir BBY eğitiminin şemsiye görevi yaparak birçok alanı kapsadığını düşünürsek, seçmeli dersler bu alanlara yönelik profesyonel eğilim gösteren öğrencilere uygun olarak ve dengeli bir biçimde oluşturulmalıdır.

Çalışma kapsamında yer alan yurt dışındaki üniversitelere genel olarak baktığımızda program isimlerinin ülkemizin aksine, belge yönetimi kavramına değinilmeden, kütüphane adının yanında ya da bağımsız; bilgi bilimi, bilgi yönetimi, bilgi çalışmaları gibi farklı isimlerle adlandırıldığını görmekteyiz. Ayrıca ülkelerin programları incelendiğinde Almanya'nın pratik uygulamalı ders içeriklerine daha çok ağırlık verdiğini, ABD'nin özellikle seçmeli derslerin tamamının bilgisayar becerilerine yönelik olduğunu, İngiltere'nin ise diğerlerinden farklı olarak arşiv ve yazma eser derslerine yer verdiğini görmekteyiz. Bu da bizlere farklı ülkelerdeki kütüphanecilik eğitimlerinin o ülkelerin dünyadaki misyonlarıyla paralel nitelikte olduğunu göstermektedir.

Söz konusu programlarda kütüphanecilik alanına ilişkin temel dersler bilgi kaynakları, bilginin organizasyonu, koleksiyon yönetimi, bilgi hizmetleri, bilgi erişim, veri tabanı sistemleri vb. genel ders adları altında verilmektedir. Southern Connecticut State Üniversitesi genel ders adlarına ek olarak kullanıcı ve teknik hizmetler dersleri ile daha spesifik 2 dersi programına eklemiştir. Aberystwyth University ise diğer iki programda yer almayan arşivcilik alanına ilişkin, Arşiv Yönetimi: İlkeler ve Teknikler dersini seçmeli ders olarak programında yer vermiştir. Ayrıca program Gelişmiş Nadir Kitaplar Kütüphaneciliği (Kodikoloji) ve Nadir Kitap Kütüphaneciliğine Giriş dersleri ile nadir eserlerin fiziksel incelemesi, küratöryel bakımları ve bibliyografik denetimleriyle ilgili içerikler sunmaktadır. İngiltere'nin arşivciliğe ilişkin eski ve köklü tarihi Aberystwyth Üniversitesi bu bağlamda diğer programlardan farklı olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Sıklıkla bilgi merkezlerinin yönetsel süreçleri programlarda yer alırken, Aberystwyth Üniversitesi diğerlerinden farklı olarak Çocuğa Odaklanmak: Okuma ve Kütüphaneler dersi halk kütüphanelerinin gençler için hazırlanan hizmetlerine ilişkin süreçleri ele almaktadır. Bilgi okuryazarlığı ile bilgi ve toplum dersleri Humboldt ve Aberystwyth üniversitelerinde zorunlu dersler kategorisinde yer almaktadır. Ayrıca Aberystwyth Üniversitesi programında bilgi ve enformasyon mimarisi dersine de yer

vermiştir. Humboldt Üniversitesi programında, programlama dilleri ve web ortamındaki tasarımlara yönelik eğitim çıktısı sunan 2 ders yer alırken, Southern Connecticut State Üniversitesi'nin seçmeli dersler kategorisinde tamamı bilgisayar tabanlı derslere ağırlık vererek diğer iki üniversitenin bu anlamda önüne geçtiği gözlemlenmiştir.

Bilim dalları gerek ait oldukları coğrafya, gerekse hizmet ettiği toplumun sosyal ve ekonomik durumlarına göre şekillense de her bilimin ortak ve evrensel bir dili ve gayesi vardır. Ülkemizdeki BBY eğitim programları ile araştırmaya dahil edilen yurt dışındaki programlarla her ne kadar isim farklılıkları olsa da bu ortak dili kullandıkları aşikardır. Ortak bir anlayışla yurtdışı programlarında temel kütüphanecilik becerileri, bazı genel dersler adı altında verilirken (bilgi kaynakları, bilgi hizmetleri, bilginin organizasyonu vb.) ülkemizde hizmet alanına göre daha söz konusu derslerin yanında detaylı dersler yer almaktadır (konu başlıkları, süreli yayınlar, danışma hizmetleri, kullanıcı hizmetleri, MARC, dizileme teknikleri vb.). Arşivcilik alanına ilişkin ise Türkiye'de ki yönelim yurt dışındaki programlara göre oldukça öndedir. Daha önce de değinildiği gibi ait olunan coğrafya, ülkenin tarihi ve beraberinde sahip olduğu kaynaklar arşivcilik eğitiminde en belirleyici rolü üstlenmektedir. Yalnızca Aberystwyth Üniversitesi seçmeli dersler kategorisinde arşiv ve nadir eserler uzmanlık alanlarına değinmiş ve öğrencilerine alternatif bir alan açtığı görülmüştür. İngilizlerin arşiv alanında çok eski yıllara dayanan ve son yıllarda dijitalleştirme ile öne çıkan meslek anlayışını destekler niteliktedir.

Bilgi hizmetleri ağırlıklı oluşturulan programlarda bilgi okuryazarlığı ve bilgi toplumu derslerinin ülkemizle benzerlik gösterdiği gözlemlenmiştir. Söz konusu derslere ilişkin 3 üniversitede de dersler zorunlu kategorisinde öğrencilere verilmektedir. Aberystwyth Üniversitesi'nin seçmeli dersler kategorisindeki bilgi ve enformasyon mimarisi dersi yine ülkemiz programlarıyla ortak sayılan dersler arasındadır.

Bilgi yönetimi, bilgi çalışmaları ve bilgi bilimi olarak adlandırılmış yurt dışı programları ve ülkemizde ki BBY eğitiminin en çok göze çarpan ve ayrışan yönü elbetteki bilgi iletişim teknolojilerinin ve bilgisayar tabanlı derslerin programlarda kapsadığı alandır diyebiliriz. Southern Connecticut State Üniversitesi başta olmak üzere bilgi iletişim teknolojileri ve bilgisayar tabanlı derslere ağırlık verildiği gözlemlenmiştir. BBY alanındaki mesleki değişiminin teknoloji gelişimiyle paralel ilerlediğini düşünürsek aynı mantıkla söz konusu derslere ülkemizde ki programlarda da bu alana yönelim göstermek isteyen öğrencilere yön vermek adına daha çok seçenek ile daha geniş yer verilmesi önerilebilir.

Ülkemizde 2002 yılında bölüm adlarının tek bir çatı altında toplanmasının aksine yurt dışında bölüm adları üniversiteler bazında farklılık göstermektedir. Bu farklılık bölüm seçerken öğrencilere bir rehber niteliği oluşturmaktadır. Ülkemizde ise aynı bölüm adları altında BBY bileşenlerinin farklı dengelerde oluşturulması mezun öğrencilerin yeterliliklerinde farklılık oluşturmaktadır. Eğer bu dengeler her üniversitede yaklaşık bir oran göz edilerek belirlenir ise tek bir isim çatısı altında olmanın akademik alanda varolmak adına büyük bir fayda sağladığı yadsınamaz.

“Mesleki formasyon doğrultusunda yeni iş süreçlerinde hangi ölçütlerin kullanılacağı, hangi kabullerin gözden geçirileceği, hangi noktalarda yeni iş modellerinin, içeriklerinin hayata dahil edileceği ve mesleki düzlemde yeni rakiplerin kimler, hangi gruplar olacağı gibi konularda çalışmalar yürütülmeli, bu çalışmadan elde edilecek veri setlerinin analiz sonuçları eğitim programlarına entegre edilmelidir” (Torunlar, 2020, s. 154). Gerek akademik personel sayısı ve yeterliliği gerek bölümün misyonu; eğitim programlarında ayrılan, öne çıkan ya da geride kalan alanları belirlese dahi, ortak bir anlayışla dünü bugünü ve yarını yakalayabilen, mesleki değişimlere eşlik ederek kendini revize eden eğitim programları sunan bir yaklaşımın BBY mesleğini ileri taşıyacağı düşünülmektedir. “Geçmiş bugüne, gelenekseli modernle, fiziksel olanı dijitalle, eskiyi yeniyle özdeşirebilen; farklı bilgi, belge ve kültürel miras kurumları arasında işbirliği temsil eden, kütüphane, arşiv, müze ve bilgisayar bilimi arasında sinerji yaratan, yaşam boyu öğrenmeyi teşvik eden ve araştırma yönü güçlü olan çok katmanlı bir yaklaşım izlenebilir” (Bitri, 2019, s. 118). Söz konusu yaklaşım için gerek yurt dışı gerekse ülkemizde atılacak her adımın takip edilerek, birbirine örnek teşkil ederek ve birbirini besleyerek BBY eğitimin ileriye taşıyacağı unutulmamalıdır.

Artık ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirleyen faktörlerden sanayileşme rafa kaldırılırken, en belirleyici gelişmişlik ölçütü bilgi üretimi haline gelmiştir. Bilginin merkezinde şekillenen BBY eğitimi ve mezunları, bilgi dümeninin başında durmaktadır. Ona yön vermek ve onu doğru yolda yönlendirmek BBY mezunlarının temel görevlerindendir. Bu dümeni kullanabilmek elbetteki zor ve sorumluluk isteyen bir görevdir. Gerekli yetkinliklerin edinilmesi sürecinde BBY eğitimi programları yenilikçi, ileri görüşlü ve değişime kolay adaptasyon sağlayabilecek şekilde tasarlanmalıdır. Oluşturulması planlanan eğitim programlarında öncelikli olarak; yurt içi ve yurt dışındaki literatür taramasının detaylı olarak yapılmalı, bilgi iletişim teknolojilerinin de bu bağlamda takip edilip gerekli enformasyonun ve teknik donanım sağlanmalı, bu bağlamda her üniversiteden öğretim

elemanı profillerini gözden geçirmeli, salt ileriye dönük değil mesleğin kuruluş dönemlerinde ki felsefesi ve birtakım yeterliliklerinin (örn., yazma eser uzmanlığı) eksiltilmeden rehber oluşturmaya da gayret edilmelidir.

Mesleki değişime dair son olarak vurgulanması gereken bir gerçek de elbetteki toplumun temelden itibaren bilgi merkezleri, arşiv, müze, bilgi iletişim teknolojileri vb konularında yeterli bilgi ve farkındalık seviyelerini oluşturmak adına, ilköğretim çağından itibaren bu kavramların müfredatlarda yer alması gerekliliğidir.

KAYNAKÇA

- Artukoğlu, A. (1979). Türkiye'de kütüphanecilik eğitimine genel bakış. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(1-2), 1-11.
- Atılğan, D. (1995). Türkiye’de Kütüphaneciliğin Gelişimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 9(1), 10-20.
- Atılğan, Doğan. (1999). Türkiye’de kütüphanecilik eğitimi ve yeni bin yılda hedefler. *Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü ve Yarını: Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri* 17-21 Kasım 1999, Ankara içinde (144-163). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Atılğan, D. (2009). Bilgi Yönetimi Kavramı ve Gelişimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (1), 201-212.
- Ayaokur, A., ve Yılmaz, B. (2014). Bilgi Olarak Müze Nesnesi ve Bilgi Merkezi Olarak Müze. *İçinde: N. Özel ve T. Çakmak (der.), Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi*, 583-592.
- Binici, K. ve Akkaya, M. A. (2018). Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri. *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, (10), 1-24.
- Bitri, E. (2019). *Kütüphane ve Bilgi Bilimin Kuramsal Temelleri ve Bir Kuram Önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Boz, E. C. (2021). Yapay Zeka Kütüphanelerin Geleceğini İyi Yönde Etkilemekte Midir?. *Library Archive and Museum Research Journal*, 2(2), 91-96.

Bölümümüz (2022a). 08.08.2022 tarihinde

<https://bby.ikcu.edu.tr/S/18484/bolumumuz-hakkinda> adresinden erişildi.

Bölümümüz (2022b). 10.08.2022 tarihinde

<https://bilgibelge-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/bolumumuz/bolumun-tarihcesi> adresinden erişildi.

Cırdı R. ve Bulu Ş. (2021). Toplumsal Değişim Bağlamında Mesleğe Bakış: Güncel Mesleklerin ve Profesyonel Mesleklerin Anlamlandırılması. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 7(15), 346-366.

Çakın, İ. (1989). Kütüphanecilik bilim dalı olarak tanımı ve özellikleri. *Türk Kütüphaneciliği* 3(2), 59-64

Çakın, İ. (2007). Kütüphanecilerin eğitiminden bilgi profesyonellerinin eğitimine: Hacettepe Üniversitesinde son yirmi yıl. *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu*, 24-26 Ekim 2007, Ankara. *Bildiriler*, 19-23.

Çakın, İ. (2012). Bilgi Profesyonellerinin Eğitiminde 40 Yıl: Hacettepe Üniversitesinin Lisans Programındaki Değişiklikler. *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (2), 262-290.

Çark, Ö. (2020). Dijital dönüşümün işgücü ve meslekler üzerindeki etkileri. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 4(Özel Sayı 1), 19-34.

Duman, A. (2003). Bazı eğitim bilimi kavramlarına ilişkin genel bir değerlendirme. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10).

Eke, B. (1987). Bir sosyal sınıf belirleyicisi olarak meslek faktörü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 43(1-4), 377-401.

Eroğlu, E. B., ve Eroğlu, N. G. (2022). Bilgi Merkezlerinde Yönetim. *Bilgi Dünyası*, 23(1), 125-139.

Erpolat, S., ve Cinemre, N. (2006). Analitik Hiyerarşı Yöntemi'yle İş Sektörü Seçimi. *Öneri Dergisi*, 7(25), 231-241.

Eryetiş, M. V. (2016). Meslek seçimi ve mesleki rehberlik. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (44).

Fenerci, T. (2003). Kütüphanecilik ve disiplinlerarası niteliği. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 283-293.

Fenerci, T. (2019). Modern Çağ ve Kütüphanecilik Felsefesi II üzerine ders notları Prof.Dr. Tülay Oğuz (BBY254), DTCF, 2019
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/170928/mod_resource/content/1/1.4.%20K%C3%BCt%C3%BCphanecilik%20E%C4%9Fitimi.pdf.

Genel Bilgiler (2022). 03.06.2022 tarihinde
<https://itbf.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/bilgi-ve-belge-yonetimi> tarihinde erişildi.

Genel Bilgiler (2022). 01.07.2022 tarihinde
<http://bby.fef.marmara.edu.tr/genel-bilgiler> adresinden erişildi.

Gollop, C. J. (1999). Library and information science education: Preparing librarians for a multicultural society. *College & Research Libraries*, 60(4), 385-395.

GREENWOOD, E. (1957). Attributes of a Profession. *Social Work*, 2(3), 45–55.
<http://www.jstor.org/stable/23707630>

Hakkımızda (2022a). 25.06.2022 tarihinde
<https://birimler.atauni.edu.tr/bilgi-ve-belge-yonetimi/tarihce/> adresinden erişildi.

Hakkımızda (2022b). 20.09.2022 tarihinde

<http://bilgibelge.humanity.ankara.edu.tr/hakkimizda/genel-bilgiler/>

adresinden

erişildi.

Hakkımızda (2022c). 21.09.2022 tarihinde

<https://bilgibelge.karatekin.edu.tr/tr/bolum-tanitimi-16753-sayfasi.karatekin>

adresinden erişildi.

Hakkında (2022). 01.09.2022 tarihinde

[http://www.bby.hacettepe.edu.tr/page.php?x=4Ijrq93wGiE8u9WJGNPxtWfV88k](http://www.bby.hacettepe.edu.tr/page.php?x=4Ijrq93wGiE8u9WJGNPxtWfV88kWHSgKQhS3O5Zv0is%)
[WHSgKQhS3O5Zv0is%](http://www.bby.hacettepe.edu.tr/page.php?x=4Ijrq93wGiE8u9WJGNPxtWfV88kWHSgKQhS3O5Zv0is%) adresinden erişildi.

İlhan, S. (2015). Yeni Kapitalizm Ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21).

Karakaş, S. (1999). Türkiye’ de İlk Kütüphanecilik Bölümü’ nün Kuruluşu ve Emily Dean / Emily Dean and The Foundation of First Department of Librarianship in Turkey. *Türk Kütüphaneciliği*, 13(4), 376–396.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Koçak, Ö., ve Çakmak, N. (2021). Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerileri: Kesitsel Tarama Araştırması. *Bilgi Dünyası*, 22(1), 161-196.

Koytak, E. (2020). Meslek sosyolojisinde teorik yaklaşımlar. *Journal of Economy Culture and Society*, 61(1).

Kurulgan, M. (2013). Bilgi teknolojilerinin kütüphane/bilgi-belge merkezlerine etkisi: Toplumsal, yapısal, yönetsel ve işlevsel açılardan bir inceleme. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(3), 472-495.

Lynch, B.P. (2008). Library Education: Its Past, Its Present, Its Future. *Library Trends*. 56(4), 931-953. [doi:10.1353/lib.0.0016](https://doi.org/10.1353/lib.0.0016).

Meulemans, Y. N., & Brown, J. (2001). Educating instruction librarians a model for Library and Information Science education. *Research Strategies*, 18(4), 253–264. [https://doi.org/10.1016/s0734-3310\(03\)00002-8](https://doi.org/10.1016/s0734-3310(03)00002-8).

Modules (2022). 10.06.2022 tarihinde

<https://courses.aber.ac.uk/postgraduate/information-and-library-studies-masters/#modules-september-start-> adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2005). Belge yönetimi ve Türkiye’de belge yönetimi gereksinimi. *Bilgi Dünyası*, 6(1), 36-57.

Önal H., Şenyurt T. Ö. (2013). Eğitimi Gerçekleştirmek: Öğretim Programlarında Okul Kütüphanelerinin Yeri. *Bilgi Dünyası*, 14(2), 306 - 328.

Özer, M. (2020). Mesleki Eğitimde Okuldan İşe Geçiş Etkileyen Yeni Parametreler: Küresel Dönüşümde Yeni Eğilimler. *İnsan ve Toplum*, 10 (3), 1-27

Özsoylu, A. F. (2017). Endüstri 4.0. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 41-64.

Öztürk F. ve Özel N. (2021). Yapay Zekâ ve Kütüphaneler. *Bilgi Dünyası*, 2021, 22 (2) 351-386.

Polat, Ö. (2021). *Bilgi ve Belge Yönetimi Uzmanlığının Yetkinlikler Açısından Tanımlanması* (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Program Requirements (2022). 01.06.2022 tarihinde

<http://catalog.southernct.edu/undergraduate/programs-and-degrees/information-management-and-services-bs.html> adresinden erişildi.

Programs (2022). 22.10.2022 tarihinde

<https://www.southernct.edu/academics/information-library-science/programs> adresinden erişildi.

Rukancı, F. (1998). *Türkiye’de Arşivcilik Eğitimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Rukancı, F., ve Anameriç, H. (2017). Belgelerle Türk Kütüphanecilik Tarihi (1938-1960): Retrospektif Bir Değerlendirme (II). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 71–95.

Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar A. (2021). *Arşiv ve Arşivcilik: Kuram, Strateji ve Uygulamalar*. İstanbul: Devlet Arşivleri Başkanlığı.

Şemseddin Sami (2016), *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Saracel, N., & Aksoy, I. (2020). Toplum 5.0: Süper Akıllı Toplum. *Social Sciences Research Journal*, 9 (2), 26-34.

Sefercioğlu, N. (1977). Kütüphanecilik Mesleğinin Yüzüncü Yılı. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(1), 12–17.

Studierende, (2022). 11.06.2022 tarihinde <https://www.ibi.hu-berlin.de/de/studium/studiengaenge/bachelor/bachelor> adresinden erişildi.

Subaşıoğlu F., ve Tamdoğan, O. G. (2014). Ankara Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü’nün Kuruluş Öyküsü. *Türk Kütüphaneciliği*, 28 (4), 583-621.

Sunar, L. (2020). Türkiye’de mesleki itibar: Dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. *Journal of Economy Culture and Society*, Özel Sayı, 29-58. <https://doi.org/10.26650/JECS2020-0053> Working Life.

Şahin, M. (2019). Kültür Değişimleri ve Eğitim. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5 (3), 458-466.

Tonta, Y. (2000). Türkiye’de kütüphanecilik eğitiminin yeniden yapılanması. A. Yontar (Ed.).

Türkiye’de Kütüphane ve Enformasyon Biliminin Kurumsal Gelişimi: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü’nün Kuruluşunun 36. Yılı Anısına Düzenlenen Sempozyum Bildirileri (11-12 Mayıs 2000, İstanbul) içinde (s. 74-89). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

Tonta, Y. (2012). Kütüphanecilik ve Bilgi Bilim Eğitiminde Gelişmeler ve Program Değişiklikleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 2 (2012), 227-261.

Torunlar, M. (2020). Belge/Bilgi Yönetimi Disiplininde Olası Paradigma Değişiklikleri: Yeni Bir Rota Teklifi. *Bilgi Yönetimi*, 3(2), 143-156.

Undergraduate Courses (2022). 22.10.2022 tarihinde

<https://courses.aber.ac.uk/undergraduate/information-library-studies-distance-learning/> adresinden erişildi.

Über uns, (2022). 22.10.2022 tarihinde <https://www.ibi.hu-berlin.de/de/institut> adresinden erişildi.

Vural, B. (2008). Bilgi iletişim teknolojileri ve ütopyan bakış açısı. *Selçuk İletişim*, 5(3), 5-19.

- White, C. M. (1961). Amerikan Kütüphanecilik Tecrübeleri Kütüphanelerin Mazisi, Tipleri ve Kütüphanecilikte Bugün ki Davranış. Ankara: Güven Matbaası Bilgi ve Belge Yönetimim Kuramsal Yaklaşımlar, İstanbul, 2017.
- Wyman, A. ve Imamverdiyev, M. (2018). Global trends and transformations in library science education. *Information and Learning Science*, 119(3-4), 215-225. <https://doi.org/10.1108/ILS-11-2017-0110>.
- Yıldırım, B. F. ve Yıldız, M. (2018). Yapay Zeka ve Robotik Sistemlerin Kütüphanecilik Mesleğine Olan Etkileri (The Effects of Artificial Intelligence and Robotic Systems on Librarianship). *Türk Kütüphaneciliği*, 32(1), 26-32.
- Yılmaz, B. (2018). Türkiye’de bilgi ve belge yönetimi bölümleri ders programlarının arşivcilik ve belge yönetimi eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Bilgi Yönetimi*, 1(1), 44-62.
- Yılmaz, K., ve Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, bilgi teknolojileri ve üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 103-121.
- Yontar, A. (2004). Türkiye’de kütüphane ve enformasyon bilimi teorisi: Temel sorunlar. *Kütüphaneciliğin Destanı: Uluslararası Sempozyumu*, 21(24), 14-30.

ÖZET

ALTUN, Betül. Türkiye’deki Mesleki Değişimin BBY Lisans Programlarına Yansıması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Çağımızda ki her meslek sahibi gibi bilgi uzmanlarının / profesyonellerinin; bilgi arama davranışlarının, bilginin bulunduğu ortamların, kullanıcı alışkanlıklarının ve bilgi iletişim teknolojilerinin sürekli değişimi ve gelişimi göz önüne alındığında bu değişime uyum sağlaması zorunlu hale gelmiştir. Bu değişimin hareket noktası hiç kuşkusuz mesleki eğitim sürecidir. Mesleki eğitim süreçlerinin; toplumsal ve evrensel değişimlere ayak uydurabilmesi için kendini sürekli revize ederek mevcut beklentileri karşılaması gerekmektedir. Mezun profillerindeki farklılıkların ortadan kalkması için geleneksel kütüphanecilik ve arşivcilik dersleri ile mesleki değişime eşlik eden dersler ortak bir paydada yeterlilik sağlamalıdır.

Bu çalışmanın amacı; ülkemizde Bilgi ve Belge Yönetimi lisans eğitimi veren üniversiteler ile Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İngiltere’de bilgi bilimi, bilgi çalışmaları ve bilgi yönetimi gibi farklı isimlerle adlandırılan bölümlerin güncel programlarını biraraya getirerek programlara dair değerlendirmeler yapmak ve ülkemiz adına bir BBY eğitim modeli sunmaktır. Çalışma kapsamına 13’ ü ülkemizde olmak üzere 16 farklı üniversitenin 2021-2022 programları dâhil edilmiştir. Söz konusu programlar mesleki yeterlilik ve öne çıkan ve/veya geride kalan yönler kapsamında değerlendirilmiştir. Dersler, BBY alanının çatısı altında bulunan bazı alt alanlar bazında kategorilendirilmiştir. Mesleğin temelini oluşturan geleneksel yönlerinin korunması gerekliliği ile günümüzde bilgi teknolojilerinin ve bilgisayar becerilerinin ön plana çıktığı fikri birlikte sentezlenmiştir.

Çalışmanın Bilgi ve Belge Yönetimi eğitimi ve istihdam alanlarındaki ortak beklentiler adına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Değişim, Eğitim, BBY Eğitimi, Lisans Programı

ABSTRACT

ALTUN, Betül. Reflection of Professional Change in Turkey to BBY Undergraduate Programs, Master Thesis, Ankara, 2023.

Considering the constant change and development of information seekers/professionals, information seeking behaviors, information environments, user habits and information communication technologies, like every professional in our age, it has become imperative to adapt to this change. The starting point of this change is undoubtedly the vocational training process. Vocational education processes; In order to keep up with the social and universal changes, it needs to meet the current expectations by constantly revising itself. In order to eliminate the differences in graduate profiles, traditional library and archiving courses and courses accompanying professional change should provide proficiency in a common denominator.

In the purpose of this study; Our aim is to bring together the current programs of the universities that provide Information and Document Management undergraduate education in our country and the departments named with different names such as information science, information studies and information management in the United States, Germany and England, to make evaluations about the programs and to present a BBY education model on behalf of our country. The 2021-2022 programs of 16 different universities, 13 of which are in our country, were included in the scope of the study. The programs in question were evaluated within the scope of professional competence and prominent and/or remaining aspects. The courses are categorized on the basis of some sub-fields under the umbrella of the BBY field. The necessity of preserving the traditional aspects that form the basis of the profession and the idea that information technologies and computer skills will come to the fore have been synthesized together.

It is thought that the study will contribute to the common expectations in the fields of Information and Document Management training and employment.

Keywords: Professional Change, Education, Education of Information and Record Management, Undergraduate Programme